ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ
ΕΘΝΙΚΗ ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

KINGDOM OF GREECE
NATIONAL STATISTICAL SERVICE OF GREECE

Z: 5 ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΚΑΙ ΜΕΛΕΤΑΙ
METHODOLOGICAL STUDIES

24

ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ - ΠΡΟΒΛΕΨΕΙΣ

ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΑΙ ΡΟΠΑΙ ΚΑΙ ΜΕΛΛΟΝΤΙΚΑΙ ΠΡΟΕΚΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ 1960 - 1985

DEMOGRAPHIC TRENDS AND POPULATION PROJECTIONS OF GREECE 1960 - 1985

ΑΘΗΝΑΙ — 1966 — ATHENS

ΕΘΝΙΚΗ ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΗ
ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΑΙ ΤΑΣΕΙΣ
ΚΑΙ ΜΕΛΛΟΝΤΙΚΑΙ ΠΡΟΕΚΤΑΣΕΙΣ
ΤΟΥ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ
1980-1985

DEMOGRAPHIC TRENDS
AND POPULATION PROJECTIONS
OF GREECE 1980-1985

ΕΘΝΙΚΗ ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΕΘΝΙΚΗ ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΗ
ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ
ΕΘΝΙΚΗ ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ
KINGDOM OF GREECE
NATIONAL STATISTICAL SERVICE OF GREECE

Z: 5 ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΚΑΙ ΜΕΛΕΤΑΙ
METHODOLOGICAL STUDIES

ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΑΙ ΡΟΠΑΙ ΚΑΙ ΜΕΛΛΟΝΤΙΚΑΙ ΠΡΟΕΚΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

1960 - 1985

DEMOGRAPHIC TRENDS AND POPULATION PROJECTIONS OF GREECE 1960 - 1985

ΑΘΗΝΑΙ — 1966 — ATHENS

ΕΘΝΙΚΗ ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ — CONTENTS

ΕΘΝΙΚΗ ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Ἡ Ἐθνικὴ Στατιστικὴ Ὑπηρεσία τῆς Ἑλλάδος, εἰς τὴν ἁρμοδιότητα τῆς ὁποίας ὑπάγεται ἡ συλλογή, ἡ στατιστικὴ ταξινόμησις καὶ ἡ δημοσίευσις ποσοτικῶν στοιχείων ἐπὶ τῆς βιολογικῆς ἐξελίξεως καὶ τῆς ἐθνικῆς δραστηριότητος τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Ἑλλάδος, ἤρχισεν ἀπὸ τινος τὴν δημοσίευσιν σειρᾶς Μεθοδολογικῶν Μελετῶν, εἰς τὰς ὁποίας περιλαμβάνεται ἡ ποσοτικὴ ἀνάλυσις εἰδικοῦ ἑκάστοτε στατιστικοῦ φαινομένου. Εἰς τὸν τομέα τοῦ πληθυσμοῦ, ἐξεδόθησαν, μέχρι σήμερον, τρία τοιαῦτα ἀναλυτικὰ τεύχη, καλύπτοντα τοὺς τομεῖς τῆς μεταναστεύσεως καὶ τῆς θνησιμότητος, ἐν τῷ πλαισίῳ δὲ τῆς τελευταίας ταύτης ἐδημοσιεύθη καὶ ἡ πρώτη ἐπίσημος σειρὰ τῶν Ἑλληνικῶν Πινάκων Ἐπιβιώσεως.*

Μὲ τὸ παρὸν τεῦχος, ὁλοκληροῦται, κατὰ τὸ δυνατόν, ἡ πρώτη προσπάθεια πλήρους δημογραφικῆς ἀναλύσεως τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Χώρας. Ἡ ἀνάλυσις βασίζεται ἐπὶ τῶν δύο τελευταίων ἀπογραφῶν (1951 καὶ 1961), καὶ τῶν μέχρι τοῦ 1963 διαπιστωθεισῶν ροπῶν ἐπὶ τῆς γεννητικότητος, τῆς θνησιμότητος καὶ τῆς μεταναστεύσεως. Ἐν συνεχείᾳ δὲ δίδεται, ὡς κατακλείς, ἡ κατὰ φῦλον καὶ ἡλικίαν «πλέον πιθανὴ» προέκτασις τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Ἑλλάδος, διὰ τὰς μέχρι τῆς 1ης Ἰανουαρίου 1985 πενταετίας. Εἶναι γνωστόν, ὅτι τὸ ἑκάστοτε μέγεθος καὶ ἡ σύνθεσις τοῦ πληθυσμοῦ, ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὰς μακροχρονίους ροπὰς τῶν δυνάμεων ἀναπαραγωγῆς, φθορᾶς καὶ μεταναστεύσεως, προδιαγράφουν, ἐν πολλοῖς, τὴν βιολογικὴν ῥώμην, τὴν ἐθνικὴν ἐπίδοσιν καὶ τὴν πιθανὴν μελλοντικὴν ἐξέλιξιν τοῦ πληθυσμοῦ. Ἡ γνῶσις τῶν παραγόντων τούτων ἀποτελεῖ θεμελιῶδες στοιχεῖον διὰ τὸν ὀρθὸν προγραμματισμὸν ἐπὶ τῶν διαφόρων τομέων ἀναπτύξεως τῆς Χώρας. Οἴκοθεν νοεῖται, ὅτι παρόμοιαι δημογραφικαὶ ἀναλύσεις, εἶναι ἀνάγκη νὰ ἐπαναλαμβάνωνται ἀνὰ συχνὰ χρονικὰ διαστήματα, διότι μόνον οὕτω καθίσταται δυνατὴ ἡ ἀπαραίτητος, ἐπίσης, ἀναπροσαρμογὴ τῶν προγραμμάτων ἀναπτύξεως, βάσει τῶν ἑκάστοτε ἐμφανιζομένων νέων ροπῶν, ὡς ἐκ τῆς ἀναποφεύκτου ἀμφιδρόμου ἀλληλεπιδράσεως τῶν ὑπεισερχομένων εἰς τὴν δυναμικὴν αὐτὴν ἐξέλιξιν παραγόντων.

Ὅπως ἐξηγεῖται εἰς τὸ κείμενον, τὰ ἀρχικὰ στατιστικὰ στοιχεῖα, ἐφ' ὧν ἐβασίσθη ἡ προκειμένη ἀνάλυσις, ὑπέστησαν προηγουμένως τὸν συνήθη ἔλεγχον διὰ τὴν βελτίωσιν τῆς πληρότητος καὶ ἀκριβείας αὐτῶν. Παρόμοιαι ἀτέλειαι ἀπαντοῦν, ὡς γνωστόν, εἰς ὅλας τὰς στατιστικὰς σειρὰς τοῦ κόσμου, ἡ ἐντόπισις δὲ αὐτῶν καὶ ἡ ἐκτίμησις τοῦ μεγέθους τοῦ ἐπιγιγνομένου ἑκάστοτε σφάλματος, ἀποτελεῖ τὸ πρῶτον βῆμα, διὰ τὴν βελτίωσιν τῶν καταγραφομένων στατιστικῶν μεγεθῶν. Αἱ πλέον ἐμφανεῖς παρ' ἡμῖν ἀτέλειαι εἶναι : ἡ λόγῳ ἀγνοίας δήλωσις τῆς κατὰ τὴν ἀπογραφὴν ἡλικίας εἰς στρογγύλους ἀριθμούς, ἡ ἀναβολὴ τῆς ληξιαρχικῆς δηλώσεως τινων κατὰ Δεκέμβριον λαμβανουσῶν χώραν γεννήσεων, παραλείψεις περὶ τὴν δήλωσιν ὅλων τῶν γεννωμένων νεκρῶν, ἡ τῶν εὐθὺς μετὰ τὴν γέννησιν θνησκόντων νεογνῶν, ἀμέλεια πολλῶν ἰατρῶν περὶ τὴν δήλωσιν τῆς ἀκριβοῦς αἰτίας θανάτου καὶ ἡ μὴ καταγραφὴ τῶν ἐπαναπατριζομένων Ἑλλήνων μεταναστῶν. Διὰ τὴν μείωσιν καὶ ἐνδεχομένην ἀπάλειψιν τῶν ἀτελειῶν αὐτῶν, ἡ ΕΣΥΕ καταβάλλει πᾶσαν δυνατὴν προσπάθειαν.

Ἡ ἐργασία διὰ τὴν ἐν λόγῳ δημογραφικὴν ἀνάλυσιν τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Ἑλλάδος ἐγένετο, ἀπὸ κοινοῦ, ὑπὸ συνεργείου τῆς Ἐθνικῆς Στατιστικῆς Ὑπηρεσίας τῆς Ἑλλάδος καὶ τοῦ Πανεπιστημιακοῦ Κέντρου Δημογραφικῶν Ἐρευνῶν, ὑπὸ τὴν γενικὴν ἐποπτείαν τοῦ Καθηγητοῦ κ. Β. Γ. Βαλαώρα. Συνεργαζομένη ἡ ΕΣΥΕ μετὰ τῶν συναφῶν ἐν τῇ Χώρᾳ μας εἰδικῶν Ἐρευνητικῶν Ὀργανισμῶν, ἐπιτυγχάνει, ἀφ' ἑνὸς μὲν τὴν ταχυτέραν ἀξιολόγησιν τοῦ πλουσίου κατ' ἔτος δημοσιευομένου στατιστικοῦ τῆς Χώρας ὑλικοῦ, ἐνῷ, ἀφ' ἑτέρου, διαμορφώνει τὰ κατάλληλα στελέχη, διὰ τὴν μελλοντικήν, καὶ δι' ἰδίων πλέον δυνάμεων, συνέχισιν τῆς δραστηριότητός της καὶ ἐπὶ τοῦ ἀναλυτικοῦ τομέως.

ΠΕΤΡΟΣ Τ. ΚΟΥΒΕΛΗΣ
Γενικὸς Διευθυντὴς
τῆς Ἐθνικῆς Στατιστικῆς
Ὑπηρεσίας τῆς Ἑλλάδος

Ἀθῆναι, Μάϊος 1966

(*) 1. Ἔκθεσις δοκιμαστικῆς ἐρεύνης ἐπὶ τῶν κινήτρων καὶ τῶν συνθηκῶν μεταναστεύσεως τοῦ πληθυσμοῦ τῶν ἀγροτικῶν περιοχῶν, *1962*.
2. Ἡ μετανάστευσις πρὸς τὴν Περιφέρειαν Πρωτευούσης, *1964*.
3. Ἑλληνικοὶ Πίνακες Ἐπιβιώσεως, *1964*.

ΕΘΝΙΚΗ ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΗ
ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΕΛΛΑΔΟΣ

FOREWORD

The National Statistical Service of Greece, which is responsible for collection, elaboration and tabular presentation of the statistical data, refering to the vital evolution and to the national productivity of the population of Greece, has, recently, iniciated publication of a series of Methodological Reports, each one devoted to the statistical analysis of a particular subject. In the field of population, three such reports have, so-far, been issued(*), covering migration, mortality and Life Tables for Greece.

The present report, under the title Demographic Trends and Population Projections of Greece, represents an integrated demographic analysis of the population, based on the last two censuses (1951 and 1961), and the trends of fertility, mortality and migration, recorded during the period 1956 -1963. It is concluded by a series of population projections, by five year sex and age groups, for the first January of the calendar years 1965, 1970, 1975, 1980 and 1985. It is an already established knowledge that, the study of population size and its dynamics, which is closely related with social and economic development, is an essential prerequisite for the formulation of national programmes for material advancements. It is understood, however, that such programmes and/or population analyses, need frequent re-evaluation and re-adjustments, due to the expected interactions between those two dynamic processes.

As it is explained in the text, the original data on which this analysis is based, had to be submitted to a careful scrutiny, for the detection of the degree of completeness and of consistency, of the various series used. Among the most evident weeknesses, found in these data, are: misstatement of the age, in both, the census and the vital registration, intentional delay of registration of some live births, incomplete registration of the late foetal deaths and of the neo-natal deaths in some rural areas, negligence, from the part of some physicians, in reporting the true cause of death, and the non-registration of the returning international migrants. Once the location and/or the size of the weakness is determined, the NSSG will give its full attention for the elimination of such deficiencies in the near future.

The work for this demographic analysis of the population of Greece, was done as a common project between the National Statistical Service of Greece and the University Centre of Demographic Research and Training, under the general supervision of Professor V. G. Valaoras. Such a cooperation between the NSSG and the various Research Institutions of the Country is, certainly, useful in many respects. It allows, first, a rapid and timely elaboration of the wealth of the statistical material, which is assembled each year in this Country, and, second, gives an, on the job, training for the staff of this Office, so that, it may continue and enlarge the analytical phase of the work of the National Statistical Service of Greece.

Athens, May 1966

PETER T. COUVELIS
Director General
National Statistical
Service of Greece

(*) *1.* Report on the exploratory survey into motivations and circumstances of rural migration, *1962.*
2. The population inflow into Greater Athens, *1964.*
3. Life tables for Greece, *1964.*

ΕΘΝΙΚΗ ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΚΕΦ. Ι. ΒΑΣΙΚΑ ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΚΑΙ Η ΠΟΙΟΤΗΣ ΑΥΤΩΝ

1. Ἱστορικὴ ἀνασκόπησις

Ἡ δημογραφικὴ ἐξέλιξις τῆς συγχρόνου Ἑλλάδος ἔχει ἀποτυπωθῆ εἰς τὰς ἐπισήμους σειρὰς τῶν **ἀπογραφῶν τοῦ πληθυσμοῦ** (ἡ πρώτη τῶν ὁποίων ἐγένετο κατὰ τὸ 1828, ἡ πλέον δὲ πρόσφατος κατὰ τὸ 1961) καὶ τῶν **ληξιαρχικῶν καταγραφῶν** ἐπὶ τῶν γάμων, τῶν γεννήσεων καὶ τῶν θανάτων, ἡ ὑποχρεωτικὴ συλλογὴ τῶν ὁποίων ἐθεσπίσθη ἤδη ἀπὸ τοῦ ἔτους 1860. Ἀπὸ τῆς πλευρᾶς αὐτῆς, ἡ Ἑλλὰς προεπορεύθη πολλῶν ἄλλων Εὐρωπαϊκῶν χωρῶν, ἀλλ' ἀπὸ ἀπόψεως πληρότητος, συνεχείας καὶ ἀκριβείας, τὰ Ἑλληνικὰ δημογραφικὰ στοιχεῖα ὑστεροῦν καταφανῶς ἐκείνων τῶν προηγμένων χωρῶν. Κατὰ τὰ 135 ἀπὸ τῆς ἀπελευθερώσεώς της ἔτη, ἡ ἱστορία τῆς Χώρας μας ὑπῆρξεν ἀνώμαλος καὶ ταραχώδης, μὲ ἀλλεπαλλήλους κοινωνικάς, οἰκονομικὰς καὶ πολιτικὰς κρίσεις, πολυαιμάκτους πολέμους καὶ διαρκῆ ἀπειλὴν τῆς εἰρήνης, μαζικὰς μεταναστεύσεις, χρόνιον ὑποσιτισμόν, ἐλλιπῆ παιδείαν καὶ λαοφθόρους ἐπιδημίας. Ὑπὸ τὸ κράτος τῶν ἀντιξοοτήτων αὐτῶν ἐξηγεῖται, ἴσως, ἀλλὰ δὲν δικαιολογεῖται πλήρως, ἡ ἔλλειψις συνεχείας καὶ ἡ κακή, μέχρις ἐσχάτων, ποιότης τῶν δημογραφικῶν τῆς Χώρας στοιχείων, ἡ ἀνάλυσις καὶ μερικὴ διόρθωσις τῶν ὁποίων ἐπεχειρήθη εἰς ἕτερον δημοσίευμα (1).

Κατὰ τὸ βραχύ, σχετικῶς, αὐτὸ διάστημα τῶν πέντε περίπου γενεῶν, ὁ πληθυσμὸς τῆς Ἑλλάδος ηὐξήθη ἀπὸ 753 χιλιάδας κατὰ τὸ 1828, εἰς 8,5 ἑκατομμύρια σήμερον, ἐνῷ ἡ γεωγραφική της ἔκτασις διηυρύνθη ἀπὸ 47,5 χιλιάδας τετραγωνικὰ χιλιόμετρα, εἰς 132.000 περίπου, ἀντιστοίχως. Ἀλλεπάλληλοι προσθῆκαι νεοαπελευθερουμένων ἐδαφῶν καὶ ἡ εἴσροὴ τοῦ ἐκ Μικρᾶς Ἀσίας καὶ Ἀνατολικῆς Θράκης ἐκριζωθέντος Ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ, κατὰ τὸ 1922, εὐθύνονται διὰ τὸ μεγαλύτερον μέρος τῆς ὡς ἄνω αὐξήσεως, δεδομένου ὅτι ἡ βιολογικὴ τοῦ πληθυσμοῦ αὔξησις (ὑπεροχὴ γεννήσεων ἐπὶ τῶν θανάτων) παρέμενεν εἰς μέτρια ἢ χαμηλὰ ἐπίπεδα. Τοῦτο ἔρχεται εἰς χαρακτηριστικὴν ἀντίθεσιν πρὸς ὅ,τι συνέβαινεν εἰς τοὺς γειτονικοὺς Σλαυϊκοὺς ἢ Ἀσιατικοὺς λαούς, ἡ βιολογικὴ αὔξησις τῶν ὁποίων ἦτο, συστηματικῶς, ὑπερδιπλασία ἐκείνης τοῦ Ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ.

Μέχρι τῶν Βαλκανικῶν πολέμων, ἡ Πελοπόννησος ἀπετέλει τὸ πλέον πολυάνθρωπον διαμέρισμα τῆς Χώρας. Μετὰ τὴν κατὰ τὸ 1912-13 ἀπελευθέρωσιν τῶν νέων ἐδαφῶν καὶ τὴν ἐν τῷ μεταξὺ διαμορφωθεῖσαν ροπὴν πρὸς ἀστυφιλίαν, τὴν ταχεῖαν διόγκωσιν τῶν ἀστικῶν κέντρων καί, ἰδίᾳ, τοῦ συγκροτήματος Πρωτευούσης, ἡ Πελοπόννησος περιῆλθεν εἰς τὴν τρίτην σειράν, ἀπὸ ἀπόψεως μεγέθους πληθυσμοῦ, μετὰ τὴν Στερεὰν Ἑλλάδα καὶ τὴν Μακεδονίαν, ἐνῷ τὸ νησιωτικὸν καὶ τὸ ὀρεινὸν τμῆμα τῆς Χώρας παρέμενε σχεδὸν στάσιμον ἢ ἔχανε πληθυσμὸν μὲ τὴν πάροδον τῶν δεκαετιῶν (βλ. πίν. 1 καὶ σχ. 1). Τὸ τελευταῖον τοῦτο φαινόμενον, ἀνησυχητικὸν ὅπως εἶναι ἀπὸ δημο-πολιτικῆς πλευρᾶς, ὀφείλεται τόσον εἰς τὴν χαμηλοῦ βαθμοῦ βιολογικὴν αὔξησιν τῶν ἀντιστοίχων περιοχῶν, ὅσον καὶ εἰς τὴν ἔντονον πρὸς τὰ ἀστικὰ κέντρα τῆς Χώρας, ἢ πρὸς τὸ ἐξωτερικόν, μετανάστευσιν τῶν κατοίκων των.

(1) **V. G. Valaoras**, «A Reconstruction of the Demographic History of Modern Greece». Milbank Memorial Fund Quarterly, April 1960.

Πίναξ 1. Ἡ κατὰ Διαμερίσματα προοδευτικὴ αὔξησις τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Ἑλλάδος (εἰς χιλιάδας κατοίκων) καὶ ἡ ἐξέλιξις τῆς πυκνότητος κατοικήσεως τοῦ Ἑλληνικοῦ χώρου (κάτοικοι κατὰ τετρ. χιλιόμετρον). Ἀπογραφαὶ 1839 - 1961. Μέση ἐτησία αὔξησις %, 1928 - 1961

Table 1. Greece. The growth of the area and of the population (in thousands) by Departments. Censuses 1839 - 1961. Average annual increase % 1928 - 1961

Διαμερίσματα Departments	1839	1845	1861	1870	1879	1889	1896	1907	1920	1928	1940	1951	1961	Αὔξησις (%) 1928-1961 Increase (%)
1. Στερεὰ Ἑλλὰς - Εὔβοια — Central Greece and Euboea	268,9	330,8	410,1	469,3	567,2	680,0	768,5	909,3	1.136,2	1.592,9	2.032,6	2.287,0	2.823,7	2,34
2. Πελοπόννησος — Peloponnesos	444,7	505,2	568,6	645,5	743,4	803,0	892,1	925,8	934,1	1.053,3	1.156,2	1.129,0	1.096,4	0,12
3. Κυκλάδες νῆσοι — Cyclades islands	110,1	124,2	118,1	124,2	134,5	131,5	134,7	130,4	122,3	129,7	129,0	126,0	100,0	**-0,68**
4. Ἰόνιοι νῆσοι — Ionian islands (1864)*	—	—	—	218,9	234,4	238,8	253,0	254,5	198,1	213,2	250,6	228,6	212,6	**-0,01**
5. Θεσσαλία — Thessaly (1881)*	—	—	—	—	—	333,9	385,5	411,9	438,4	493,2	590,1	629,0	695,4	1,24
6. Ἤπειρος — Epirus (1913)*	—	—	—	—	—	—	—	—	292,9	312,6	332,1	330,6	352,6	0,37
7. Μακεδονία — Macedonia (1913)*.....	—	—	—	—	—	—	—	—	1.085,5	1.412,5	1.752,1	1.700,9	1.890,6	1,03
8. Θράκη — Thrace (1913)*	—	—	—	—	—	—	—	—	202,7	303,2	359,9	336,6	356,6	0,53
9. Νῆσοι Αἰγαίου — Aegean islands (1913)*...	—	—	—	—	—	—	—	—	260,1	307,7	304,0	281,4	254,5	**-0,52**
10. Κρήτη — Crete (1913)*	—	—	—	—	—	—	—	—	346,6	386,4	438,3	462,2	483,2	0,76
11. Δωδεκάνησος — Dodecanesos (1948)*.....	—	—		—	—	—	—	—	—	—	—	121,5	123,0	0,04**
12. Ἑλλὰς, πληθυσμὸς — Greece, population ..	823,7	960,2	1.096,8	1.457,9	1.679,5	2.187,2	2.433,8	2.631,9	5.016,9	6.204,7	7.344,9	7.632,8	8.388,6	1,07
13. Ἔκτασις τετρ. χλμ. — Area: sq. km.....	47.516	47.516	47.516	50.211	50.211	63.606	63.606	63.211	150.176	129.281	129.281	131.944	131.944	—
14. Κάτοικοι κατὰ χλμ.^{2} — Population per km^2.	17,3	20,2	23,1	29,0	33,5	34,4	38,3	41,6	37,1	48,4	57,3	58,3	64,1	—

* Ἔτος προσαρτήσεως.

** 1951-1961

* Year of annexation.

Ἡ δαπάναις τοῦ ἀγροτικοῦ (καὶ νησιωτικοῦ) πληθυσμοῦ συγκρότησις ὁλονὲν μεγαλυτέρων ἀστικῶν κέντρων, εἰς τὸν κορμὸν τῆς Ἑλλάδος, ἀποτελεῖ ἐπανάληψιν τῶν ὅσων συνέβησαν, ἢ συμβαίνουν, εἰς ὅλας τὰς ὑπὸ ἀνάπτυξιν χώρας τῆς ὑφηλίου. Μειοῦται, οὕτως, ἡ ἀντιοικονομικὴ συγκέντρωσις τῶν μὲ

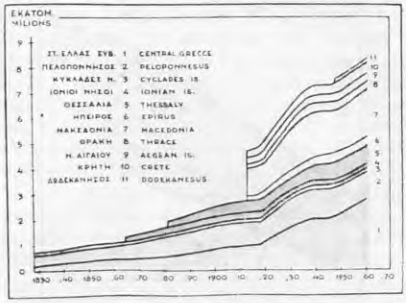

Σχ. 1. Ἡ κατὰ Διαμερίσματα αὔξησις τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Ἑλλάδος, εἰς ἑκατομμύρια κατοίκων, 1830 - 1960.

Fig. 1. The growth of the population of Greece by Departments (in millions), 1830 - 1960.

τὴν **πρωτογενῆ παραγωγὴν** (γεωργίαν, κτηνοτροφίαν, ἁλιείαν κλπ.) ἀσχολουμένων ἐργατικῶν χειρῶν, καὶ ἐνισχύονται οἱ περισσότερον ἐπικερδεῖς κλάδοι τῆς **δευτερογενοῦς παραγωγῆς** (βιομηχανία καὶ βιοτεχνία) καὶ ἐκεῖνοι τῶν **ὑπηρεσιῶν**, ἐνῷ ταυτοχρόνως βελτιοῦται ὀφθαλμοφανῶς τὸ μορφωτικὸν καὶ βιοτικὸν ἐπίπεδον τῶν κατοίκων (βλ. πίν. 2 καὶ σχ. 2). Ἡ παράλληλος ὅμως αὕτη ἀνάπτυξις τῶν ἀστικῶν κέντρων καὶ

Πίναξ 2. Ἡ ἀνάπτυξις τοῦ ἀστικοῦ πληθυσμοῦ καὶ ἡ ἐλάττωσις τοῦ ἀναλφαβητισμοῦ ἐν Ἑλλάδι, 1879 - 1961. Πληθυσμὸς (%) εἰς χωρία (κάτω τῶν 2.000 κατ.), κωμοπόλεις καὶ πόλεις (ἄνω τῶν 10.000 κατ.), καὶ ἐγγράμματοι (γνωρίζοντες ἀνάγνωσιν καὶ γραφὴν) ἐπὶ 100 ἀνθρώπων, ἡλικίας 10 ἐτῶν καὶ ἄνω, κατὰ φῦλον. (Ἡ πρὸ τοῦ 1920 διαίρεσις τοῦ πληθυσμοῦ εἰς ἀστικὸν - ἀγροτικὸν ἐγένετο μὲ διαφορετικὰ κριτήρια)

Table 2. The growth of urbanization and of literacy in Greece, 1879 - 1961. Percentage distribution of population in villages (under 2.000 inhabitants), in towns, and in cities (of more than 10.000 inhabitants), and percent literates by sex (population of 10 years of age and over) (Definition of urban-rural population differs for the censuses prior to 1920)

Ἔτος—Year	Κατανομὴ τοῦ πληθυσμοῦ (%) εἰς Percentage population in			Ἐγγράμματοι Literates (%)		
	Χωρία Villages	Κωμοπόλεις Towns	Πόλεις Cities	Σύνολον Total	Ἄρρενες Males	Θῆλεις Females
1879	72,5	9,8	17,7	19,3	30,8	7,0
1889	70,1	8,7	21,2	...	...	...
1907	66,9	9,2	23,9	39,5	59,6	19,5
1920	63,7	9,7	26,6	50,4	66,1	39,3
1928	54,4	14,5	31,1	58,2	76,2	40,6
1940	52,4	14,8	32,8	...	...	...
1951	47,5	14,8	37,7	76,4	89,0	64,7
1961	43,8	12,9	43,3	82,3	92,5	72,7

τοῦ βιοτικοῦ ἐπιπέδου τῶν κατοίκων, δὲν ἀποτελεῖ πάντοτε αὐτονόητον συνάρτησιν, δεδομένου ὅτι τὸ καλὸν ἀποτέλεσμα ἔρχεται, ὅταν ἡ πρὸς τὰ ἀστικὰ κέντρα μετακίνησις τοῦ πληθυσμοῦ (ἐσωτερικὴ μετανάστευσις), ἡ ὁποία εἰς τὸ ἀρχικόν της στάδιον εἶναι πάντοτε ἐπώδυνος, ἐμφανίζεται, ὄχι μόνον ὡς ἀπώθησις ὑφ' ἑνὸς ἐκφυλισθέντος ἤδη ἀγροτικοῦ περιβάλλοντος, ἀλλά, μᾶλλον, ὡς ἕλξις πρὸς μίαν ζωηρῶς ἀναπτυσσομένην βιομηχανίαν τῶν πόλεων. Ὑπὸ τὸ ὡς ἄνω πρῖσμα ἐξεταζομένη ἡ παρ' ἡμῖν ἐξέλιξις τῆς ἀστυφιλίας, παρουσιάζει τὸ στοιχεῖον τῆς ἀνωριμότητος, διότι οἱ πρὸς τὰς πόλεις μετακινούμενοι φεύγουν, ἁπλῶς, ἀπὸ τὸ ἀπρόσοδον πλέον πατρικὸν ἔδαφος καὶ κατευθύνονται, ὄχι ὅπου ὑπάρχει ζήτησις ἐργασίας, ἀλλὰ πρὸς τὴν Περιφέρειαν Πρωτευούσης, ὅπου συνεσωρεύθη σήμερον πλέον τοῦ ἑνὸς πέμπτου ὁλοκλήρου τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Χώρας.

Ἄλλα ἐνδιαφέροντα χαρακτηριστικὰ ἀποκαλύπτονται ἀπὸ τὴν ἐπιτροχάδην, ἔστω, ἀνασκόπησιν τῆς μακρᾶς, σχετικῶς, σειρᾶς τῶν Ἑλληνικῶν ἀπογραφικῶν δεδομένων. Τὸ κυριώτερον τούτων ἀναφέρεται εἰς

τὴν παρατηρουμένην προοδευτικὴν **δημογραφικὴν ὡρίμασιν** τῆς καθ' ἡλικίαν δομήσεως τοῦ πληθυσμοῦ μας. Πρὶν ἀπὸ ἑκατὸν περίπου ἔτη, οἱ κάτω τῶν 15 ἐτῶν ἀνήλικοι ἀπετέλουν 39% περίπου τοῦ πληθυσμοῦ, οἱ δὲ ἄνω τῶν 65 ἐτῶν γέροντες ἦσαν ἐλάχισται, συμποσούμενοι εἰς μόνον 3,6%. Κατὰ τὸ ἔτος 1961, ὁ παιδικὸς

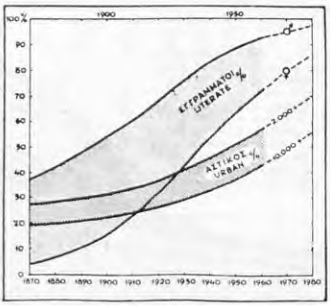

Σχ. 2. Ἐγγράμματοι ἐπὶ 100 ἀνθρώπων ἡλικίας 10 ἐτῶν καὶ ἄνω, κατὰ φῦλον, καὶ ἑκατοστιαία κατανομὴ τοῦ πληθυσμοῦ εἰς ἀστικὸν (ἄνω τῶν 10.000 κατ.), ἡμιαστικὸν (2.000 ἕως 10.000) καὶ ἀγροτικὸν (κάτω τῶν 2.000 κατοίκων), κατὰ τὰς διαφόρους ἀπογραφὰς τῆς Ἑλλάδος.

Fig. 2. Literates, per 100 persons of 10 years and over, by sex, and percent population living in cities (10.000 and over), towns (between 2.000 and 10.000) and villages (less than 2.000 population). Evolution in Greece, since 1870.

πληθυσμὸς περιωρίσθη εἰς 26,4% καί, παρὰ τὴν ἐν τῷ μεταξὺ ἐπελθοῦσαν αὔξησιν τοῦ ἀριθμοῦ τῶν γερόντων (8,3%), δύο τρίτα περίπου τοῦ ὁλικοῦ πληθυσμοῦ εὑρίσκονται εἰς τὴν ἡλικίαν τῆς βιολογικῆς των ὡριμότητος, ἤτοι μεταξὺ 15 καὶ 65 ἐτῶν. Γνωστὸν τυγχάνει, ὅτι μόνον κατὰ τὴν περίοδον αὐτὴν τῆς ζωῆς, ὁ ἄνθρωπος ἐργάζεται παραγωγικῶς καὶ δημιουργεῖ οἰκονομικὰ πλεονάσματα, ἐνῷ ἐκ παραλλήλου, ἀναπαρά-

Πίναξ 3. Πληθυσμὸς κατὰ μεγάλας ὁμάδας ἡλικιῶν καὶ καθ' ἡλικίαν καὶ φῦλον· ἑκατοστιαῖαι ἀναλογίαι. Ἀπογραφαὶ τοῦ πληθυσμοῦ, 1870 - 1961

Table 3. Census population of Greece (1870 - 1961) by age groups (%) and percent males to total population in each age group

Ἔτος Year	Πληθυσμός % Population	Ποσοστὰ καθ' ἡλικίαν % Percentage by age groups					Ἄρρενες ἐπὶ 100 κατοίκων Percent males					
		0–14	15–24	25–44	45–64	65+	Σύνολον Total	0–14	15–24	25–44	45–64	65+
1870	1.436,8	38,2	17,7	28,1	12,4	3,6	51,0	51,7	46,9	52,7	51,0	51,9
1879	1.653,0	39,2	17,3	28,1	11,9	3,5	51,7	52,5	47,7	52,7	52,7	51,2
1907	2.630,5	38,3	18,3	25,9	13,4	4,1	50,3	51,7	46,3	50,1	52,1	50,9
1920	5.014,1	34,3	18,9	25,0	16,1	5,7	49,7	52,2	48,2	46,7	51,4	48,8
1928	6.184,9	32,2	20,1	25,9	16,0	5.8	49,6	51,5	48,5	47,7	50,6	48,4
1940	7.344,9	33,0	16,8	28,2	15,7	6,3	49,8	51,2	50,0	49,6	48,4	46,5
1951	7.632,8	28,3	19,9	27,7	17,2	6,9	48,7	51,3	49,3	48,0	46,9	44,3
1961	8.388,6	26,4	16,1	28,6	20,6	8,3	48,8	51,3	49,6	48,1	48,1	43,1

γεται βιολογικῶς καὶ ἐπιμελεῖται τῆς διαπλάσεως τῆς οἰκογενείας του. Ἡ οὐσιαστικὴ δὲ αὐτὴ διόγκωσις τοῦ **ἐνεργοῦ** πληθυσμοῦ, ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὴν ἀντίστοιχον μείωσιν τοῦ ὑπ' αὐτοῦ **συντηρουμένου** πληθυσμοῦ, συνετέλεσε, περισσότερον ἀπὸ οἱανδήποτε ἄλλην αἰτίαν, εἰς τὴν κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη σημειουμένην ζωηρὰν οἰκονομικο-τεχνικὴν ἄνθησιν τῆς Χώρας μας. Ἐννοεῖται, ὅτι ἡ δημογραφικὴ αὐτὴ **ὡριμότης** δὲν θὰ συνεχισθῇ ἐπὶ πολύ, διότι συντόμως θὰ δώσῃ τὴν θέσιν της εἰς τὴν κατάστασιν τῆς δημογραφικῆς **γηράνσεως**, ὁπότε θὰ ἀλλάξουν καὶ πάλιν αἱ προοπτικαὶ τῆς περαιτέρω ἐξελίξεως τῆς Χώρας μας.

2. Τὰ ὑπεισερχόμενα εἰς τὰς δημογραφικὰς μετρήσεις σφάλματα

Αἱ ὡς ἄνω ἐνδείξεις ἀντικατοπτρίζουν, βεβαίως, τὰς βασικὰς δημογραφικὰς ἐν Ἑλλάδι ροπάς, ἀλλὰ τὸ στοιχεῖον τοῦ ἀναποφεύκτως ὑπεισερχομένου πιθανοῦ ἢ συστηματικοῦ σφάλματος νοθεύει, κάπως, τὰς τελικὰς συγκρίσεις. Σφάλματα ὡς πρὸς τὴν πληρότητα καὶ τὴν ἀκρίβειαν τῶν καταγραφομένων μονάδων ἢ

τῶν χαρακτηριστικῶν αὐτῶν, ἐπισυμβαίνουν, ὡς γνωστόν, εἰς ὅλας τὰς δημογραφικὰς μετρήσεις (ἀπογραφὰς ἢ ληξιαρχικὰς καταγραφὰς τοῦ πληθυσμοῦ), ἀκόμη καὶ εἰς ἐκείνας τῶν πλέον προηγμένων χωρῶν τῆς Γῆς. Δὲν εἶναι, συνεπῶς, παράδοξον, ὅτι καὶ τὰ Ἑλληνικὰ δεδομένα πάσχουν ἀπὸ τὴν ἰδίαν αἰτίαν, τὰ σφάλματα δὲ ταῦτα εἶναι περισσότερον ἐμφανῆ εἰς τὰ παλαιότερα δημογραφικὰ δεδομένα. Ἀπόδειξιν τούτων παρέχει ἡ καθ' ἡλικίαν καὶ φῦλον σύνθεσις τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Ἑλλάδος (πίν. 3), ὅπου ἐμφανίζεται μία ἀπίθανος ὑπεροχὴ τῶν ἀρρένων εἰς ὅλας τὰς πρὸ τοῦ 1920 ἀπογραφάς. Ἀπὸ τὴν διεθνῆ δημογραφικὴν ἀνασκόπησιν εἶναι γνωστόν, ὅτι, μολονότι γεννῶνται πάντοτε περισσότερα ἄρρενα βρέφη (εἰς ἀναλογίαν 51,5% περίπου ἐπὶ 100 νεογνῶν ἀμφοτέρων τῶν φύλων), εἰς τὸν γενικὸν πληθυσμὸν ὑπερτεροῦν, τελικῶς, αἱ θήλειες (εἰς τὴν ἰδίαν περίπου ὡς ἄνω ἀναλογίαν), διότι ἡ θνησιμότης τῶν ἀρρένων εἶναι, εἰς ὅλας τὰς ἡλικίας, βαρυτέρα ἐκείνης τῶν θηλέων. Τὸ ἀντίθετον, συνεπῶς, εὕρημα τῶν πρὸ τοῦ 1920 Ἑλληνικῶν ἀπογραφῶν, μόνον εἰς ἀμέλειαν περὶ τὴν καταγραφὴν ὅλων τῶν πρὸς ἀπογραφὴν θηλέων δύναται νὰ ἀποδοθῇ, τοῦτο δὲ τεκμαίρεται καὶ ἀπὸ τὴν ἐκ παραδόσεως γνωστὴν στάσιν τῆς κοινωνίας ἔναντι τῶν δύο φύλων. Οἱ ἄρρενες ἐθεωροῦντο, τότε, ὡς τὸ πλέον διατηρήσιμον στοιχεῖον τῆς κοινωνίας καί, διὰ τοῦτο, εἰς τὴν ὁμάδα ἡλικιῶν 15 ἕως 24 ἐτῶν, ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἐστρατολογοῦντο, παλαιότερον, οἱ «κληρωτοὶ» τοῦ στρατεύματος, οἱ ἀπογραφόμενοι ἄρρενες ἦσαν ὀφθαλμοφανῶς ὀλιγώτεροι τῶν ἀναμενομένων, προφανῶς λόγῳ ἐσκεμμένης ἀποκρύψεως αὐτῶν ἀπὸ τὴν ἐπίσημον ἀπογραφὴν τοῦ πληθυσμοῦ.

Διαφυγαὶ καὶ λάθη περὶ τὴν δήλωσιν τῶν διαφόρων χαρακτηριστικῶν, ἐνυπάρχουν καὶ εἰς τὰ στοιχεῖα τῶν νεωτέρων ἀπογραφῶν, ἀλλ' εἰς μικροτέραν κάπως κλίμακα ἢ ἄλλοτε. Πειστικὴν περὶ τούτου ἀπόδειξιν παρέχει ἡ καθ' ἁπλᾶ ἔτη ἡλικίας κατανομὴ τοῦ πληθυσμοῦ τῶν δύο τελευταίων ἀπογραφῶν τῆς 7ης Ἀπριλίου 1951 καὶ 19ης Μαρτίου 1961 (βλ. πίν. II : 3 εἰς Στατιστικὴν Ἐπετηρίδα τῆς Ἑλλάδος 1964). Ἡ ἰσχυρὰ προτίμησις τῆς κατὰ τὴν ἀπογραφὴν δηλουμένης ἡλικίας διὰ τὰ ἔτη τὰ λήγοντα εἰς μηδέν, πέντε ἢ τρία, ἰδίᾳ μεταξὺ τῶν θηλέων, χαρακτηρίζει τὴν γνωστὴν καὶ ἀπὸ τὰς ἀπογραφὰς ἄλλων χωρῶν ἀμέλειαν τῶν ἀπογραφομένων περὶ τὴν δήλωσιν τῆς ἀκριβοῦς αὐτῶν ἡλικίας. Διὰ τὴν περαιτέρω χρησιμοποίησιν τῶν ἀποτελεσμάτων τῆς τελευταίας ἀπογραφῆς, ἐχρειάσθη νὰ γίνῃ ἐξομάλυνσις τῶν ἀρχικῶν στοιχείων (τῇ βοηθείᾳ τριετῶν ἢ πενταετῶν κινουμένων μέσων ὅρων, βλ. πίν. 4 καὶ 5, σχ. 3), ὁπότε ἀναδεικνύονται, ἐναργέστε-

Πίναξ 4. Πληθυσμὸς Ἑλλάδος κατὰ φῦλον καὶ πενταετεῖς ὁμάδας ἡλικιῶν κατὰ τὴν 1ην Ἰανουαρίου 1961
(Σύνοψις τοῦ πίνακος 5 μετὰ τὴν ἐξομαλυνθεῖσαν καθ' ἡλικίαν κατανομήν)

Tables 4. Population of Greece, of 1st January 1961, by sex and age groups (Synopsis of table 5)

Ὁμάδες ἡλικιῶν Age groups	Σύνολον – Total			Ἀστικὸς – Urban			Ἀγροτικὸς – Rural			Ἔτος γεννήσεως Year of birth
	Ἐν ὅλῳ B. S.	Ἄρρενες Males	Θήλειες Females	Ἐν ὅλῳ B. S.	Ἄρρενες Males	Θήλειες Females	Ἐν ὅλῳ B. S.	Ἄρρενες Males	Θήλειες Females	
Σύνολον	**8.348.050**	**4.070.623**	**4.277.427**	**3.613.686**	**1.767.591**	**1.846.095**	**4.734.364**	**2.303.032**	**2.431.332**	**Total**
0 – 4	751.292	385.927	365.365	276.512	141.526	134.986	474.780	244.401	230.379	**1956–60**
5 – 9	719.276	370.511	348.765	253.884	130.152	123.732	465.392	240.359	225.033	**1951–55**
10 – 14	732.891	374.703	358.188	291.115	147.484	143.631	441.776	227.219	214.557	**1946–50**
15 – 19	622.877	312.611	310.266	275.305	142.703	132.602	347.572	169.908	177.664	**1941–45**
20 – 24	731.204	356.281	374.923	354.935	192.629	162.306	376.269	163.652	212.617	**1936–40**
25 – 29	726.086	348.834	377.252	336.886	161.725	175.161	389.200	187.109	202.091	**1931–35**
30 – 34	693.765	336.045	357.720	328.929	155.805	173.124	364.836	180.240	184.596	**1926–30**
35 – 39	537.359	258.394	278.965	257.652	121.156	136.496	279.707	137.238	142.469	**1921–25**
40 – 44	454.004	215.914	238.090	219.622	102.471	117.151	234.382	113.443	120.939	**1916–20**
45 – 49	498.643	241.709	256.934	230.105	111.742	118.363	268.538	129.967	138.571	**1911–15**
50 – 54	463.106	227.452	235.654	205.295	99.776	105.519	257.811	127.676	130.135	**1906–10**
55 – 59	404.275	195.669	208.606	176.437	83.971	92.466	227.838	111.698	116.140	**1901–05**
60 – 64	324.436	148.593	175.843	140.023	64.240	75.783	184.413	84.353	100.060	**1896–90**
65 – 69	241.419	106.260	135.159	99.115	43.615	55.500	142.304	62.645	79.659	**1891–95**
70 – 74	190.986	82.086	108.900	75.698	31.676	44.022	115.288	50.410	64.878	**1886–90**
75 – 79	130.864	57.344	73.520	48.400	20.042	28.358	82.464	37.302	45.162	**1881–85**
80 – 84	77.457	33.264	44.193	27.587	11.041	16.546	49.870	22.223	27.647	**1876–80**
85 – 89	32.308	13.451	18.857	11.182	4.182	7.000	21.126	9.269	11.857	**1871–75**
90 – 94	11.937	4.223	7.714	3.800	1.212	2.588	8.137	3.011	5.126	**1866–70**
95 – 99	3.234	1.148	2.086	990	359	631	2.244	789	1.455	**1861–65**
100+	631	204	427	214	84	130	417	120	297	

Πίναξ 5. Ἑλλάς. Πληθυσμὸς ἀπογραφῆς 19 Μαρτίου 1961, ἀναχθεὶς εἰς τὴν πρώτην Ἰανουαρίου 1961, κατὰ φῦλον καὶ ἁπλᾶ ἔτη ἡλικίας καὶ ἀστικὰς (10.000 κατοίκων καὶ ἄνω) καὶ ἀγροτικὰς (κάτω τῶν 10.000 κατ.) περιοχάς. Ὁ πληθυσμὸς ἡλικίας ἄνω τῶν 20 ἐτῶν ἐξωμαλύνθη (λόγῳ ἀνακριβοῦς δηλώσεως τῆς ἡλικίας) μέσῳ τριετῶν (μέχρι τῆς ἡλικίας τῶν 50 ἐτῶν) ἢ πενταετῶν (διὰ τὰς ἄνω τῶν 50 ἐτῶν ἡλικίας) κινουμένων μέσων ὅρων

Table 5. Population of Greece by sex and single years of age, total, urban and rural (below 10.000) of the census population adjusted for the 1st January 1961. Three and five years moving averages were used for the population over the age of 20 years

Ἡλικία Age	Σύνολον – Total			Ἀστικὰς – Urban			Ἀγροτικὰς – Rural			Ἔτος γεννήσεως Year of birth
	Ἐν ὅλῳ B. S.	Ἄρρενες Males	Θῆλεις Females	Ἐν ὅλῳ B. S.	Ἄρρενες Males	Θῆλεις Females	Ἐν ὅλῳ B. S.	Ἄρρενες Males	Θῆλεις Females	
0	163.129	83.722	79.407	60.909	31.342	29.567	102.220	52.380	49.840	1960
1	148.573	76.269	72.304	56.148	28.568	27.580	92.425	47.701	44.724	1959
2	144.516	74.414	70.102	53.441	27.351	26.090	91.075	47.063	44.012	1958
3	147.863	75.613	72.250	53.378	27.151	26.227	94.485	48.462	46.023	1957
4	147.211	75.909	71.302	52.636	27.114	25.522	94.575	48.795	45.780	1956
5	149.885	77.341	72.544	52.072	26.648	25.424	97.813	50.693	47.120	1955
6	145.308	74.665	70.643	50.780	25.921	24.859	94.528	48.744	45.784	1954
7	137.710	70.787	66.923	48.674	25.005	23.669	89.036	45.782	43.254	1953
8	142.949	73.440	69.509	51.815	26.518	25.297	91.134	46.922	44.212	1952
9	143.424	74.278	69.146	50.543	26.060	24.483	92.881	48.218	44.663	1951
10	142.529	73.757	68.772	51.136	26.140	24.996	91.393	47.617	43.776	1950
11	131.790	67.253	64.537	47.996	24.095	23.901	83.794	43.158	40.636	1949
12	141.363	72.486	68.877	55.943	28.263	27.680	85.420	44.223	41.197	1948
13	158.128	80.102	78.026	65.821	33.123	32.698	92.307	46.979	45.328	1947
14	159.081	81.105	77.976	70.219	35.863	34.356	88.862	45.242	43.620	1946
15	148.552	75.659	72.893	67.621	34.916	32.705	80.931	40.743	40.188	1945
16	138.542	69.661	68.881	63.547	33.010	30.537	74.995	36.651	38.344	1944
17	112.864	56.968	55.896	50.185	26.339	23.846	62.679	30.629	32.050	1943
18	114.834	57.882	56.952	47.122	24.880	22.242	67.712	33.002	34.710	1942
19	108.085	52.441	55.644	46.830	23.558	23.272	61.255	28.883	32.372	1941
20	145.110	71.445	73.665	72.156	40.393	31.763	72.954	31.052	41.902	1940
21	146.116	71.835	74.281	72.336	40.750	31.586	73.780	31.085	42.695	1939
22	146.318	71.466	74.852	71.724	39.697	32.027	74.594	31.769	42.825	1938
23	146.226	70.826	75.400	70.115	37.293	32.822	76.111	33.533	42.578	1937
24	147.434	70.709	76.725	68.604	34.496	34.108	78.830	36.213	42.617	1936
25	148.188	70.623	77.565	67.824	32.989	34.835	80.364	37.634	42.730	1935
26	147.806	70.510	77.296	67.825	32.522	35.303	79.981	37.988	41.993	1934
27	144.501	69.513	74.988	67.041	32.150	34.891	77.460	37.363	40.097	1933
28	143.377	69.131	74.246	67.199	32.028	35.171	76.178	37.103	39.075	1932
29	142.214	69.057	73.157	66.997	32.036	34.961	75.217	37.021	38.196	1931
30	144.020	69.535	74.485	68.181	32.257	35.924	75.839	37.278	38.561	1930
31	140.902	68.392	72.510	66.775	31.691	35.084	74.127	36.701	37.426	1929
32	140.168	67.818	72.350	66.533	31.398	35.135	73.635	36.420	37.215	1928
33	135.977	66.133	69.844	64.442	30.630	33.812	71.535	35.503	36.032	1927
34	132.698	64.167	68.531	62.998	29.829	33.169	69.700	34.338	35.362	1926
35	123.135	59.438	63.697	58.470	27.707	30.763	64.665	31.731	32.934	1925
36	113.178	54.178	59.000	54.148	25.360	28.788	59.030	28.818	30.212	1924
37	103.554	49.773	53.781	49.689	23.289	26.400	53.865	26.484	27.381	1923
38	100.515	48.002	52.513	48.601	22.590	26.011	51.914	25.412	26.502	1922
39	96.977	47.003	49.974	46.744	22.210	24.534	50.233	24.793	25.440	1921
40	95.225	45.535	49.690	46.173	21.704	24.469	49.052	23.831	25.221	1920
41	88.799	42.704	46.095	43.205	20.392	22.813	45.594	22.312	23.282	1919
42	87.578	41.176	46.402	42.745	19.616	23.129	44.833	21.560	23.273	1918
43	88.450	41.950	46.500	42.685	19.810	22.875	45.765	22.140	23.625	1917
44	93.952	44.549	49.403	44.814	20.949	23.865	49.138	23.600	25.538	1916
45	96.983	46.921	50.062	45.636	21.964	23.672	51.347	24.957	26.390	1915
46	100.125	48.588	51.537	46.746	22.661	24.085	53.379	25.927	27.452	1914
47	100.329	48.904	51.425	46.219	22.629	23.590	54.110	26.275	27.835	1913
48	101.150	48.946	52.204	46.198	22.477	23.721	54.952	26.469	28.483	1912
49	100.056	48.350	51.706	45.306	22.011	23.295	54.750	26.339	28.411	1911
50	97.741	47.518	50.223	44.035	21.426	22.609	53.706	26.092	27.614	1910
51	95.498	46.681	48.817	42.729	20.792	21.937	52.769	25.889	26.880	1909
52	91.690	45.322	46.368	40.628	19.873	20.755	51.062	25.449	25.613	1908
53	90.384	44.561	45.823	39.684	19.220	20.464	50.700	25.341	25.359	1907
54	87.793	43.370	44.423	38.219	18.465	19.754	49.574	24.905	24.669	1906

Πίναξ 5. Ἑλλάς. Πληθυσμός ἀπογραφῆς 19 Μαρτίου 1961, ἀναχθεὶς εἰς τὴν πρώτην Ἰανουαρίου 1961, κατὰ φῦλον καὶ ἁπλᾶ ἔτη ἡλικίας καὶ ἀστικὸς (10.000 κατοίκων καὶ ἄνω) καὶ ἀγροτικὸς (κάτω τῶν 10.000 κατ.) περιοχάς. Ὁ πληθυσμὸς ἡλικίας ἄνω τῶν 20 ἐτῶν ἐξομαλύνθη (λόγῳ ἀνακριβοῦς δηλώσεως τῆς ἡλικίας) μέσῳ τριετῶν (μέχρι τῆς ἡλικίας τῶν 50 ἐτῶν) ἢ πενταετῶν (διὰ τὰς ἄνω τῶν 50 ἐτῶν ἡλικίας) κινουμένων μέσων ὅρων (συνέχεια)

Table 5. Population of Greece by sex and single years of age, total, urban and rural (below 10.000) of the census populationon adjusted for the 1st January 1961. Three and five years moving averages were used for the population over the age of 20 years (continued)

Ἡλικία Age	Σύνολον – Total			Ἀστικὸς – Urban			Ἀγροτικὸς – Rural			Ἔτος γεννήσεως Year of birth
	Ἐν ὅλῳ B.S.	Ἄρρενες Males	Θῆλεις Females	Ἐν ὅλῳ B.S.	Ἄρρενες Males	Θῆλεις Females	Ἐν ὅλῳ B.S.	Ἄρρενες Males	Θῆλεις Females	
55	85.907	42.289	43.618	37.212	17.890	19.322	48.695	24.399	24.296	**1905**
56	82.706	40.705	42.001	35.853	17.265	18.588	46.853	23.440	23.413	**1904**
57	81.226	39.399	41.827	35.410	16.866	18.544	45.816	22.533	23.283	**1903**
58	78.479	37.554	40.925	34.469	16.296	18.173	44.010	21.258	22.752	**1902**
59	75.957	35.722	40.235	33.493	15.654	17.839	42.464	20.068	22.396	**1901**
60	71.908	33.475	38.433	31.700	14.717	16.983	40.208	18.758	21.450	**1900**
61	69.357	31.757	37.600	30.358	13.879	16.479	38.999	17.878	21.121	**1899**
62	65.077	29.721	35.356	28.093	12.847	15.246	36.984	16.874	20.110	**1898**
63	61.237	27.838	33.399	26.025	11.892	14.133	35.212	15.946	19.266	**1897**
64	56.857	25.802	31.055	23.847	10.905	12.942	33.010	14.897	18.113	**1896**
65	54.009	24.159	29.850	22.496	10.138	12.358	31.513	14.021	17.492	**1895**
66	50.122	22.375	27.747	20.740	9.301	11.439	29.382	13.074	16.308	**1894**
67	47.445	20.906	26.539	19.460	8.581	10.879	27.985	12.325	15.660	**1893**
68	45.363	19.734	25.629	18.451	7.980	10.471	26.912	11.754	15.158	**1892**
69	44.480	19.086	25.394	17.968	7.615	10.353	26.512	11.471	15.041	**1891**
70	42.709	18.279	24.430	17.173	7.234	9.939	25.536	11.045	14.491	**1890**
71	41.369	17.574	23.795	16.544	6.891	9.653	24.825	10.683	14.142	**1889**
72	38.517	16.448	22.069	15.298	6.372	8.926	23.219	10.076	13.143	**1888**
73	35.887	15.520	20.367	14.108	5.894	8.214	21.779	9.626	12.153	**1887**
74	32.504	14.265	18.239	12.575	5.285	7.290	19.929	8.980	10.949	**1886**
75	30.395	13.323	17.072	11.542	4.803	6.739	18.853	8.520	10.333	**1885**
76	27.897	12.259	15.638	10.405	4.321	6.084	17.492	7.938	9.554	**1884**
77	26.145	11.533	14.612	9.620	4.002	5.618	16.525	7.531	8.994	**1883**
78	24.046	10.550	13.496	8.751	3.622	5.129	15.295	6.928	8.367	**1882**
79	22.381	9.679	12.702	8.082	3.294	4.788	14.299	6.385	7.914	**1881**
80	20.325	8.655	11.670	7.314	2.926	4.388	13.011	5.729	7.282	**1880**
81	18.424	7.753	10.671	6.600	2.595	4.005	11.824	5.158	6.666	**1879**
82	15.513	6.620	8.893	5.517	2.191	3.326	9.996	4.429	5.567	**1878**
83	12.896	5.621	7.275	4.545	1.838	2.707	8.351	3.783	4.568	**1877**
84	10.299	4.615	5.684	3.611	1.491	2.120	6.688	3.124	3.564	**1876**
85	8.947	3.901	5.046	3.137	1.248	1.889	5.810	2.653	3.157	**1875**
86	7.510	3.182	4.328	2.626	1.004	1.622	4.884	2.178	2.706	**1874**
87	6.321	2.605	3.716	2.188	806	1.382	4.133	1.798	2.335	**1873**
88	5.178	2.081	3.097	1.766	628	1.138	3.412	1.453	1.959	**1872**
89	4.352	1.683	2.669	1.465	496	969	2.887	1.187	1.700	**1871**
90	3.645	1.341	2.304	1.176	391	785	2.469	950	1.519	**1870**
91	3.045	1.073	1.972	943	309	634	2.102	764	1.338	**1869**
92	2.295	798	1.497	724	226	498	1.571	572	999	**1868**
93	1.689	588	1.101	552	166	386	1.137	422	715	**1867**
94	1.263	423	840	405	120	285	858	303	555	**1866**
95	1.007	352	655	320	103	217	687	249	438	**1865**
96	791	283	508	240	84	156	551	199	352	**1864**
97	609	223	386	186	73	113	423	150	273	**1863**
98	478	168	310	133	56	77	345	112	233	**1862**
99	349	122	227	111	43	68	238	79	159	**1861**
100 +	631	204	427	214	84	130	417	120	297	**– 1860**

ρον, αἱ οὐλαὶ ἀπὸ τὰ προηγούμενα δημογραφικὰ τραύματα τοῦ πληθυσμοῦ μας, σημειούμενα εἰς τὸ σχ. 3 μὲ τοὺς ἀριθμοὺς ἕν, δύο καὶ τρία. Τὸ πρῶτον ἐξ αὐτῶν ἀντιστοιχεῖ εἰς τὴν σοβαρὰν κολόβωσιν τῆς γονιμότητος τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ, κατὰ τὴν περίοδον τοῦ λιμοῦ 1941–43, τὸ ὑπ' ἀριθμὸν 2 εἰς παρομοίαν δημογραφικὴν περιπέτειαν, κατὰ τὴν περίοδον 1916–22, καὶ τὸ τρίτον ὑποδηλοῖ τὰ σαφῆ ἀκόμη ἴχνη τῆς πρὸς τὰς

Ἡνωμένας Πολιτείας Ἀμερικῆς ὁμαδικῆς μεταναστεύσεως τῶν νεαρῶν ἀρρένων, κατὰ τὴν πρώτην δεκαετίαν τοῦ παρόντος αἰῶνος.

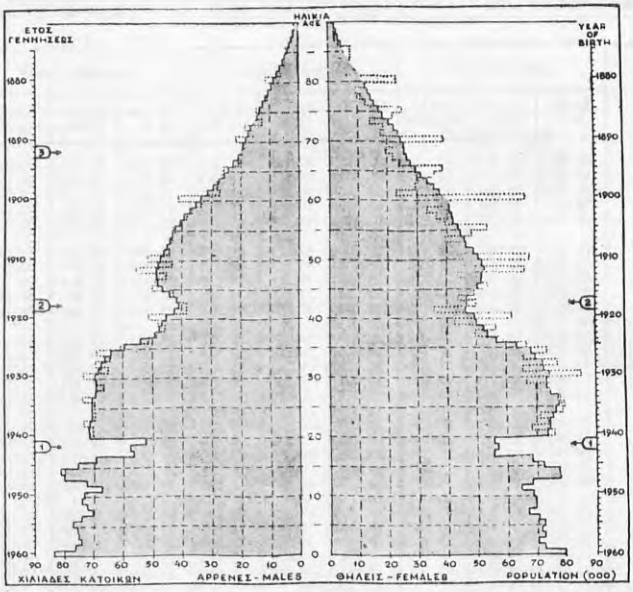

Σχ. 3. Πληθυσμὸς τῆς Ἑλλάδος (ἀπογραφὴ 1961), κατὰ φῦλον καὶ ἁπλᾶ ἔτη ἡλικίας. Ὁ ἄνω τῶν 20 ἐτῶν πληθυσμὸς ἐξωμαλύνθη (διὰ λάθη περὶ τὴν δήλωσιν τῆς ἀκριβοῦς ἡλικίας), μέσῳ τριετῶν ἢ πενταετῶν κινουμένων μέσων ὅρων.

Fig. 3. The 1961 census population of Greece by sex and single years of age, smothed beyond the age 20, by the use of three or five years moving averages.

Ἡ κατ' ἀστικὸν (10.000+) καὶ ἀγροτικὸν πληθυσμὸν διωρθωμένη κατανομὴ τῶν δεδομένων τῆς ἀπογραφῆς 1961, ἀναδεικνύει δύο ἀκόμη ἐνδιαφέροντα χαρακτηριστικά. Τὸ πρῶτον ἀφορᾷ τὴν σοβαρὰν ἀνισοσκέλισιν τῶν δύο φύλων κατὰ τὴν κρίσιμον ἡλικίαν τῆς συνάψεως τοῦ γάμου, δεδομένου ὅτι, εἰς τὰς ἀγροτικὰς περιφερείας, αἱ γυναῖκες ὑπερτεροῦν σημαντικῶς τῶν ἀνδρῶν κατὰ τὴν ἡλικίαν, μεταξὺ 15 καὶ 30 ἐτῶν, τὸ ἀντίθετον δὲ παρατηρεῖται εἰς τὰ ἀστικὰ κέντρα, ὅπου οἱ ἄνδρες ἡλικίας 20 ἕως 25 ἐτῶν πλεονάζουν, ἐμφανῶς, ἐν σχέσει πρὸς τὰς ἀντιστοίχους ἡλικίας γυναῖκας. Τὸ ἕτερον ἐνδιαφέρον χαρακτηριστικὸν εἶναι, ὅτι ὁ τῆς ὡρίμου ἡλικίας (15-64 ἐτῶν) πληθυσμὸς τῆς Χώρας μας εἶναι περισσότερον ἀστικός, παρὰ τὰ παιδία ἢ οἱ γέροντες, καὶ ὅτι κατὰ τὴν ἡλικίαν μεταξὺ 20 καὶ 25 ἐτῶν, οἱ ἄρρενες διαμένουν εἰς τὰ ἀστικὰ κέντρα, εἰς ἀναλογίαν ὑπερβαίνουσαν τὸ 50% (σχ. 4).

Ἀνάλογα εὑρήματα διαπιστοῦνται καὶ εἰς τὴν σειρὰν τῶν παρ' ἡμῖν τηρουμένων ληξιαρχικῶν στοιχείων ἐπὶ τῶν γάμων, τῶν γεννήσεων καὶ τῶν θανάτων, ἡ καταγραφὴ τῶν ὁποίων, καίτοι ἀπὸ τοῦ 1860 ὑποχρεωτική, ἀποδεικνύεται, ἐν τούτοις, διαλείπουσα καὶ σχεδὸν οὐδέποτε πλήρης ἢ ἐπαρκῶς ἀκριβής (βλ. πίν. 6 καὶ σχ. 5). Κατὰ τὴν περίοδον αὐτὴν τῶν ἑκατὸν καὶ πλέον ἐτῶν, ληξιαρχικὰ στοιχεῖα ὑπάρχουν δι' 24 ἔτη, κατὰ τὸ ἀρχικὸν τμῆμα αὐτῆς, δι' εἴκοσιν ἔτη κατὰ τὴν μεταξὺ τῶν δύο μεγάλων πολέμων περίοδον καὶ διὰ τὰ ὀλίγα μετὰ τὸν συμμοριοπόλεμον πρόσφατα ἔτη. Τὰ ἐν τῷ μεταξὺ ὑφιστάμενα μεγάλα κενά, ὀφειλόμενα εἰς τὰς παρεμβληθείσας πολιτικὰς κρίσεις ἢ καὶ εἰς ἀμέλειαν τῶν Δημοσίων Ἀρχῶν περὶ τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ

πάντοτε ἰσχύοντος νόμου περὶ ληξιαρχικῶν καταγραφῶν, εἶναι ἰδιαιτέρως ἐπώδυνα, διότι ἀφήνουν ἀκαλύπτους περιόδους συγκλονιστικῶν δημογραφικῶν περιπετειῶν, ὅπως ἦτο ἡ κατὰ τὴν ἀρχὴν τοῦ αἰῶνός μας ὁμαδικὴ

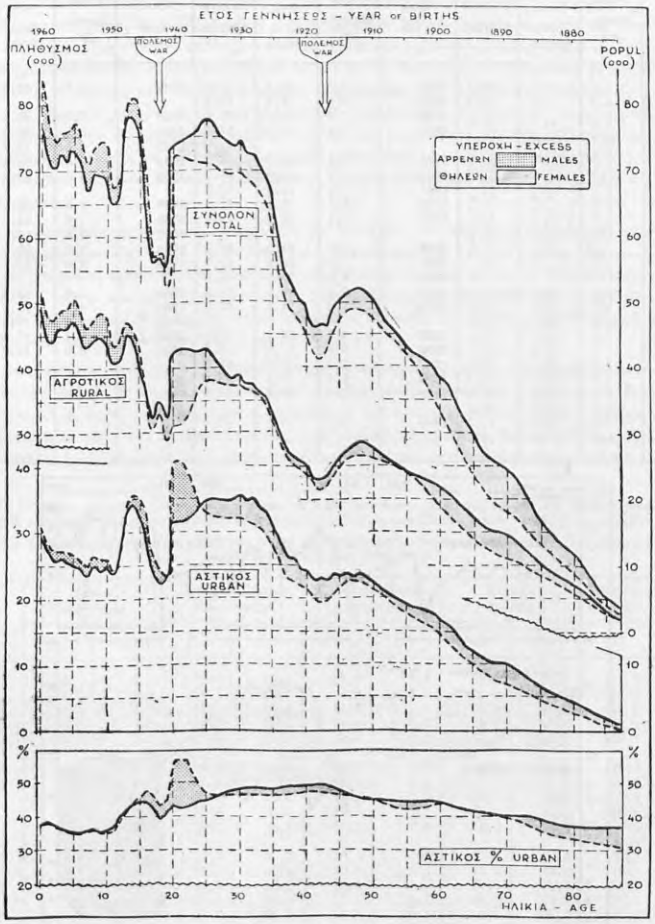

Σχ. 4. Πληθυσμὸς κατὰ φῦλον καὶ ἡλικίαν (ἁπλᾶ ἔτη), ἀπογραφῆς 1961, εἰς ἀστικὰ κέντρα (10.000 κατοίκων καὶ ἄνω) καὶ ἀγροτικὰς περιοχὰς (κάτω τῶν 10.000 κατ.), εἰς χιλιάδας κατοίκων, καὶ ἀστικὸς πληθυσμὸς ἐπὶ 100 κατοίκων.

Fig. 4. Population of Greece (census 1961) by sex and single years of age, in total, urban (over 10.000) and rural areas, in thousands, and urban population per 100 inhabitants.

Ἔξοδος τῶν νεαρῶν ἀγροτῶν μας πρὸς τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας τῆς Ἀμερικῆς, καὶ αἱ περίοδοι τῶν **δύο** μεγάλων πολέμων (1912-1922 καὶ 1940-1949), κατὰ τὰς ὁποίας ὁ Ἑλληνικὸς πληθυσμὸς ὑπέστη δεινὰ **καὶ** ἀνεξίτηλα δημογραφικὰ πλήγματα.

Πίναξ 6. Γάμοι, γεννήσεις ζώντων καὶ θάνατοι ἐν Ἑλλάδι (ἐπὶ 1.000 κατοίκων), 1860 - 1885, 1921 - 1940 καὶ 1949 - 1964
Table 6. Marriages, live births and deaths in Greece (per 1.000 population), 1860 - 1885, 1921 - 1940 and 1949 - 1964

Ἔτος Year	Γάμοι Marriages	Γεννήσεις Live births	Θάνατοι Deaths	Ἔτος Year	Γάμοι Marriages	Γεννήσεις Live births	Θάνατοι Deaths	Ἔτος Year	Γάμοι Marriages	Γεννήσεις Live births	Θάνατοι Deaths
1860	5,6	28,4	20,4	**1921**	5,6	21,2	13,6	**1949**	5,6	18,6	7,9
1861	6,5	29,5	20,9	**1922**	6,0	21,5	16,0				
				1923	7,3	19,0	17,0	**1950**	7,7	20,0	7,1
1864	6,2	28,2	20,6	**1924**	7,4	19,5	15,5	**1951**	8,3	20,3	7,5
1865	6,1	29,4	21,4					**1952**	6,4	19,3	6,9
1866	6,1	27,8	19,7	**1925**	8,1	26,3	14,9	**1953**	7,8	18,4	7,2
1867	6,1	30,1	20,0	**1926**	7,3	30,0	13,9	**1954**	8,0	19,2	7,0
1868	6,1	28,6	22,7	**1927**	7,2	28,8	16,3				
1869	6,6	28,8	22,6	**1928**	6,6	30,5	17,0	**1955**	8,3	19,4	6,9
1870	6,2	28,1	21,9	**1929**	7,1	28,9	18,4	**1956**	6,9	19,7	7,4
1871	6,4	28,4	20,0					**1957**	8,5	19,3	7,6
1872	5,9	28,6	20,6	**1930**	7,0	31,3	16,3	**1958**	8,5	19,0	7,1
1873	5,9	27,6	24,1	**1931**	7,0	30,8	17,7	**1959**	9,0	19,4	7,4
1874	6,2	29,2	19,3	**1932**	6,0	28,4	18,0				
1875	6,5	28,2	19,7	**1933**	7,0	28,6	16,8	**1960**	7,0	18,9	7,3
1876	6,1	29,6	19,4	**1934**	7,0	31,1	15,0	**1961**	8,4	17,9	7,6
1877	5,8	28,5	19,2					**1962**	8,4	18,0	7,9
1878	5,8	27,2	18,5	**1935**	6,7	28,2	14,8	**1963**	9,2	17,5	7,9
1879	5,6	24,8	18,1	**1936**	5,6	27,9	15,1	**1964**	8,9	18,0	8,2
1880	5,0	24,4	17,9	**1937**	6,5	26,2	15,0				
1881	4,6	24,5	18,9	**1938**	6,5	25,9	13,2				
1882	6,5	25,2	18,8	**1939**	6,6	24,8	13,9				
1883	6,7	25,0	20,1								
1884	6,7	28,6	17,7	**1940**	4,5	24,5	12,8				
1885	6,5	28,5	19,9								

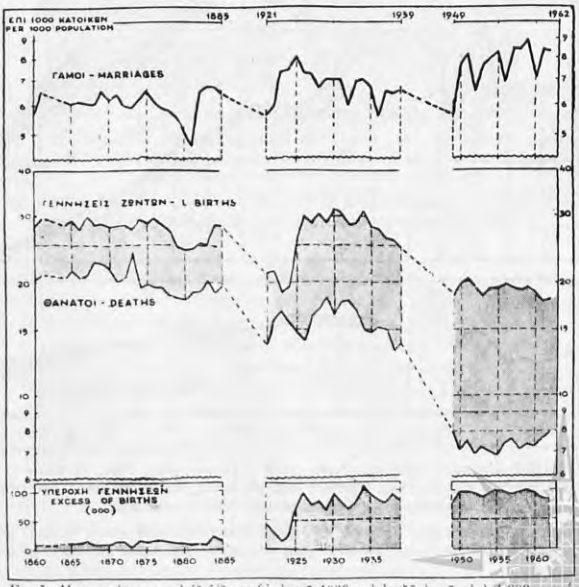

Σχ. 5. Μακροχρόνιοι ροπαὶ ἐξελίξεως (ἀπὸ τοῦ 1860 καὶ ἐφεξῆς), τῶν ἐπὶ 1.000 κατοίκων ποσοστῶν τῶν γάμων, τῶν γεννήσεων ζώντων, τῶν θανάτων καὶ τῆς ὑπεροχῆς γεννήσεων (εἰς χιλιάδας) ἐν Ἑλλάδι.

Fig 5. Long-time trends of marriage, birth and death-rates (per 1.000 population) in Greece, and excess of births over deaths (in thousands), since 1860.

Ἀλλὰ καὶ κατὰ τὰς ὡς ἄνω καλυπτομένας δημογραφικὰς περιόδους, ἡ ποιότης τῶν ληξιαρχικῶν καταγραφῶν ἀποδεικνύεται σαφῶς πλημμελὴς καὶ ἀσυστηματοποίητος. Κατὰ τὴν πρώτην, π.χ., περίοδον, μεταξὺ 1860 καὶ 1885, φαίνεται ὅτι ἐσημειοῦντο εὐρείας ἐκτάσεως διαφυγαὶ περὶ τὴν δήλωσιν τῶν γεννήσεων καὶ τῶν θανάτων, ἰδίᾳ μεταξὺ ἐκείνων τῶν θηλέων, διότι τὰ ἐπίπεδα ὅπου ἐκυμάνθη ἡ γεννητικότης (25 ἕως 30‰) ἢ ἡ θνησιμότης (περίπου 20‰), εἶναι ἀπιθάνως μικρὰ διὰ τὴν τότε κοινωνικὴν καὶ ὑγειονομικὴν κατάστασιν τῆς Χώρας μας. Ἀπτὴν ἀπόδειξιν τῆς ἀνεπαρκείας τῶν ληξιαρχικῶν καταγραφῶν παρέχει ἡ σύγκρισις τῶν ἀπογραφικῶν καὶ τῶν ληξιαρχικῶν δεδομένων διὰ τὴν ὑπ' ὄψιν περίοδον. Βάσει τῶν ἀπογραφῶν 1861, 1870 καὶ 1879, τὸ μέγεθος τοῦ πληθυσμοῦ ηὐξήθη προοδευτικῶς ἀπὸ 1.096.800 κατοίκους εἰς 1.457.900 καὶ 1.679.500, ἀντιστοίχως, ἐνῷ ἡ ἐκ τῶν ληξιαρχικῶν καταγραφῶν προκύπτουσα βιολογικὴ αὔξησις τοῦ πληθυσμοῦ ἀνέρχεται εἰς ὀλιγώτερον τοῦ ἡμίσεος τῆς ὑπὸ τῶν ἀπογραφῶν διδομένης. Ἐλλιπὴς δέ, ὡς ἀποδεικνύεται ὁ βαθμὸς πληρότητος τῶν τότε ληξιαρχικῶν καταγραφῶν, ἤτο ἐν ταὐτῷ καὶ ἄστατος, ὅπως φαίνεται ἀπὸ τὴν ἀπίθανον μείωσιν καὶ τῶν τριῶν δεικτῶν (γάμων, γεννήσεων καὶ θανάτων), κατὰ τὴν περὶ τὸ ἔτος 1880 περίοδον.

Διὰ τὰς μετέπειτα περιόδους, ἡ τεκμηρίωσις τῆς ποιότητος τῶν παρ' ἡμῖν ληξιαρχικῶν καταγραφῶν, καθίσταται εὐχερεστέρα. Κατ' αὐτάς, ἡ συλλογὴ καὶ ἡ δημοσίευσις τῶν ἐπὶ τῶν γάμων, τῶν γεννήσεων καὶ τῶν θανάτων στοιχείων, ἐγένετο ἐπὶ τὸ ἀναλυτικώτερον, συμπεριλαμβάνουσα καὶ τὰ εἰδικὰ αὐτῶν χαρακτηριστικά, ὡς π.χ. φῦλον, ἡλικίαν, τόπον κατοικίας, μῆνα συμβάντος κλπ. Μεταξὺ αὐτῶν ἡ κατ' ἀστικὸν (πόλεις ἄνω τῶν 10.000 κατοίκων) καὶ ἀγροτικὸν πληθυσμὸν ἀνάλυσις τῶν δεικτῶν, ἀποδεικνύεται ἐκτάκτως ἀποκαλυπτικὴ καὶ ἐνδιαφέρουσα (βλ. πίν. 7 καὶ σχ. 6 καὶ 7).

Δύο προϋποθέσεις ἐπιβοηθοῦν τὴν ὀρθήν, ἐπὶ τοῦ προκειμένου, ἐκτίμησιν τῶν ἐπιχειρουμένων συγκρίσεων. Ἡ πρώτη ἀφορᾷ τὴν λογικῶς ἀναμενομένην κατιοῦσαν φοράν, τόσον τῆς θνησιμότητος, ὅσον καὶ τῆς γεννητικότητος, ἡ δὲ δευτέρα τὴν ὑπεροχὴν ἀμφοτέρων εἰς τὸν ἀγροτικὸν πληθυσμόν, ἐν συγκρίσει πρὸς τὸν ἀστικόν. Ὡς βασικὴ αἰτία τῆς ὡς ἄνω ἐξελίξεως, ἀναγνωρίζεται ἡ προϊοῦσα ἄνοδος τοῦ βιοτικοῦ καὶ μορφωτικοῦ ἐπιπέδου τῶν ἀνθρώπων, ἥτις θέτει ὑπὸ ἔλεγχον, πρῶτον τὴν ἄκαιρον καὶ ἐν πολλοῖς προληπτὴν

Πίναξ 7. Γάμοι, γεννήσεις ζώντων καὶ θάνατοι ἐπὶ 1.000 κατοίκων, γεννήσεις νεκρῶν καὶ θάνατοι βρεφῶν, ἐπὶ 1.000 γεννήσεων ζώντων ἐν Ἑλλάδι, εἰς ἀστικὸν (1) καὶ ἀγροτικὸν (2) πληθυσμόν, 1925 - 1939 καὶ 1956 - 1963

Table 7. Marriages, live births, stillbirths, deaths and infant-death rates in Greece, in urban (1) and rural (2) areas, 1925 - 1939 and 1956 - 1963

Ἔτος Year	Γάμοι Marriages		Γεννήσεις ζώντων Live births		Γεννήσεις νεκρῶν Stillbirths		Θάνατοι Deaths		Θάνατοι βρεφῶν Infant deaths	
	(1)	(2)	(1)	(2)	(1)	(2)	(1)	(2)	(1)	(2)
1925	7,1	8,6	24,3	27,0	13,1	12,3	19,3	12,9	177,1	55,1
1925	6,2	7,8	28,7	30,6	7,5	10,4	17,4	12,4	147,0	49,7
1927	6,4	7,6	27,4	29,4	11,8	9,6	19,5	14,9	166,8	72,7
1928	5,8	7,0	28,5	31,4	14,6	8,7	20,5	15,5	159,4	66,8
1929	6,7	7,2	27,5	29,7	16,3	7,5	19,9	17,7	168,7	86,8
1930	6,8	7,1	29,2	32,3	16,2	6,5	17,0	16,0	134,7	84,7
1931	7,1	7,0	29,6	32,6	18,9	8,5	17,9	17,6	147,1	128,8
1932	5,5	6,3	24,7	30,0	19,1	7,8	18,2	17,2	147,2	121,7
1933	6,6	7,1	24,3	30,6	19,2	7,0	16,7	16,9	124,1	122,2
1934	6,9	7,1	24,7	34,0	19,2	6,9	16,2	14,4	127,4	106,4
1935	7,3	6,4	22,8	30,7	18,9	5,8	15,6	14,5	120,7	110,0
1936	6,1	5,3	22,5	30,4	20,1	5,1	15,2	15,1	115,2	113,8
1937	7,8	5,9	21,8	28,2	21,2	5,5	15,6	14,8	121,6	122,4
1938	7,7	5,9	21,4	28,1	22,7	5,1	14,0	12,8	100,3	99,1
1939	8,2	5,8	21,0	26,3	23,3	4,5	13,9	13,7	115,5	120,7
1956	6,7	7,0	16,1	22,2	24,5	7,0	7,0	7,7	34,7	40,7
1957	8,9	8,2	16,2	21,5	20,0	7,6	7,1	8,0	39,3	46,7
1958	8,4	8,5	16,0	21,2	22,7	8,5	6,7	7,4	36,2	40,6
1959	9,3	8,8	16,2	21,7	21,8	8,9	6,9	7,7	37,5	42,4
1960	6,8	7,1	15,8	21,2	23,1	9,6	6,7	7,7	37,0	41,8
1961	9,3	7,7	16,0	19,4	20,1	9,4	7,3	7,8	38,2	40,9
1962	9,1	7,8	16,5	19,2	20,4	10,5	7,7	8,0	38,8	41,5
1963	10,5	8,2	17,2	17,7	19,3	11,6	7,8	8,0	37,3	40,8

θνησιμότητα καί, κατόπιν, τὴν τυχὸν πλεονάζουσαν γεννητικότητα. Ἐπειδὴ δὲ ὁ ἀστικὸς πληθυσμὸς προπορεύεται, συνήθως, εἰς τὰς ὡς ἄνω ἐξελίξεις, ἕπεται ὅτι ἡ ἐκεῖ γεννητικότης καὶ θνησιμότης θὰ πρέπει νὰ εὑρίσκωνται εἰς χαμηλότερα τοῦ ἀγροτικοῦ πληθυσμοῦ ἐπίπεδα.

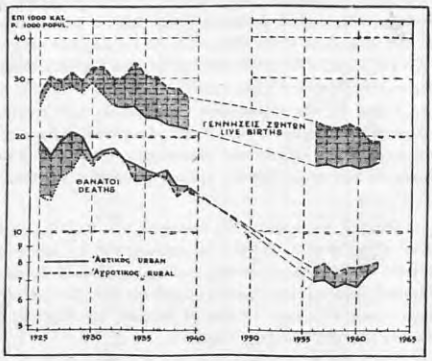

Σχ. 6. Γεννήσεις ζώντων καὶ θάνατοι, ἐπὶ 1.000 κατοίκων, εἰς τὸν ἀστικὸν (10.000+) καὶ τὸν ἀγροτικὸν πληθυσμὸν τῆς Ἑλλάδος, κατὰ τὰς περιόδους 1925–1939 καὶ 1956–1962.

Fig. 6. Live births and deaths, per 1.000 population, in the urban and the rural population of Greece, during the periods 1925–1939 and 1956–1962.

Εἰς τὰς μακροχρονίους ἀπὸ τοῦ 1925 καὶ ἐντεῦθεν ροπάς, τὰ Ἑλληνικὰ στοιχεῖα ἀκολουθοῦν, ἐν πολλοῖς, τὰ ἀναμενόμενα πρότυπα, ἀλλὰ μᾶλλον ἀτύπως, λόγῳ ἀτελειῶν περὶ τὴν καταγραφὴν ὅλων τῶν ληξιαρχικῶν δεδομένων. Ἡ κεντρικὴ ροπὴ τῆς γεννητικότητος, τῆς γενικῆς καὶ τῆς βρεφικῆς θνησιμότητος εἶναι σαφῶς κατιοῦσα, ἐκτὸς κατὰ τὴν ἀρχικὴν πενταετίαν (1925–30), κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ πορεία αὐτῶν ἦτο ἀναποφάσιστος εἰς τὸν ἀστικόν, καὶ σαφῶς ἀνιοῦσα εἰς τὸν ἀγροτικὸν πληθυσμόν. Εἰς τὸν τελευταῖον αὐτὸν

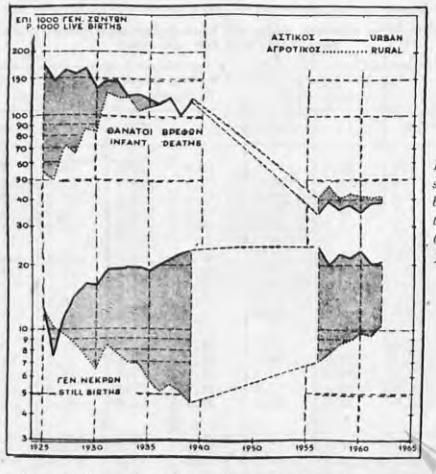

Σχ. 7. Θάνατοι βρεφῶν καὶ γεννήσεις νεκρῶν, ἐπὶ 1.000 γεννηθέντων ζώντων, εἰς τὸν ἀστικὸν καὶ τὸν ἀγροτικὸν πληθυσμὸν τῆς Ἑλλάδος, κατὰ τὰς περιόδους 1925–1939 καὶ 1956–1962.

Fig. 7. Infant deaths and stillbirths, per 1.000 live births, in the urban and the rural population of Greece, during the periods 1925–1939 and 1956–1962.

πληθυσμόν, ἡ γενικὴ καὶ ἡ βρεφικὴ θνησιμότης ἦτο, μέχρι τοῦ τελευταίου πολέμου, μικροτέρα ἐκείνης τῶν ἀστικῶν κέντρων, καίτοι, λογικῶς, θὰ ἀνεμένετο ἀκριβῶς τὸ ἀντίθετον. Τέλος, αἱ γεννήσεις νεκρῶν (ἐπὶ 1.000 γεννηθέντων ζώντων) ἠκολούθησαν, εἰς τὰ ἀστικὰ μὲν κέντρα, ἀνιοῦσαν φοράν, ἥτις κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τείνει πρὸς ἐπιπέδωσιν, εἰς δὲ τὰ ἀγροτικὰ κατιοῦσαν, πρῶτον, καὶ εἶτα ἀνιοῦσαν φοράν, ἐνῷ, ἐξ ἄλλου, ὑπολείπεται σημαντικῶς τοῦ ἐπιπέδου τῶν ἀστικῶν κέντρων.

Ἡ ἄτυπος καὶ μᾶλλον ἀπίθανος αὐτὴ ἐξέλιξις ὑποδηλοῖ διαφυγὰς γενομένας περὶ τὴν δήλωσιν τῶν σχετικῶν ληξιαρχικῶν φαινομένων, ἰδίᾳ εἰς τὰς ἀγροτικὰς περιοχὰς τῆς Χώρας. Πρόδηλον τυγχάνει, ὅτι μικρότερα εἰς αὐτὰς γενικὴ καὶ βρεφικὴ θνησιμότης, ἐν συγκρίσει πρὸς ἐκείνας τῶν ἀστικῶν κέντρων, δὲν εὐσταθεῖ, ὡς μὴ συμβιβαζομένη μὲ τό, συνήθως, χαμηλότερον βιοτικὸν καὶ ὑγειονομικὸν ἐπίπεδον τοῦ ἀγροτικοῦ μας πληθυσμοῦ, ὅπου τὸ κατὰ κεφαλὴν εἰσόδημα εἶναι σαφῶς μικρότερον καὶ σπανίζουν οἱ ἰατροὶ καὶ τὰ νοσηλευτικὰ ἱδρύματα. Ἡ ὑπόθεσις αὐτὴ τοῦ λάθους ἐνισχύεται καὶ ἀπὸ τὴν ἀρχικὴν ἰσχυρῶς ἀνιοῦσαν φορὰν τῆς γενικῆς καὶ βρεφικῆς θνησιμότητος, μεταξὺ τοῦ ἀγροτικοῦ πληθυσμοῦ, ἥτις μόνον εἰς προοδευτικὴν βελτίωσιν τῆς πληρότητος τῶν καταγραφῶν δύναται νὰ ἀποδοθῇ (1). Τοῦτ' αὐτὸ ἰσχύει καὶ διὰ τὴν δήλωσιν τῶν γεννωμένων νεκρῶν, ἥτις κατὰ τὴν πρώτην, μέχρι τοῦ 1940, περίοδον ἦτο πασιφανῶς ἐλλειμματικὴ καὶ μόνον κατὰ τὴν νέαν, μετὰ τὸ 1956, περίοδον ἤρχισε βελτιουμένη προοδευτικῶς, χωρὶς ὅμως αὐτὴ νὰ φθάσῃ ἀκόμη τὸ ἐπιθυμητὸν ἐπίπεδον πληρότητος, ὅπως ἐξηγεῖται εἰς τὸ ἑπόμενον κεφάλαιον.

Ἀνάλογα συμπεράσματα ἐξάγονται καὶ ἀπὸ τὴν κατὰ ἡμερολογιακοὺς μῆνας κατανομὴν τῶν διαφόρων ληξιαρχικῶν φαινομένων, ἅτινα παρουσιάζουν σαφῆ ἐποχικὴν διακύμανσιν. Εἰς τὸν πίν. 8 (καὶ τὸ σχ. 8)

Πίναξ 8. Ἑκατοστιαία κατανομὴ κατὰ μῆνας (ἴσης διαρκείας 30 ἡμερῶν ἕκαστος) τῶν γάμων, τῶν γεννηθέντων ζώντων καὶ νεκρῶν, τῶν θανάτων καὶ τῶν θανάτων βρεφῶν ἐν Ἑλλάδι. Μέσαι τιμαὶ 1933 - 1937 καὶ 1958 - 1962

Table 8. Monthly distribution of marriages, live and dead births, deaths and infant deaths in Greece in two periods (1933 - 1937 and 1958 - 1962) centering around the years 1935 and 1960. Months equalized to 30 days each

Μῆνες Months		Γάμοι Marriages		Γεννήσεις ζώντων Live births		Γεννήσεις νεκρῶν Stillbirths		Θάνατοι Deaths		Θάνατοι βρεφῶν Infant deaths	
		1958-62	1933-37	1958-62	1933-37	1958-62	1933-37	1958-62	1933-37	1958-62	1933-73
Ἐτήσιος μέσος ὅρος Annual average	N.	68.629	44.765	155.134	193.649	2.161	1.891	62.017	104.839	6.205	20.156
	%	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00
Ἰανουάριος	J.	8,30	10,33	10,35	10,03	8,83	9,82	10,14	9,76	10,01	9,83
Φεβρουάριος	F.	8,59	11,96	9,70	11,14	8,81	10,92	10,60	10,38	10,71	10,90
Μάρτιος	M.	4,11	4,29	9,18	9,86	9,58	8,90	9,68	9,49	10,58	9,63
Ἀπρίλιος	A.	9,92	7,52	8,34	8,78	9,02	8,12	8,34	8,23	8,55	7,50
Μάϊος	M.	8,58	7,49	7,85	7,46	8,14	7,23	7,55	6,91	7,93	6,26
Ἰούνιος	J.	6,28	6,32	7,82	7,18	7,40	7,04	7,10	7,45	7,91	8,18
Ἰούλιος	J.	7,34	7,61	7,87	7,29	8,02	7,01	7,32	8,46	7,39	10,13
Αὔγουστος	A.	6,18	5,26	7,80	7,20	7,64	7,41	7,27	8,02	7,03	8,48
Σεπτέμβριος	S.	8,58	8,19	8,13	7,39	7,31	7,54	6,66	7,27	6,26	6,80
Ὀκτώβριος	O.	10,06	10,48	8,51	8,29	8,47	8,03	7,47	7,07	7,12	6,81
Νοέμβριος	N.	10,84	11,95	7,98	8,12	8,13	8,76	8,23	8,03	7,98	7,42
Δεκέμβριος	D.	11,22	8,60	6,47	7,26	8,65	9,22	9,64	8,93	9,13	8,06

συγκρίνεται ἡ ἑκατοστιαία κατανομὴ τῶν γάμων, τῶν γεννήσεων ζώντων καὶ νεκρῶν καὶ τῶν θανάτων, κατὰ μῆνας (ἴσης διαρκείας 30 ἡμερῶν ἕκαστος), διὰ τὰς δύο πενταετίας 1933–37 καὶ 1958–62. Ἡ βασικὴ αὐτῶν μορφή, μὲ τὴν χαρακτηριστικὴν ἔξαρσιν κατὰ τὴν ψυχρὰν ἐποχὴν τοῦ ἔτους, δὲν φαίνεται νὰ μετεβλήθη οὐσιωδῶς κατὰ τὴν μεσολαβήσασαν 25ετίαν, ἀλλ' αἱ ἐπὶ μέρους λεπτομέρειαι εἶναι ἐνδιαφέρουσαι. Τὴν ζωηροτέραν διακύμανσιν παρουσιάζουν οἱ γάμοι, ἡ τέλεσις τῶν ὁποίων φαίνεται ὅτι ἀποφεύγεται κατὰ τὰς περιόδους νηστειῶν τοῦ χριστιανικοῦ ἡμερολογίου, καὶ ἰδίᾳ κατὰ τὴν πρὸ τοῦ Πάσχα νηστείαν, εἰς τὴν ὁποίαν ἀναποφεύκτως περιλαμβάνεται ὁ μὴν Μάρτιος.

Ἐξ ἄλλου, αἱ γεννήσεις ζώντων παρουσιάζουν μίαν ἀπίθανον ἐλάττωσιν συχνότητος κατὰ Δεκέμβριον, ἥτις, ἐὰν ἀνταπεκρίνετο εἰς βιολογικήν τινα κύμανσιν, θὰ ἔπρεπε νὰ ἐμφανίζεται καὶ εἰς τὴν κατὰ μῆνας κατανομὴν τῶν γεννωμένων νεκρῶν βρεφῶν. Τοῦτο γεννᾷ τὴν ὑπόνοιαν ἠθελημένης καθυστερήσεως τῆς δηλώσεως τῶν περὶ τὸ τέλος ἑκάστου ἡμερολογιακοῦ ἔτους γεννωμένων βρεφῶν, ἀλλὰ περὶ αὐτοῦ θὰ γίνῃ λόγος περαιτέρω. Ὅσον ἀφορᾷ τέλος τοὺς θανάτους γενικῶς, καὶ εἰδικώτερον τοὺς θανάτους βρεφῶν, ἡ διπλῆ αὐτῶν ἔξαρσις κατὰ τὴν ψυχρὰν καὶ τὴν θερμὴν ἐποχὴν τοῦ ἔτους, ἀφῆνει τὴν ἀνοιξιν καὶ τὸ φθινόπωρον ὡς τὰς πλέον

(1) Ἀπόπειρα διορθώσεως τῆς προφανῶς πλημμελοῦς, κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, καταγραφῆς τῶν θανάτων βρεφῶν εἰς τὴν ὑπαιθρον χώραν, βλ. εἰς: **Β. Γ. Βαλαώρα**, «Τὸ Πρόβλημα τῆς Θνησιμότητος ἐν Ἑλλάδι», Πρακτικὰ Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, 1940, σελ. 205 - 218.

συμβατὰς μὲ τὴν ζωὴν ἐποχὰς τοῦ ἔτους. Ἡ κατὰ τὰ τελευταῖα ὅμως ἔτη σημαντικὴ περικοπὴ τοῦ θερινοῦ ἐπάρματος, εἰς τὴν κατανομὴν τῶν θανάτων βρεφῶν, μαρτυρεῖ εὐγλώττως περὶ τῆς ἐν τῷ μεταξὺ ἐπιτευχθείσης παρ' ἡμῖν προόδου εἰς τὴν περιστολὴν τοῦ ἐκ τῶν διαφόρων ἐντερολοιμώξεων κινδύνου θανάτου τῶν βρεφῶν τῆς Ἑλλάδος.

Ἐξ ὅλων τῶν ἀνωτέρω, ἀποδεικνύεται ὅτι αἱ παλαιότεραι δημογραφικαὶ σειραὶ τῆς Χώρας μας χωλαίνουν σοβαρῶς, ἀπὸ ἀπόψεως ἀκριβείας καὶ πληρότητος τῶν καταγραφέντων στοιχείων. Εἰς τὰς πρὸ τοῦ

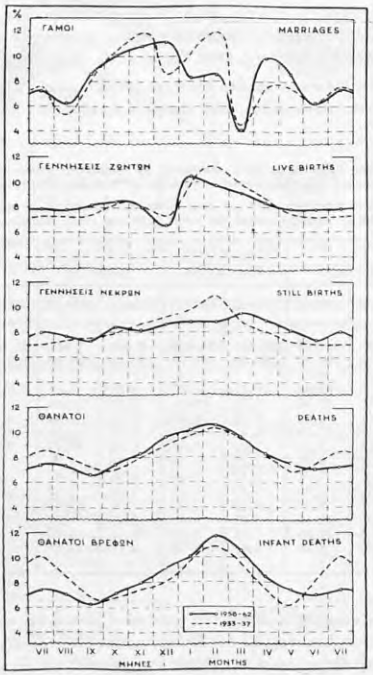

Σχ. 8. Κατὰ μῆνας (ἴσης διαρκείας 30 ἡμερῶν) ἑκατοστιαία κατανομὴ τῶν γάμων, τῶν γεννήσεων (ζώντων ἢ νεκρῶν), τῶν θανάτων, ἐν γένει, καὶ τῶν θανάτων βρεφῶν, ἐν Ἑλλάδι, Πενταετίαι 1933–1937 καὶ 1958–1962.

Fig. 8. Percent distribution of marriages, live births, stillbirths, and infant deaths in Greece, by calendar months (of equal duration: 30 days) during the periods 1933–1937 and 1958–1962.

1920 ἀπογραφὰς τοῦ πληθυσμοῦ, ἐσημειοῦντο μεγάλαι διαφυγαὶ περὶ τὴν καταγραφὴν τῶν θηλέων, ἰδίᾳ κατὰ τὴν παιδικὴν καὶ γεροντικὴν ἡλικίαν, καὶ ἐσκεμμένη ἀπόκρυψις τῶν ἀρρένων τῆς στρατευσίμου ἡλικίας. Τοῦτο ἀσφαλῶς σημαίνει, ὅτι ὁ διὰ τὰς διαφόρους ἀπογραφὰς δημοσιευόμενος ἐπίσημος ἀριθμὸς τῶν κατοίκων ὑστερεῖ τοῦ πραγματικοῦ, κατὰ ποσοστὸν ὑπερβαῖνον πιθανῶς τὸ 10% περίπου. Παρομοίας ὁλκῆς διαφυγαὶ ἐσημειοῦντο, ἐπίσης, καὶ κατὰ τὴν καταγραφὴν τῶν ληξιαρχικῶν φαινομένων, ἡ πραγματικὴ συχνότης τῶν ὁποίων θὰ πρέπει νὰ εὑρίσκετο εἰς ἐπίπεδον ἀνώτερον τοῦ σημειουμένου, καὶ δὴ κατὰ 5% περίπου διὰ τοὺς γάμους, 10% διὰ τὰς γεννήσεις, 15% διὰ τοὺς θανάτους καὶ 25% καὶ πλέον διὰ τοὺς θανάτους βρεφῶν. Ὡς εἰκός, αἱ ἀδυναμίαι αὐταὶ ἀφοροῦν, εἰδικώτερον, τὸν ἀγροτικὸν πληθυσμὸν τῆς Χώρας, ἀλλ' ἡ ἀκριβὴς ἐκτίμησις τοῦ ἐπιγιγνομένου λάθους δὲν εἶναι εὔκολος, οὔτε, ἄλλωστε, θὰ παρουσίαζε πρακτικὸν ἐνδιαφέρον διὰ τὰς παλαιοτέρας ἐποχάς. Διόρθωσις τῶν Ἑλληνικῶν δημογραφικῶν στοιχείων, διὰ τὴν μετὰ τὸ ἔτος 1956 περίοδον, ἐπιχειρεῖται εἰς τὸ ἑπόμενον κεφάλαιον, ἵνα χρησιμεύσῃ ὡς σημεῖον ἐκκινήσεως διὰ τὸν ὑπολογισμὸν τῶν συγχρόνων, καὶ τῶν εἰς τὸ μέλλον ἀναμενομένων, ροπῶν ἐξελίξεως τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Ἑλλάδος.

ΚΕΦ. Π. ΑΝΑΛΥΣΙΣ ΚΑΙ ΔΙΟΡΘΩΣΙΣ ΤΩΝ ΒΑΣΙΚΩΝ ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΩΝ ΣΤΟΙΧΕΙΩΝ

Ὁ ἀνθρώπινος πληθυσμός, ὡς ζῶν ὀργανισμός, ἀλλάσσει ἀενάως ὄγκον, σύνθεσιν καὶ μορφήν, διαφεύγων ἐν πολλοῖς τὴν ἀκριβῆ ἐν τόπῳ καὶ χρόνῳ μέτρησιν. Προσομοιαζόμενος πρὸς ποταμόν, τὰ ρέοντα ὕδατα τοῦ ὁποίου συμφύρονται ἀπελπιστικῶς, ἔχοντα ἕκαστον διάφορον ἀρχὴν καὶ τέλος, ὁ ἀνθρώπινος πληθυσμὸς ἀποκτᾷ καὶ χάνει ἀνὰ πᾶσαν στιγμὴν μέλη, τὰ χαρακτηριστικὰ τῶν ὁποίων μεταβάλλονται διηνεκῶς καὶ ταχέως, εἰς τρόπον, ὥστε οὐδέποτε, σχεδόν, εἶναι δυνατὸν νὰ μετρηθῇ οὗτος ἐπακριβῶς. Ὡς γνωστόν, αἱ ἐκ τῶν περιοδικῶν ἀπογραφῶν καὶ τῶν συνεχῶν ληξιαρχικῶν καταγραφῶν λαμβανόμεναι ἐπὶ τοῦ πληθυσμοῦ πληροφορίαι, ἀναφέρονται πάντοτε εἰς τὸ παρελθόν καὶ συναποκομίζουν τὰ ἄλλοτε ἄλλης ὅλκῆς λάθη τῶν μετρήσεων. Ἄλλωστε, αἱ ἀπὸ τοῦ παρελθόντος, μᾶλις, αἰῶνος συστηματοποιηθεῖσαι ἀπογραφαὶ τοῦ πληθυσμοῦ, μᾶς δίδουν ἁπλοῦν στιγμιότυπον διὰ τὴν στιγμὴν τῆς ἀπογραφῆς, ἡ ἐν συνεχείᾳ δὲ γνῶσις τοῦ ὄγκου καὶ τῆς ὑρῆς τοῦ πληθυσμοῦ δὲν ἐξασφαλίζεται, παρὰ μόνον ἐκ τῶν ὑστέρων, μὲ τὰς συνεχεῖς προσθαφαιρέσεις τῶν ἐν τῷ μεταξὺ σημειουμένων γεννήσεων καὶ θανάτων. Τρίτη μεταβλητὴ εἶναι ἡ συνεχῶς ῥέουσα ἡλικία τῶν ἀνθρώπων, ἥτις ἀλλάσσει καθ' ἑκάστην στιγμὴν τὴν μορφὴν τοῦ πληθυσμοῦ, ἐνῷ, τέλος, ἡ μετανάστευσις, διηνεκῶς προσθέτουσα ἢ ἀφαιροῦσα μέλη, ἐπιτείνει τὸν ἀπέραντον χαμαιλεοντισμὸν τοῦ πληθυσμοῦ, ὁ ὁποῖος, ὅπως καὶ ὁ ποταμός, μεταμορφοῦται συνεχῶς παρὰ τὴν φαινομενικὴν ἀμφοτέρων στερεοτυπίαν. Ἡ ἐκτίμησις τῆς μορφῆς τοῦ πληθυσμοῦ, ὅπως ἀκριβῶς καὶ ἐκείνη ἑκάστου ἀνθρώπου, ἐκτείνεται ἀσφαλῶς καὶ εἰς τὰς τέσσαρας διαστάσεις τοῦ χώρου, ἤτοι εἰς μῆκος, πλάτος, ὕψος καὶ χρόνον.

Ἀκριβεῖς **ἀπογραφαί**, λαμβανόμεναι ἀνὰ τακτὰ καὶ ἐξ ἴσου ἀπέχοντα χρονικὰ διαστήματα, καὶ αἱ **ληξιαρχικαὶ καταγραφαί** ὅλων τῶν γεννωμένων βρεφῶν, ζώντων ἢ νεκρῶν, τῶν θνησκόντων ἀνθρώπων, τῶν ἀποδημούντων καὶ τῶν ἐπαναπατριζομένων, μετὰ τῶν συναφῶν δημογραφικῶν χαρακτηριστικῶν αὐτῶν, ἀποτελοῦν βεβαίως τὸ ὑπόβαθρον διὰ τὴν στατιστικήν, ἀνὰ τόπον καὶ χρόνον τινά, ἀνάλυσιν τοῦ μεγέθους, τῆς μορφῆς καὶ τῆς συνθέσεως τῶν ἀνθρωπίνων πληθυσμῶν. Ἀλλ' ἡ ἀνάλυσις τοῦ πληθυσμοῦ εἶναι ὄχι μόνον στατική, ἀλλὰ καὶ δυναμική, προδιαγράφουσα, ἐν πολλοῖς, τὴν ποιότητα, τὴν ῥώμην καὶ τὴν παραγωγικότητα αὐτοῦ, κατὰ τὴν παροῦσαν καὶ τὰς μελλοντικὰς χρονολογίας, τὴν ἐξέλιξιν δὲ αὐτὴν δυνάμεθα ἐν πολλοῖς νὰ προβλέψωμεν μὲ τὴν κατάλληλον δημογραφικὴν ἀνάλυσιν καὶ τὸν προσδιορισμὸν τῶν πλέον πιθανῶν δημογραφικῶν ῥοπῶν, τῶν ἀναφερομένων εἰς τοὺς τρεῖς πλαστουργοὺς τοῦ πληθυσμοῦ παράγοντας, δηλαδὴ τὴν γεννητικότητα, τὴν θνησιμότητα καὶ τὴν μετανάστευσιν. Μὲ τὴν σειρὰν αὐτήν, ἐπιχειρεῖται κατωτέρω ἡ ἀνάλυσις τῶν τριῶν αὐτῶν δημογραφικῶν παραγόντων, διὰ τὸν πληθυσμὸν τῆς Ἑλλάδος.

1. Γάμοι καὶ γεννήσεις

Αἱ ἰδιομορφίαι τῆς ἀναπαραγωγικότητος τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ

Ἡ ἀνανέωσις τοῦ πληθυσμοῦ γίνεται, κυρίως, ἐκ τῶν προϊόντων τῶν ἐγγάμων ζευγῶν, δεδομένου ὅτι τὰ ἐν Ἑλλάδι κατ' ἔτος δηλούμενα **ἐξώγαμα** βρέφη ἀποτελοῦν ἀσήμαντον μειονότητα, κυμαινομένην περὶ τὸ 1,3% ἐπὶ τοῦ συνόλου τῶν γεννωμένων ζώντων. Τοῦτο ἔρχεται εἰς χαρακτηριστικὴν ἀντίθεσιν πρὸς τὰ εὑρήματα ἄλλων χωρῶν, ὅπου ἡ ἀναλογία τῶν ἐξωγάμων εἶναι πολλαπλασία τῆς ἡμετέρας. Τὸ μικρὸν δὲ αὐτῆς μέγεθος, ὅπερ παραμένει σχεδὸν ἀναλλοίωτον κατὰ τὰς τελευταίας δεκαετίας, μαρτυρεῖ περὶ τῆς συνεχιζομένης παρ' ἡμῖν σταθερότητος τοῦ θεσμοῦ τῆς νομίμου οἰκογενείας. Τὸ ἴδιον συμπέρασμα ἐξάγεται καὶ ἀπὸ τὴν κατὰ οἰκογενειακὴν κατάστασιν ἑκατοστιαίαν κατανομὴν τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Χώρας, κατὰ τὰς ἀπογραφὰς 1928, 1951 καὶ 1961, ὅπως φαίνεται εἰς τὸν πίνακα 9 καὶ τὸ σχῆμα 9.

Ὀλίγοι ἄνδρες (περίπου 3%) καὶ ἀκόμη ὀλιγώτεραι γυναῖκες παραμένουν τελικῶς ἄγαμοι, εἰς τὸ

Πίναξ 9. Πληθυσμός Ἑλλάδος, κατὰ φῦλον καὶ οἰκογενειακὴν κατάστασιν (ἀπογραφαὶ 1928, 1951 καὶ 1961). Ἐπὶ 100 ἀνθρώπων εἰς ἑκάστην ὁμάδα ἡλικιῶν

Table 9. Greece. Percentage distribution of the population by sex, age and marital status at the censuses of 1928, 1951 and 1961

Ὁμάδες ἡλικιῶν Age groups	Ἄγαμοι Single			Ἔγγαμοι Married			Χῆροι Widowed			Διεζευγμένοι Divorced		
	1928	1951	1961	1928	1951	1961	1928	1951	1961	1928	1951	1961
ΑΡΡΕΝΕΣ — MALES												
Σύνολον – Total	**39,7**	**41,8**	**35,6**	**55,6**	**54,7**	**61,3**	**4,5**	**3,1**	**2,6**	**0,2**	**0,4**	**0,5**
< 20	97,1	98,8	99,0	2,9	1,2	1,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
20 – 24	82,9	88,6	88,9	16,8	11,3	11,0	0,2	0,1	0,0	0,1	0,0	0,1
25 – 29	51,6	63,5	57,2	47,5	36,1	42,4	0,7	0,2	0,1	0,2	0,2	0,3
30 – 34	27,6	35,0	29,2	70,9	64,1	70,2	1,2	0,4	0,1	0,3	0,5	0,5
35 – 39	15,0	18,1	15,8	83,0	80,5	83,3	1,6	0,8	0,2	0,4	0,6	0,7
40 – 44	10,1	10,7	9,9	87,0	87,3	88,8	2,5	1,3	0,5	0,4	0,7	0,8
45 – 49	7,4	7,3	6,9	88,6	89,8	91,4	3,6	2,2	0,9	0,4	0,7	0,8
50 – 54	6,3	5,8	5,7	87,6	89,8	91,5	5,8	3,7	1,9	0,3	0,7	0,9
55 – 59	6,1	5,1	5,1	84,8	88,7	90,6	8,8	5,6	3,5	0,3	0,6	0,8
60 – 64	5,8	4,6	4,8	80,7	86,0	88,5	13,2	8,9	5,9	0,3	0,5	0,8
65 – 69	5,4	4,0	5,1	76,7	82,7	85,0	17,6	12,9	9,2	0,3	0,4	0,7
70 – 74	5,0	3,6	5,1	70,4	77,5	79,6	24,4	18,6	14,7	0,2	0,3	0,6
75 – 79	4,9	3,4	4,1	58,0	65,4	73,8	36,9	31,0	21,7	0,2	0,2	0,4
80 – 84			3,5			65,0			31,1			0,4
85 +			2,8			52,6			44,3			0,3
ΘΗΛΕΙΣ — FEMALES												
Σύνολον – Total	**28,5**	**31,4**	**26,1**	**53,6**	**51,8**	**58,2**	**17,6**	**16,2**	**14,7**	**0,3**	**0,6**	**1,0**
< 20	92,6	95,2	94,0	7,2	4,7	5,9	0,1	0,1	0,0	0,1	0,0	0,1
20 – 24	55,8	69,6	65,1	43,0	29,5	34,4	0,9	0,6	0,1	0,3	0,3	0,4
25 – 29	25,5	37,4	34,4	71,3	59,5	64,5	2,7	2,3	0,4	0,5	0,8	0,7
30 – 34	10,4	19,1	17,8	82,7	75,1	79,7	6,3	4,7	1,3	0,5	1,1	1,2
35 – 39	6,1	9,4	10,1	82,9	81,9	83,7	10,5	7,6	3,6	0,5	1,1	1,6
40 – 44	4,3	6,6	8,5	78,1	81,2	82,8	17,2	11,2	7,0	0,4	1,0	1,7
45 – 49	3,8	5,1	6,1	72,5	77,3	81,0	23,3	16,8	11,3	0,4	0,8	1,6
50 – 54	3,7	4,8	5,5	62,5	68,9	76,1	33,5	25,6	17,0	0,3	0,7	1,4
55 – 59	3,3	4,5	4,9	57,3	60,2	68,4	39,2	34,8	25,5	0,2	0,5	1,2
60 – 64	3,2	4,0	4,8	43,8	48,9	56,7	52,8	46,7	37,5	0,2	0,4	1,0
65 – 69	2,8	3,6	4,2	36,8	40,0	45,7	60,2	56,1	49,4	0,2	0,3	0,7
70 – 74	2,8	3,3	3,8	25,4	30,8	34,0	71,7	65,7	61,7	0,1	0,2	0,5
75 – 79	3,1	3,0	3,3	16,5	21,3	27,6	80,3	75,5	71,8	0,1	0,2	0,3
80 – 84			2,8			17,8			79,1			0,3
85 +			2,5			12,4			84,9			0,2

σύνολον δὲ τοῦ πληθυσμοῦ (15 ἐτῶν καὶ ἄνω), ἡ ἑκατοστιαία ἀναλογία τῶν ἐγγάμων ἀνδρῶν ὑπερέχει συστηματικῶς ἐκείνης τῶν ἐγγάμων γυναικῶν, ἐνῷ αἱ ἐν χηρείᾳ διατελοῦσαι γυναῖκες εἶναι πενταπλάσιαι τῶν εἰς τὴν ἰδίαν κατάστασιν εὑρισκομένων ἀνδρῶν. Ἡ μεγαλυτέρα κατὰ τὸν γάμον ἡλικία τῶν ἀνδρῶν καὶ ἡ μικροτέρα τούτων βιωσιμότης εὐθύνονται διὰ τὰς ὡς ἄνω διαφοράς. Ἡ διαφαινομένη ὅμως προοδευτικὴ μείωσις τοῦ ποσοστοῦ τῆς χηρείας, εἰς ἀμφότερα τὰ φῦλα, διογκόνει σὺν τῷ χρόνῳ τὴν τάξιν τῶν ἐγγάμων, παρὰ τὴν σημειουμένην ἐλαφρὰν αὔξησιν τοῦ ποσοστοῦ τῶν διεζευγμένων. Τοῦτο δηλοῖ, ὅτι ἡ εἰς τὸν πίνακα 6 διαπιστουμένη μείωσις τῆς παρ' ἡμῖν γεννητικότητος (ἀπὸ 30 γεννήσεις ἐπὶ 1.000 κατοίκων, κατὰ τὴν περὶ τὸ 1930 περίοδον, εἰς κάτω τῶν 20 σήμερον), οὐδεμίαν δύναται νὰ ἔχῃ σχέσιν πρὸς τὸ ποσοστὸν τῶν ἐν τῷ πληθυσμῷ ἐγγάμων ζευγῶν.

Σημασίαν ἐπὶ τοῦ προκειμένου ἔχει ἡ ἡλικία τῶν νεονύμφων, ἡ ὁποία μετεκινήθη καταφανῶς πρὸς ἀνώτερα ἐπίπεδα, ὅπως φαίνεται εἰς τὸν πίνακα 10. Οὕτως, ἡ **διάμεσος ἡλικία** (ἡ ἡλικία, δηλαδή, μέχρι τῆς ὁποίας συνάπτονται 50% τῶν ὅλων γάμων) τῶν γαμβρῶν τῆς Ἑλλάδος (πρῶτος γάμος), ἀνῆλθεν ἀπὸ 27,3 κατὰ τὸ 1935 εἰς 28,6 κατὰ τὸ 1960, καὶ ἐκείνη τῶν νυμφῶν ἀπὸ 23,3 εἰς 24,4, ἀντιστοίχως. Κα-

ρακτηριστική, ἐπίσης, εἶναι ἡ τάσις πρὸς μείωσιν τῆς διαφορᾶς ἡλικίας μεταξὺ τῶν νυμφευομένων, δεδομένου ὅτι, παλαιότερον, ὁ γαμβρὸς ἦτο, κατὰ κανόνα, μεγαλύτερος τῆς νύμφης κατὰ 3 ἕως 6 ἔτη, ἐνῷ σήμερον, ἡ μεταξὺ αὐτῶν διαφορὰ ἡλικίας περιωρίσθη εἰς 4 ἕως 5 ἔτη (βλ. σχ. 13).

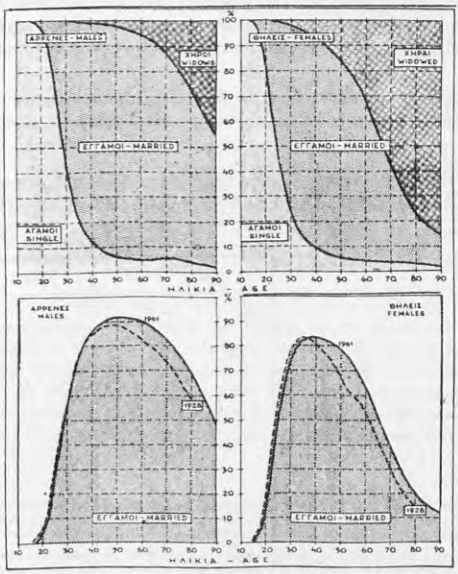

Σχ. 9. Ἑκατοστιαία κατανομὴ τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Ἑλλάδος κατὰ οἰκογενειακὴν κατάστασιν, κατὰ τὴν ἀπογραφὴν τοῦ πληθυσμοῦ 1961.

Fig. 9. Percentage distribution of the population of Greece (census 1961) by marital status.

Πίναξ 10. Ἑκατοστιαία κατανομὴ τῶν γάμων ἐν Ἑλλάδι, καθ' ἡλικίαν τῶν νεονύμφων (πρῶτος γάμος) καὶ διάμεσος ἡλικία νεονύμφων, περὶ τὸ 1935 καὶ 1960

Table 10. Percentage distribution of marriages in Greece by age of Grooms and Brides (first marriage) and their median age, around the years 1935 and 1960

Ὁμάδες ἡλικιῶν Age groups	Γαμβροί – Grooms		Νύμφαι – Brides	
	1933 - 1937	**1958 - 1962**	**1933 - 1937**	**1958 - 1962**
< 20	4,6	2,5	17,1	13,1
20 - 24	28,4	18,6	49,8	41,5
25 - 29	37,3	40,1	24,2	30,3
30 - 34	17,9	23,9	6,2	10,4
35 - 39	7,5	8,9	2,0	3,0
40 - 44	2,6	3,2	0,5	1,0
45+	1,7	2,8	0,2	0,7
Διάμεσος – Median	**27,3**	**28,6**	**23,3**	**24,4**

Ἐλαττοῦνται, οὕτω, σὺν τῷ χρόνῳ οἱ εἰς τὴν ἀνώριμον ἡλικίαν τῶν κάτω τῶν 20 ἐτῶν συναπτόμενοι γάμοι, ἡ πλειονότης τῶν ὁποίων πραγματοποιεῖται τώρα μεταξὺ τοῦ 25ου καὶ τοῦ 35ου ἔτους τῆς ἡλικίας, διὰ τοὺς ἄνδρας, καὶ μεταξὺ τοῦ 20ου καὶ τοῦ 30ου ἔτους, διὰ τὰς γυναῖκας. Ἀλλ' ἡ κατὰ ἓν περίπου ἔτος ἀναβολὴ τοῦ γάμου, δὲν ἀρκεῖ νὰ δικαιολογήσῃ τὴν παρατηρηθεῖσαν σημαντικὴν μείωσιν τῆς παρ' ἡμῖν γεννητικότητος. Ἁπλοῦς πρὸς τοῦτο ὑπολογισμὸς ἀποδεικνύει, ὅτι, κατὰ τὰ ὑπολειπόμενα εἴκοσι καὶ πλέον ἔτη τοῦ γονίμου ἐγγάμου βίου, ἕκαστον ζεῦγος θὰ ἦτο δυνατόν, ἐὰν ἤθελε, νὰ φέρῃ εἰς τὸν κόσμον περισ-

σότερα τέκνα, ἀπὸ ὅσα ἀναλογοῦν εἰς μίαν μέσην γεννητικότητα 28‰, ὅπου, δηλαδή, ἐκυμαίνετο αὕτη προπολεμικῶς.

Ἡ ληξιαρχικὴ δήλωσις τῶν παρ' ἡμῖν συναπτομένων γάμων φαίνεται ὅτι γίνεται κανονικῶς, μὲ μικρὰν ἴσως καθυστέρησιν, ἀλλὰ χωρὶς διαφυγὰς ἢ σοβαρὰς παραλείψεις. Περὶ τοὺς 66.500 γάμους καταγράφονται κατ' ἔτος εἰς τὰ Ληξιαρχεῖα τῆς Χώρας, μὲ μέσην ἀναλογίαν 8 περίπου γάμων ἐπὶ 1.000 κατοίκων. Κατὰ τὰ δίσεκτα ἔτη, ὡς ἐπίσης καὶ κατὰ τὰς περιόδους τῶν νηστειῶν, ἡ συχνότης τῶν γάμων ἐλαττοῦται καταφανῶς, δεῖγμα καὶ τοῦτο προσηλώσεως τῶν Ἑλλήνων εἰς τὰς Ἑλληνοχριστιανικὰς των παραδόσεις.

Εἰς τὴν παρατηρηθεῖσαν, κατὰ τὰς τελευταίας δεκαετίας, μείωσιν τῆς γεννητικότητος ἐν Ἑλλάδι, συνήργησεν ἀσφαλῶς καὶ ἡ εἰς τὸν πίνακα 11 (σχ. 10) διαγραφομένη ῥαγδαία ὑποχώρησις τοῦ ἀναλφαβητισμοῦ τῶν νεονύμφων.

Πίναξ 11. Ἀναλογία ἀγραμμάτων νεονύμφων, ἐπὶ 100 γάμων. Ἑλλὰς 1928 - 1938 καὶ 1956 - 1963

Table 11. Percent illitarate Grooms and Brides in Greece, 1928 - 1938 and 1956 - 1963

Ἔτος γάμου Year of marriage	Ἀγράμματοι – Illiterate %	
	Γαμβροὶ – Grooms	Νύμφαι – Brides
1928	16,2	49,8
1929	15,3	47,0
1930	14,8	46,6
1931	13,0	43,9
1932	13,1	45,5
1933	12,2	43,1
1934	11,1	40,4
1935	9,7	36,2
1936	9,3	34,4
1937	7,5	31,5
1938	6,3	27,8
1956	3,4	9,2
1957	2,8	7,4
1958	2,6	7,0
1959	2,2	6,1
1960	2,6	6,6
1961	2,0	5,4
1962	1,9	5,0
1963	1,6	4,0

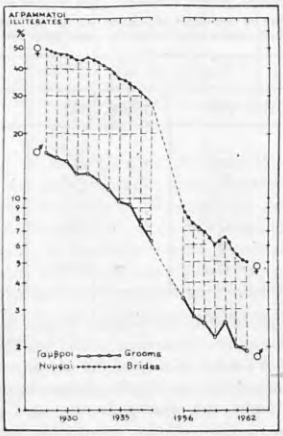

Σχ. 10. Ἀγράμματοι νεόνυμφοι, ἐπὶ 100 γάμων, ἐν Ἑλλάδι κατὰ τὴν προπολεμικὴν καὶ μεταπολεμικὴν περίοδον. (Ἡ περὶ τὸ 1960 ἄνοδος τοῦ ἀναλφαβητισμοῦ ὀφείλεται εἰς τὴν κατὰ τὴν περίοδον τῆς ξένης κατοχῆς παρέλυσιν τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ συστήματος).

Fig. 10. Illiterate grooms and brides in Greece (per 100 marriages), during the pre-war and post-war periods.

Οὕτω, κατὰ τὸ ἀπὸ τοῦ 1928 μεσολαβῆσαν διάστημα, ἡ ἀναλογία τῶν ἀγραμμάτων νεονύμφων κατῆλθεν εἰς τὸ ἓν δέκατον περίπου τοῦ ἀρχικοῦ μεγέθους, πλησιάζουσα ἤδη βραδέως τὸ σημεῖον ἐξαλείψεως τοῦ ἀναλφαβητισμοῦ μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων νεονύμφων. Ἡ παίδευσις τῶν νεονύμφων κερδίζει, ἐπίσης, καὶ κατὰ βάθος, διότι, κατὰ τὴν τελευταίαν ἑπταετίαν (1956 - 1962), οἱ ἔχοντες ἀπολυτήριον γυμνασίου ἄνδρες ἀνῆλθον ἀπὸ 8,7% εἰς 11,8%, οἱ πτυχιοῦχοι δὲ ἀνωτάτης ἐκπαιδεύσεως ἀπὸ 3,3% εἰς 5,3%. Τὰ ἀντίστοιχα ποσοστὰ διὰ τὰς γυναῖκας, κάπως μικρότερα εἰς μέγεθος, ἀλλὰ μὲ ταχύτερον ρυθμὸν βελτιώσεως, ἐκινήθησαν ἀπὸ 6,3% εἰς 10,6% διὰ τὸ ἀπολυτήριον γυμνασίου καὶ ἀπὸ 1,0% εἰς 1,9% διὰ τὸ πτυχίον ἀνωτάτης ἐκπαιδεύσεως.

Πλέον ὥριμοι καθ' ἡλικίαν καὶ περισσότερον μορφωμένοι ἀπὸ ἄλλοτε, ἀρχίζουν σήμερον τὴν οἰκογενειακήν των ζωὴν οἱ νεόνυμφοι τῆς Ἑλλάδος. Ἀλλὰ προγραμματίζουν, ἄραγε, καλλίτερον τώρα τὸν χρόνον τῆς τεκνογονίας, τὰ μεταξὺ τῶν τοκετῶν διαλείμματα, ἢ τὸν τελικὸν ἀριθμὸν τῶν τέκνων των; Αἱ δημογραφικαὶ περὶ τούτου ἐνδείξεις καθίστανται ὁλονὲν καὶ περισσότερον διαφωτιστικαί, ὅπως φαίνεται εἰς τὰς κάτωθι ἀριθμητικὰς συγκρίσεις. Πρὸ τοῦ τελευταίου παγκοσμίου πολέμου (πενταετία 1933 - 1937), ἐγεννῶντο ἐτησίως περίπου 194.000 ζῶντα βρέφη. Σήμερον (πενταετία 1958 - 1962), γεννῶνται 155.000. Ἂς σημειωθῇ, ὅτι ὁ μέσος πληθυσμὸς ηὐξήθη, ἐν τῷ μεταξύ, ἀπὸ 6,8 εἰς 8,3 ἑκατομμύρια κατοίκων καί, συνεπῶς, αἱ ἐπὶ 1.000 ἀνθρώπων γεννήσεις ζώντων κατῆλθον ἀπὸ 28,4 εἰς 19,2 κατὰ τὴν ὑπ' ὄψιν περίοδον.

Εἰς τὸ ἐρώτημα, τώρα, διατὶ οἱ περισσότεροι σήμερον Ἕλληνες φέρουν εἰς τὸν κόσμον ὀλιγώτερα βρέφη, ἡ πλέον εὐλογοφανὴς ἀπάντησις εἶναι, ὅτι οἱ Ἕλληνες γονεῖς περιορίζουν, σήμερον, ἐσκεμμένως τὸν ἀριθμὸν τῶν ἀπογόνων των. Τοῦτο δέ, διότι ἡ ὑπόθεσις ὅτι ἠλαττώθη, τάχα, ἡ φυσιολογικὴ αὐτῶν γονιμότης, δὲν εἶναι δυνατὸν οὔτε κἂν νὰ συζητηθῇ, ἐνῷ, ἐξ ἄλλου, ὁ εἰς τὴν ἀναπαραγωγικὴν ἡλικίαν γυναικεῖος παρ' ἡμῖν πληθυσμὸς ηὐξήθη, ἐν τῷ μεταξύ, κατὰ 29%. Ἀλλοῦ, συνεπῶς, πρέπει νὰ ἀναζητηθῇ ἡ αἰτία τῆς μειουμένης γεννητικότητος, αἱ παρατηρηθεῖσαι δὲ εἰς τὴν εἰδικὴν καθ' ἡλικίαν μητρὸς γεννητικότητα μεταβολαί, μεταξὺ 1935 καὶ 1960, καθίστανται ἐκτάκτως ἀποκαλυπτικαί, ὅπως φαίνεται εἰς τὸν πίνακα 12 καὶ τὸ σχῆμα 11.

Πίναξ 12. Πληθυσμὸς θηλέων ἐν Ἑλλάδι (εἰς χιλιάδας), ἀριθμὸς γεννηθέντων ζώντων καὶ εἰδικὴ καθ' ἡλικίαν μητρὸς γεννητικότης. Ἐτήσιοι μέσοι ὅροι πενταετίας 1933 - 1937 καὶ 1958 - 1962. Ὑπολογισμὸς τοῦ ἀκαθαρίστου καὶ τοῦ καθαροῦ ποσοστοῦ ἀναπαραγωγῆς τῶν Ἑλλήνων

Table 12. Greece. Female population, (in thousands), live births and age-specific fertility rates. Annual averages of the periods 1933 - 1937 and 1958 - 1962. Gross and Net Reproduction Rates for periods centering at 1935 and 1960

Ἡλικία μητρὸς Age of the mother	1933 - 1937					1958 - 1962				
	Πληθυσμὸς θηλέων (000) Female population	Γεννήσεις ζώντων Live births	Γεννήσεις ἐπὶ 1.000 γυναικῶν Births per 1.000 women	Πρόσωπα ἔτη ζωῆς Person years	Γεννήσεις ‰ Births	Πληθυσμὸς θηλέων (000) Female population	Γεννήσεις ζώντων Live births	Γεννήσεις ἐπὶ 1.000 γυναικῶν Births per 1.000 women	Πρόσωπα ἔτη ζωῆς Person years	Γεννήσεις ‰ Births
Σύν. - Total ..	**1.712,6**	**193.649**	**736,90**	**24.321**	**2.592,76**	**2.215,7**	**155.134**	**438,53**	**32.006**	**2.019,40**
< 20 ...	278,4	5.082	18,25	3.783	69,06	308,1	5.306	17,22	4.645	79,99
20 - 24 ...	309,7	40.060	129,35	3.698	478,31	368,6	37.692	102,27	4.633	473,85
25 - 29 ...	292,2	60.050	205,51	3.593	738,50	377,8	56.232	148,85	4.614	686,78
30 - 34 ...	256,8	45.835	178,49	3.491	623,01	354,2	37.974	107,22	4.591	492,22
35 - 39 ...	218,2	30.791	141,11	3.379	476,82	294,1	14.005	47,62	4.562	217,27
40 - 44 ...	188,0	9.695	51,57	3.250	167,60	255,3	3.403	13,32	4.525	60,29
45 + ...	169,3	2.136	12,62	3.127	39,46	257,6	522	2,03	4.436	9,00

Ἀκαθάριστον ποσοστὸν ἀναπαραγωγῆς 1933-37 : 736,90 × 5 = 3.684,5 × 0,485 = 1.787 (G.R.R.)
Καθαρὸν » » » : 2.592,76 × 0,485 = ... 1.257 (N.R.R.)

Ἀκαθάριστον ποσοστὸν ἀναπαραγωγῆς 1958-62 : 438,53 × 5 = 2.192,7 × 0,485 = 1.063 (G.R.R.)
Καθαρὸν » » » : 2.019,40 × 0,485 = ... 979 (N.R.R.)

Εἰς ὅλας τὰς ὁμάδας ἡλικιῶν τῆς ἀναπαραγωγικῆς περιόδου, αἱ σημεριναὶ Ἑλληνίδες, συγκρινόμεναι πρὸς τὰς μητέρας αὐτῶν, φέρουν εἰς τὸν κόσμον ὀλιγώτερα τέκνα, καὶ δὴ τόσον ὀλιγώτερα, ὅσον μεγαλυτέρα καθίσταται ἡ ἡλικία των. Ἡ περὶ τὸ 1960 μείωσις αὕτη τῶν γεννήσεων, ἡ ὁποία εἰς τὰς κάτω τῶν

20 ἐτῶν γυναῖκας συμποσοῦται εἰς μόλις 6% ἐπὶ τοῦ προπολεμικοῦ ἐπιπέδου, αὐξάνεται προοδευτικῶς κατὰ τὰς ἑπομένας πενταετίας εἰς 21%, 28%, 40%, 47%, 74% καί, τέλος, εἰς 84% διὰ τὰς ἄνω τῶν 45 ἐτῶν γυναῖκας. Ἐν τῷ συνόλῳ, χίλιαι γυναῖκες, ἡλικίας 15 ἕως 49 ἐτῶν, ἔφερον τότε (περὶ τὸ 1935) εἰς τὸν κόσμον, 3.685 ζῶντα βρέφη, ἐνῷ τώρα (περὶ τὸ 1960), φέρουν μόνον 2.193. Τὰ θήλεα μεταξὺ αὐτῶν βρέφη

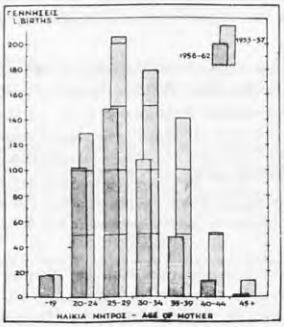

Σχ. 11. Γεννήσεις ζώντων ἐπὶ 1.000 γυναικῶν εἰς ἑκάστην ὁμάδα ἡλικιῶν ἐν Ἑλλάδι, περὶ τὰ ἔτη 1935 καὶ 1960.

Fig. 11. Live births per 1.000 women in each age-group in Greece, around the years 1935 and 1960.

Πίναξ 13. Εἰδικὴ καθ' ἡλικίαν μητρὸς γεννητικότης καὶ σύνολον γεννηθέντων ζώντων βρεφῶν (ἐτήσιος μέσος ὅρος 1953 - 1957) ἐπὶ 1.000 γυναικῶν ἡλικίας 15 ἕως 49 ἐτῶν, εἰς διαφόρους χώρας, κατὰ φθίνουσαν σειρὰν ἀριθμοῦ τέκνων

Table 13. Age specific fertility-rates (annual average for the period 1953 - 1957 or as indicated) in 25 countries, and total number of live births during the entire reproductive period of mother (15 - 49 years). From the U.N. Demographic Yearbook, 1959

Χῶραι	Γεννήσεις ἐπὶ 1.000 Births per 1.000		Γεννήσεις ἐπὶ 1.000 γυναικῶν καθ' ἡλικίαν Births per 1.000 women in each age group							Countries
	Γυναικῶν ἡλ. 15–49 Women age 15–49	κατοίκων Population	<20	20 - 24	25 - 29	30 - 34	35 - 39	40 - 44	45+	
1. Ἀλβανία (1) ...	6.974	44,5	62,3	269,2	336,9	287,4	245,1	122,1	71,8	Albania (1)
2. Ταϊβὰν (Κίνα) .	6.388	44,3	48,3	263,0	335,3	290,0	214,7	102,5	23,9	Taiwan (China)
3. Φίτζι νῆσοι ...	5.686	40,3	110,4	299,1	288,1	203,3	153,2	63,0	20,2	Fiji Isl.
4. Τρίνιτ.-Τομπ. (2)	5.474	39,2	164,2	318,8	259,6	192,0	119,1	36,3	4,8	Trinidad-Tob. (2)
5. Ζαμάϊκα νῆσ. .	4.352	36,2	118,2	250,9	219,4	150,5	89,8	36,0	5,7	Jamaica
6. Καναδᾶς	3.833	28,2	55,3	218,5	216,4	152,7	89,5	31,4	2,9	Canada
7. Νέα Ζηλανδία .	3.700	25,9	32,0	222,8	237,4	148,1	75,9	21,9	1,9	N. Zealand
8. Ἰσραὴλ (3)	3.678	...	65,1	226,3	203,4	141,1	73,8	21,0	4,8	Israel (3)
9. ΗΠΑ	3.541	24,9	90,7	238,9	189,6	114,4	58,2	15,4	1,0	USA
10. Κύπρος	3.492	26,5	33,5	177,3	199,8	143,8	97,9	37,8	8,4	Cyprus
11. Αὐστραλία	3.280	22,7	41,3	204,6	199,9	124,1	64,5	20,0	1,5	Australia
12. Γιουγκοσλαβία .	3.162	26,7	42,2	188,9	175,5	116,1	71,9	29,6	8,3	Yugoslavia
13. Ὁλλανδία	3.052	21,4	13,6	104,2	191,4	157,9	100,4	39,4	3,4	Netherlands
14. Πορτογαλία ...	3.001	23,3	25,0	134,5	159,7	128,9	100,5	45,3	6,3	Portugal
15. Φινλανδία	2.901	21,1	28,3	159,7	163,2	117,8	76,1	32,0	3,3	Finland
16. Νορβηγία	2.745	18,4	25,0	144,6	161,9	117,1	71,0	26,8	2,7	Norway
17. Γαλλία	2.691	18,7	21,5	155,1	169,1	109,4	62,4	19,1	1,7	France
18. Δανία	2.571	17,3	41,4	166,2	153,1	92,3	45,9	14,2	1,0	Denmark
19. Βέλγιον	2.393	16,8	21,7	133,6	149,0	99,2	55,8	18,0	1,3	Belgium
20. Ἰταλία (4)	2.367	18,4	15,7	101,7	141,0	110,7	72,2	29,3	2,7	Italy (4)
21. Ἑλβετία	2.347	17,2	14,2	114,0	153,5	109,4	58,2	18,6	1,5	Switzerland
22. Ἀγγλία-Οὐαλία.	2.290	15,5	25,0	141,4	145,6	87,6	44,9	12,6	0,8	Egland-Wales
23. Σουηδία	2.244	14,8	38,0	131,6	132,0	86,2	45,7	14,4	1,1	Sweden
24. Βουλγαρία	2.202	19,8	30,1	177,1	127,3	62,7	30,8	10,2	1,9	Bulgaria
25. Ἑλλὰς (5)	2.193	19,2	17,2	102,3	148,8	107,2	47,6	13,3	2,0	Greece (5)

(1) Διὰ τὸ ἔτος 1955.
(2) Διὰ τὴν περίοδον 1954–58.
(3) Ἰουδαῖοι μόνον.
(4) 1951.
(5) 1958–62.

(1) Year 1955 only.
(2) Period 1954–58.
(3) Jews only.

ἦσαν 1.787 καὶ 1.063 ἀντιστοίχως **(ἀκαθάριστον ποσοστὸν ἀναπαραγωγῆς)**, ὅσα δὲ ἐξ αὐτῶν θὰ ἐπιζήσουν, διὰ νὰ γίνουν μητέρες, κατὰ τὴν ἑπομένην γενεὰν **(καθαρὸν ποσοστὸν ἀναπαραγωγῆς)**, συμποσοῦνται εἰς 1.257 κατὰ τὴν πρώτην περίοδον, ἀλλὰ μόνον εἰς 979 σήμερον (1960).

Τὸ εὕρημα τοῦτο εἶναι δυσοίωνον, διότι ἀποκαλύπτει ὅτι, ἐὰν αἱ σημεριναὶ ροπαὶ γεννητικότητος καὶ θνησιμότητος συνεχισθοῦν ἐπ' ἀρκετὸν εἰς τὸ μέλλον, ὁ πληθυσμὸς τῆς Χώρας μας ὄχι μόνον θὰ παύσῃ αὐξανόμενος, ἀλλὰ θὰ ἀρχίσῃ, σὺν τῷ χρόνῳ, σμικρυνόμενος. Τοῦτο συνάγεται ἐκ τοῦ γεγονότος, ὅτι χίλιαι σημεριναὶ μητέρες γεννοῦν, καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς ἀναπαραγωγικῆς αὐτῶν ἡλικίας (15 ἕως 49 ἐτῶν), 1.063 θυγατέρας, ἐκ τῶν ὁποίων μόνον 979 θὰ ἐπιζήσουν διὰ νὰ συνεχίσουν, ἐν καιρῷ, τὴν ἀνανέωσιν τοῦ Ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ. Ἐπὶ πλέον, ἡ ἐκ τοῦ εὑρήματος τούτου ἀνησυχία ἐπιτείνεται ἀπὸ τὴν ἀνασκόπησιν τοῦ πίνακος 13 (σχ. 12), ὅπου φαίνεται ὅτι ἐξ ὅλων σχεδὸν τῶν χωρῶν, διὰ τὰς ὁποίας δίδεται (εἰς τὴν Δη-

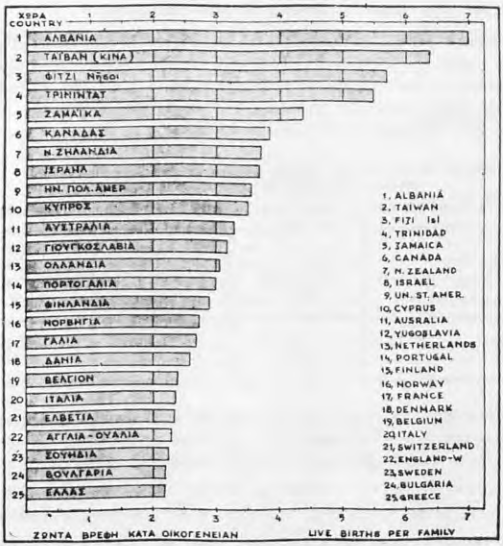

Σχ. 12. Συνολικὴ γονιμότης (ἀριθμὸς γεννήσεων ζώντων κατὰ γυναῖκα ἡλικίας 15 - 49 ἐτῶν) εἰς 25 κατ' ἐκλογὴν ληφθείσας χώρας (ἐτήσιοι μέσοι ὅροι περιόδου 1953 - 1957, βλ. πίν. 13).

Fig. 12. Aggregate fertility (number of children per woman in the age-group 15 - 49 years old) in 25 selected countries (annual averages of the period 1953 - 1957, see table 13).
From: U.N. Demographic Yearbook, 1959.

μογραφικὴν Ἐπετηρίδα τῶν Ἡνωμένων Ἐθνῶν, 1959) ἡ καθ' ἡλικίαν μητρὸς γεννητικότης (περίοδος 1953 - 1957), ἡ Ἑλλὰς ἔχει τὴν μικροτέραν ὅλων γονιμότητα, μὲ 2,2 μόνον γεννήσεις ζώντων βρεφῶν κατὰ οἰκογένειαν, ἔναντι 2,7 εἰς Γαλλίαν, 3,2 εἰς Γιουγκοσλαβίαν, 3,5 εἰς Κύπρον, 3,7 εἰς Ἰσραήλ, 3,8 εἰς Καναδᾶν, καὶ περίπου 7 βρέφη κατὰ οἰκογένειαν εἰς τὴν γειτονικήν μας Ἀλβανίαν. Εἰς τὸν πίνακα 13 παρατίθενται, πρὸς σύγκρισιν, καὶ τὰ συνήθη (ἐπὶ 1.000 κατοίκων) ποσοστὰ γεννητικότητος, ἡ σύγκρισις δὲ αὕτη ἀναδεικνύει τὴν γνωστὴν ἀνεπάρκειαν τοῦ ἐπὶ 1.000 κατοίκων ποσοστοῦ, διὰ τὴν ἀκριβῆ ἐκτίμησιν τῆς πραγματικῆς γονιμότητος πληθυσμοῦ τινος. Οὕτως, ἡ Ἑλλάς, ἡ κατὰ μέγεθος οἰκογενείας τελευταία εἰς τὴν σειρὰν τῶν 25 ἐνταῦθα συγκρινομένων χωρῶν, ἔχει ἄδρὸν ποσοστὸν γεννητικότητος 19,2 (γεννήσεις ζώντων ἐπὶ 1.000 κατοίκων), φαινομενικῶς ὑπερτεροῦσα ὀκτὼ ἄλλων χω-

ρῶν (Γαλλία 18,7, Νορβηγία καὶ Ἰταλία 18,4, Δανία 17,3, Ἑλβετία 17,2, Βέλγιον 16,8, Ἀγγλία 15,5, Σουηδία 14,8), καίτοι αἱ εἰς τὴν γόνιμον ἡλικίαν γυναῖκες ἑκάστης τούτων παράγουν, ἀναλογικῶς, περισσότερα ἀπὸ ἡμᾶς ζῶντα βρέφη κατ' ἔτος.

Δύο, ἐπὶ πλέον, γνωστοὶ παράγοντες ἐπισκιάζουν ἔτι περισσότερον τὴν ὡς ἄνω μελανὴν εἰκόνα τῆς συγχρόνου ἀναπαραγωγικότητος τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ. Ὁ πρῶτος ἐκπηγάζει ἀπὸ τὴν μεγαλυτέραν παρ' ἡμῖν ἔντασιν τῆς ἀκαίρου θνησιμότητος, δεδομένου ὅτι, ἐπὶ χιλίων γεννωμένων βρεφῶν, μόνον 925 ἐπιζοῦν ἐν Ἑλλάδι διὰ νὰ ἑορτάσουν τὴν 20ὴν ἀπὸ τῆς γεννήσεώς των ἐπέτειον, ἔναντι 965 εἰς Ἀγγλίαν καὶ 975 εἰς Σουηδίαν. Ὁ δεύτερος παράγων ἀνησυχίας ἐκπηγάζει ἀπὸ τὸ ἰσχυρὸν παρ' ἡμῖν ρεῦμα ἀποδημίας τοῦ εἰς τὴν νεαρὰν ἡλικίαν εὑρισκομένου πληθυσμοῦ, ὅστις συνεργεῖ εἰς τὴν περαιτέρω μείωσιν τῆς γεννητικότητος καὶ ἐξουδετερώνει πλήρως τὸ κατ' ἔτος προκῦπτον μικρὸν βιολογικὸν πλεόνασμα ἐκ τῆς ὑπεροχῆς τῶν γεννήσεων ἐπὶ τῶν θανάτων. Ἀλλὰ ἐπὶ τῶν παραγόντων αὐτῶν θὰ γίνῃ περαιτέρω εὐρύτερος λόγος.

2. Ἐκλυτικὰ αἴτια καὶ μηχανισμὸς μειώσεως τῆς γεννητικότητος

Κατὰ τὴν διαρρεύσασαν μεταξὺ 1935 καὶ 1960 εἰκοσιπεντακετίαν, ἡ μέση ἐν Ἑλλάδι οἰκογένεια περιώρισε τὸν ἀριθμὸν τῶν τέκνων της ἀπὸ 3,68 εἰς 2,19 ἐν ὅλῳ βρέφη, συμπιέσασα οὕτω τὴν ἀναπαραγωγικότητά της εἰς 60% περίπου τοῦ προπολεμικοῦ μεγέθους. Ἡ καθοδικὴ αὐτὴ ροπή, ἡ ὁποία ἀπειλεῖ ἤδη μὲ σταπιμότητα ἢ καὶ ἐνδεχομένην μελλοντικὴν μείωσιν τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Χώρας μας, συνεχίζεται ἀκατάσχετος, ὅπως φαίνεται ἀπὸ τὴν κατωτέρω σύντομον σύγκρισιν.

Πίναξ 14. Ἀκαθάριστον καὶ καθαρὸν ποσοστὸν ἀναπαραγωγῆς ἐν Ἑλλάδι, ἐτήσιος μέσος ὅρος 1956 - 1959 καὶ 1960 - 1962

Table 14. Gross and net Reproduction Rates in Greece. 1956 - 1959 and 1960 - 1962

Περίοδος Period	Γεννήσεις ζώντων ἐπὶ 1.000 γυναικῶν Live Births per 1.000 women	Ἀκαθάριστον ποσοστὸν ἀναπαραγωγῆς G.R.R.	Καθαρὸν ποσοστὸν ἀναπαραγωγῆς N.R.R.
1956 - 59	2.274	1.103	1.011
1960 - 62	2.175	1.055	976

Ἀλλὰ κατὰ ποῖον τρόπον συντελεῖται ἡ συμπίεσις αὐτὴ καὶ ποῖοι, ἄραγε, λόγοι ἐπηρεάζουν τὴν σκέψιν τῶν Ἑλλήνων οἰκογενειαρχῶν, ὥστε νὰ προβαίνουν εἰς τὴν συνεχῆ αὐτὴν μείωσιν τοῦ ἀριθμοῦ τῶν τέκνων των; Αἱ κατωτέρω παράγραφοι δίδουν μερικὴν τοὐλάχιστον ἀπάντησιν εἰς τὰ ἐνδιαφέροντα αὐτὰ ἐρωτήματα.

Ἐλέχθη προηγουμένως, ὅτι οἱ γάμοι, σήμερον, συνάπτονται εἰς κάπως μεγαλυτέραν ἀπὸ ἄλλοτε ἡλικίαν, ὅπως φαίνεται εἰς τὸν ἀναλυτικὸν πίνακα 15. Ἡ πρὸς τὰ ἄνω δὲ μετακίνησις αὐτὴ τῆς ἡλικίας τῶν

Πίναξ 15. Ἡλικία νεονύμφων καθ' ἣν συμπληροῦται 25%, 50% (διάμεσος τιμή) καὶ 75% τῶν ἐν Ἑλλάδι γάμων. 1928-1963

Table 15. Age at marriage of Grooms and Brides in Greece (all marriages). Median and quadriles ages

Περίοδος ἢ ἔτος Period or year	25%		50%		75%	
	Γαμβροὶ Grooms	Νύμφαι Brides	Γαμβροὶ Grooms	Νύμφαι Brides	Γαμβροὶ Grooms	Νύμφαι Brides
1928-32	23,76	20,51	27,71	23,29	32,78	27,12
1933-37	24,16	20,96	27,91	23,60	32,42	27,42
1938	25,18	21,11	28,60	24,18	32,64	27,73
1956	25,37	21,48	28,57	24,49	33,57	28,48
1957	25,64	21,59	28,83	24,72	33,70	28,58
1958	25,62	21,43	28,85	24,44	33,60	28,39
1959	25,67	21,54	28,88	24,57	33,51	28,53
1960	25,46	21,49	28,78	24,58	33,48	28,66
1961	25,79	21,47	29,10	24,71	33,77	28,79
1962	25,74	21,43	29,08	24,67	33,76	28,83
1963	25,71	21,12	29,08	24,56	33,78	28,80

νεονύμφων περικόπτει, ἀντιστοίχως, καὶ τὸ μῆκος τῆς γονίμου ἑκάστου ζεύγους περιόδου τῆς ζωῆς των. Ἡ μικρὰ ὅμως αὐτὴ βράχυνσις δὲν ἀρκεῖ νὰ δικαιολογήσῃ τὴν περισσότερον ραγδαίαν περιστολὴν τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ὑπ' αὐτῶν γεννωμένων τέκνων, διὰ τὴν ἐξήγησιν τῆς ὁποίας πρέπει νὰ συνεργοῦν καὶ ἄλλοι παρά-

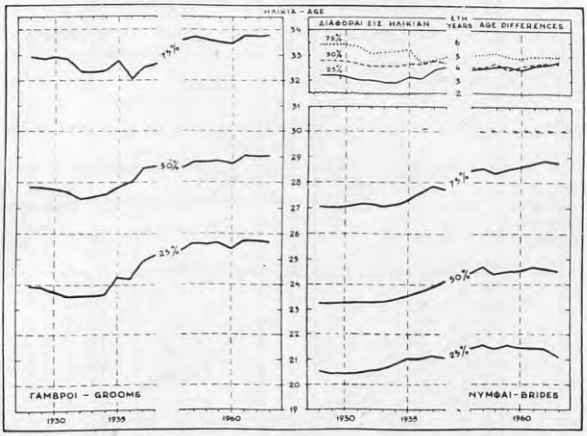

Σχ. 13. Ἡλικία νεονύμφων μέχρι τῆς ὁποίας συνεπληροῦντο 25%, 50% (διάμεσος) καὶ 75% τῶν ὅλων γάμων ἐν Ἑλλάδι, καὶ μέση διαφορὰ εἰς ἡλικίαν νεονύμφων, 1928 - 1963.

Fig. 13. Median and quantiles ages at marriage in Greece, and ages differences among the new-married in Greece, 1928 - 1963.

γοντες. Μεταξὺ αὐτῶν, περισσότερον σημαντικὴ φαίνεται ὅτι εἶναι ἡ σημειωθεῖσα ἀλλαγὴ εἰς τὴν καθ' ἡλικίαν μητρὸς γεννητικότητα, τὰ ποσοστὰ τῆς ὁποίας ἐμειώθησαν, ἐν σχέσει πρὸς τὰ προπολεμικὰ ἐπίπεδα εἰς ὅλας τὰς ὁμάδας ἡλικιῶν, ἀλλ' ἰδιαιτέρως, μεταξὺ τῶν πέραν τῆς ἡλικίας τῶν 35 ἐτῶν μητέρων, ὅπως φαίνεται εἰς τὸν πίνακα 16 (σχ. 14).

Τὸ σύνολον τῶν ζώντων βρεφῶν τὰ ὁποῖα γίλιαι Ἑλληνίδες τῆς ἀναπαραγωγικῆς ἡλικίας (μεταξὺ 15 καὶ 49 ἐτῶν) ἔφεραν εἰς τὸν κόσμον, ἐμειώθη ἀπὸ 3.685 βρέφη, περὶ τὸ 1935, εἰς 2.329 κατὰ τὸ 1956,

Πίναξ 16. Γεννήσεις ζώντων βρεφῶν ἐπὶ 1.000 γυναικῶν, εἰς ἑκάστην ὁμάδα ἡλικιῶν, καὶ σύνολον γεννηθέντων ζώντων βρεφῶν, καθ' ὁλόκληρον τὴν ἀναπαραγωγικὴν περίοδον τῆς γυναικός. Ἑλλάς 1933-1963

Table 16. Live births in Greece, per 1.000 women at the specified age-group and total births during the reproductive period of women. 1933 - 1963

Περίοδος ἢ ἔτος Period or year	Ἡλικία Μητρὸς — Age of the Mother							Σύνολον (15–49 ἐτῶν) Total (15–49 years)
	<20	20 - 24	25 - 29	30 - 34	35 - 39	40 - 44	45+	
1933–37	18,2	129,4	205,5	178,5	141,1	51,6	12,6	3.654,5
1956	14,3	100,7	157,4	109,8	59,9	19,8	3,8	2.328,7
1957	14,8	97,7	153,3	110,4	56,5	17,4	3,4	2.267,4
1958	15,0	99,1	151,1	110,8	52,0	15,5	2,6	2.230,2
1959	17,9	104,8	155,2	110,6	50,0	13,8	2,2	2.273,0
1960	17,5	105,7	150,9	108,3	46,5	13,1	2,1	2.219,9
1961	15,6	100,2	143,2	103,4	48,8	13,8	1,7	2.133,8
1962	16,3	107,2	144,6	105,8	47,3	12,9	1,6	2.173,6
1963	18,1	111,0	141,3	100,8	45,0	11,9	1,6	2.148,2

εἰς 2.220 κατὰ τὸ 1960 καὶ εἰς 2.148 κατὰ τὸ 1963. Ἡ μείωσις εἶναι σημαντικὴ καὶ ἀφορᾷ, κυρίως, τὰς πλέον ἡλικιωμένας γυναῖκας, αἱ ὁποῖαι συμπεριφέρονται ὡς ἐὰν ἡ μετὰ τὸ 35ον ἔτος τῆς ἡλικίας των κύησις, ἦτο δι' αὐτὰς ἀνεπιθύμητος. Ἡ ροπὴ εἶναι ἐλαφρῶς ἀνιοῦσα διὰ τὴν μέχρι τοῦ 25ου ἔτους τῆς ἡλικίας

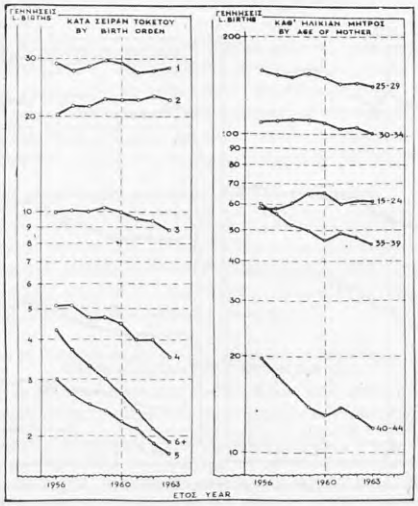

Σχ. 14. Εἰδικὴ καθ' ἡλικίαν μητρὸς καὶ κατὰ σειρὰν τοκετοῦ γεννητικότης ἐν Ἑλλάδι, 1956 - 1963.

Fig. 14. Fertility rates in Greece by age of the mother and by birth-order 1956 - 1963.

τῆς μητρὸς τεκνογονίαν, ἐλαφρῶς κατιοῦσα διὰ τὰς δύο ἑπομένας πενταετεῖς ὁμάδας ἡλικιῶν καὶ ἰσχυρῶς κατιοῦσα ἀργότερον. Τοῦτο ὑποδηλοῖ ἠθελημένον ὑπὸ τῶν γονέων περιορισμὸν τοῦ μεγέθους τῆς οἰκογενείας των, ὁ σχηματισμὸς τῆς ὁποίας ἐπιτελεῖται, κυρίως, κατὰ τὸ πρῶτον ἥμισυ τῆς ἀναπαραγωγικῆς πε-

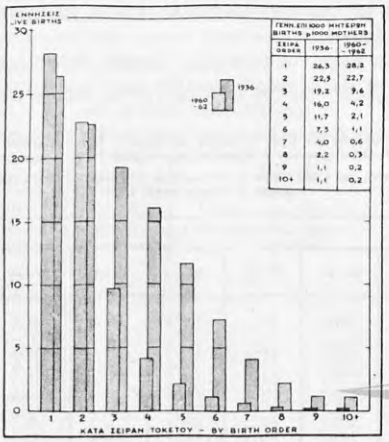

ΣΕΙΡΑ ORDER	1936	1960 - 1962
1	26,3	28,2
2	22,9	22,7
3	19,2	9,6
4	16,0	4,2
5	11,7	2,1
6	7,5	1,1
7	4,0	0,6
8	2,2	0,3
9	1,1	0,2
10+	1,1	0,2

Σχ. 15. Γεννήσεις ζώντων ἐπὶ 1.000 γυναικῶν, ἡλικίας 15 - 49 ἐτῶν, ἐν Ἑλλάδι, κατὰ σειρὰν τοκετοῦ, κατὰ τὸ ἔτος 1936 καὶ τὴν περίοδον 1960 - 1962 (ἐτήσιοι μέσοι ὅροι).

Fig. 15. Live births per 1.000 women at the reproductive age (15 - 49 years old) in Greece, by birth order, in the year 1936 and average of the period 1960 - 1962.

ριόδου τῆς γυναικὸς (κατὰ τὴν ἡλικίαν, δηλαδή, μεταξὺ 20 καὶ 35 ἐτῶν), ὅτε καὶ ὁ κίνδυνος θανάτου τῆς μητρὸς ἐκ συμβαμάτων τῆς κυήσεως, τοῦ τοκετοῦ ἢ τῆς λοχείας, εἶναι ἀσφαλῶς μικρότερος. Ἀλλ' ἀπὸ τῆς δημογραφικῆς πλευρᾶς, τὸ προκῦπτον ἀποτέλεσμα δημιουργεῖ ἀνησυχίας, διότι ὁ ὁλικὸς ἀριθμὸς τῶν κατὰ οἰκογένειαν τέκνων μειοῦται, ἤδη, κάτω τοῦ ὁρίου ἀσφαλείας διὰ τὴν βραδεῖαν, ἔστω, ἀλλ' ἀπαραίτητον αὔξησιν τοῦ ὄγκου τοῦ πληθυσμοῦ μας μὲ τὴν πάροδον τῶν δεκαετιῶν.

Τὸ τελικὸν ἀποτέλεσμα τῶν ἀνωτέρω ροπῶν εἶναι, ὅτι ἡ σύγχρονος οἰκογένεια προσανατολίζεται, ὁλονὲν καὶ περισσότερον, πρὸς δύο ἢ τὸ πολὺ τρία τέκνα, ὅπως διαγράφεται εἰς τὰ σχήματα 14 καὶ 15 καὶ τὸν πίνακα 17. Τὰ τέκνα αὐτὰ ἡ σύγχρονος Ἑλληνὶς φροντίζει νὰ ἀποκτᾷ μέχρι τοῦ 30οῦ ἢ 35ου ἔτους

Πίναξ 17. Γεννήσεις ζώντων ἐπὶ 1.000 γυναικῶν, ἡλικίας 15 - 49 ἐτῶν, κατὰ σειρὰν τοκετοῦ, ἐν Ἑλλάδι, 1936 καὶ 1956 - 1963

Table 17. Live births in Greece, per 1.000 women at the reproductive age (15 - 49 years), by birth order. 1936 and 1956 - 1963

Ἔτος Year	Σειρὰ γεννήσεως - Birth order									
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10+
1936	26,3	22,5	19,2	16,0	11,7	7,3	4,0	2,2	1,1	1,1
1956	29,1	20,3	10,0	5,1	3,1	1,8	1,1	0,6	0,3	0,4
1957	27,8	21,4	10,1	5,1	2,7	1,6	0,9	0,5	0,3	0,3
1958	28,6	21,4	10,0	4,7	2,5	1,5	0,8	0,5	0,2	0,2
1959	29,7	22,4	10,2	4,7	2,4	1,3	0,8	0,4	0,2	0,2
1960	29,2	22,4	10,0	4,5	2,2	1,2	0,7	0,4	0,2	0,2
1961	27,5	22,5	9,6	4,1	2,1	1,1	0,6	0,3	0,2	0,2
1962	27,9	23,2	9,4	4,0	1,9	1,0	0,5	0,3	0,2	0,2
1963	28,1	22,7	8,8	3,5	1,8	0,9	0,7	0,4	0,2	0,2

τῆς ἡλικίας της, ἀποφεύγουσα, ἐν τῷ μέτρῳ βεβαίως τῶν δυνάμεών της, τὰς μετὰ ταῦτα κυήσεις ἢ γεννήσεις ζώντων βρεφῶν.

Οὕτως, ἐν συγκρίσει πρὸς τὸ ἔτος 1936, αἱ μετὰ τὸ 1956 γεννήσεις πρωτοτόκων καὶ δευτεροτόκων τέκνων κυμαίνονται περὶ τὸ ἴδιον ἐπίπεδον (27 περίπου βρέφη διὰ τὰ πρῶτα καὶ 22 διὰ τὰ δεύτερα, κατ' ἔτος, ἐπὶ 1.000 γυναικῶν ἡλικίας 15 ἕως 49 ἐτῶν). Τὰ τριτότοκα ὅμως ἐμειώθησαν εἰς τὸ ἥμισυ περίπου τῆς προπολεμικῆς των συχνότητος, τὰ πέραν δὲ τῶν τριῶν τέκνα ἐμειώθησαν προοδευτικῶς κατὰ πολὺ περισσότερον, ὥστε σήμερον (1963) ἀποτελοῦν ταῦτα μόλις 10% τῶν ὅλων γεννήσεων, ἔναντι 40% περίπου κατὰ τὴν προπολεμικὴν περίοδον.

Ἐξ ὅλων τῶν ἀνωτέρω, συνάγεται, ὅτι οἱ Ἕλληνες γονεῖς ἐπιχειροῦν, σήμερον, τὸν προγραμματισμὸν τῆς οἰκογενείας των, ἐσκεμμένως περιορίζοντες, πρῶτον, τὴν μετὰ τὸ 35ον ἔτος τῆς συζύγου τεκνογονίαν καί, δεύτερον, τὰς μετὰ τὸ τρίτον τέκνον των περαιτέρω κυήσεις, τὰς ὁποίας προφανῶς χαρακτηρίζουν ὡς ἀνεπιθυμήτους. Τὰ ἐλατήρια ὅμως διὰ τὴν συμπεριφορὰν αὐτὴν τῶν γονέων, ὡς καὶ τὰ μέσα δι' ὧν ἐπιχειρεῖται ὁ ἔλεγχος τῶν ἀνεπιθυμήτων γεννήσεων, δὲν καταχωροῦνται, ὡς γνωστόν, εἰς τὰς ἐπισήμους ληξιαρχικὰς πράξεις, αἵτινες ἁπλῶς ἀντικατοπτρίζουν σιωπηρῶς τὴν ἀνησυχητικὴν αὐτὴν ἐξέλιξιν.

Τὴν κάλυψιν τοῦ κενοῦ αὐτοῦ ἀπεσκόπει ἐκτεταμένη ἔρευνα, διενεργηθεῖσα προσφάτως (1962 - 64) ὑπὸ τοῦ **Πανεπιστημιακοῦ Κέντρου Δημογραφικῶν Ἐρευνῶν** (ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ Καθηγητοῦ κ. Β. Βαλαώρα), τὰ σχετικὰ εὑρήματα τῆς ὁποίας συνοψίζονται εἰς τὸν πίνακα 18 (1). Τὸ κύριον εὕρημα τῆς ἐρεύνης ἦτο, ὅτι οἱ σημερινοὶ γονεῖς στρέφονται σαφῶς ἐναντίον τῆς πολυμελοῦς οἰκογενείας καὶ τῶν ἀλλεπαλλήλων γεννήσεων τέκνων, τὸν ἀριθμὸν τῶν ὁποίων προσπαθοῦν νὰ περιορίσουν μὲ ὅ,τι μέσον ἔχουν εἰς τὴν διάθεσίν των. Οὕτως, αἱ νεοπαγεῖς οἰκογένειαι (ὅπου δηλαδὴ ἡ σύζυγος εἶναι κάτω τῶν 25 ἐτῶν) ἐπιθυμοῦν, κατὰ μέσον ὅρον, 2 ἕως 3 τέκνα κατὰ οἰκογένειαν εἰς τὰ χωρία, καὶ κάπως ὀλιγώτερα εἰς τὰς πόλεις. Ἀργότερον, καὶ ἐφ' ὅσον τὰ ζεύγη ἔχουν ἤδη ἀποκτήσει δύο ἢ περισσότερα τέκνα, δίδουν ὡς ἐπιθυμητὸν τὸν ἀριθμὸν τῶν ἤδη ἐν ζωῇ τέκνων των, ὡς ἐὰν ἐδυσκολεύοντο νὰ ἐκφρασθοῦν ἐλευθέρως, διὰ τὸν φόβον μήπως διακινδυνεύεται οὕτω ἡ ἐπιβίωσις τῶν ἤδη ὑπαρχόντων τέκνων, ἐὰν τυχὸν ἐξεδηλοῦντο δι' ὀλιγώτερα

(1) Βλ. **V. G. Valaoras** e.a. «Control of Family Size in Greece». Population Studies, Vol. XVIII, No 3, March 1965.

τῶν ὅσων ἔχουν τέκνα. Ὡς δικαιολογία δὲ τῆς προτιμήσεώς των δι' ὀλιγομελῆ οἰκογένειαν, προεβάλλοντο κοινωνικοὶ καὶ οἰκονομικοὶ λόγοι, ὅπως, π.χ., ὅτι «τὰ παιδιά των δικαιοῦνται καλλιτέρας μορφώσεως, ὥστε νὰ ἐξασφαλίσουν ἀνώτερον ἀπὸ τὸ ἰδικόν των βιοτικὸν ἐπίπεδον», ἢ ὅτι «τὰ οἰκονομικά των μέσα, ἢ οἱ χῶροι τῆς κατοικίας των, δὲν ἐπαρκοῦν διὰ τὴν ἀνατροφὴν περισσοτέρων τῶν δύο ἢ τριῶν τέκνων» κ.ο.κ. Ὄπισθεν τῶν δικαιολογιῶν αὐτῶν ἀπεκαλύπτετο, κατὰ τὴν συνέντευξιν, ἡ γνωστὴ εἰς τοὺς γονεῖς πραγματικότης, ὅτι τὰ γεννώμενα βρέφη ἔχουν, σήμερον, σημαντικῶς μεγαλυτέραν πιθανότητα ἐπιβιώσεως, παρὰ κατὰ τὴν προπολεμικὴν περίοδον.

Διὰ τὴν ἱκανοποίησιν τῆς ἐπιθυμίας των αὐτῆς, οἱ περισσότεροι τῶν ἐρωτηθέντων οἰκογενειαρχῶν (95% εἰς τὰς πόλεις καὶ 86% εἰς τὰ χωρία) παρεδέχθησαν, ὅτι λαμβάνουν διάφορα μέτρα διὰ τὴν περιστολὴν τῶν ἀνεπιθυμήτων κυήσεων ἤ, ἐν ἀποτυχίᾳ, διὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ κυοφορουμένου ἐμβρύου. Ἡ προσπάθεια αὐτὴ διὰ τὸν περιορισμὸν τῶν ἀνεπιθυμήτων γεννήσεων ἀρχίζει, συνήθως, εὐθὺς μετὰ τὸν γάμον, ἀλλὰ γενικεύεται μετὰ τὴν ἀπόκτησιν τοῦ δευτέρου ἢ τοῦ τρίτου τέκνου, ὅταν δηλαδὴ ἡ σύζυγος εἰσέρχεται εἰς τὴν τετάρτην δεκαετίαν τῆς ζωῆς της.

Πίναξ 18. Εὑρήματα ἐρεύνης ἐπὶ 3.838 οἰκογενειῶν (2.833 εἰς χωρία καὶ 1.005 εἰς πόλεις τῆς Ἑλλάδος) ἀναφορικῶς πρὸς τὸν ἐπιθυμητὸν ἀριθμὸν τέκνων καὶ τὴν ὑπ' αὐτῶν χρῆσιν μεθόδων πρὸς περιστολὴν τῶν τυχὸν ἀνεπιθυμήτων γεννήσεων.

Table 18. Desired numbers of children, and users of birth-control measures, by age of the mother. Findings of a field survey in Greece. (See footnote, page 35).

Ἡλικία μητρὸς Age of the mother	Ἐπιθυμητὸς μέσος ἀριθμὸς τέκνων κατὰ οἰκογένειαν Desired numbers of children per family		Χρῆσις μέτρων ἐλέγχου τῶν γεννήσεων ἐπὶ 100 οἰκογενειῶν Users of birth control measures per 100 families	
	Χωρία – Villages	Πόλεις – Cities	Χωρία – Villages	Πόλεις – Cities
Σύνολον – Total	**2,93**	**2,58**	**78,7**	**87,1**
< 20	2,28	2,07	53,8	74,4
20 – 24	2,39	2,18	80,6	82,5
25 – 29	2,56	2,35	81,2	84,8
30 – 34	2,84	2,62	85,5	92,0
35 – 39	3,23	2,95	86,0	95,1
40 – 44	3,72	3,36	74,4	90,5
45 + ...	4,00	3,80	69,6	75,0

Ποία ὅμως εἶναι ἡ ἀποτελεσματικότης τῶν λαμβανομένων μέτρων ἐλέγχου τῶν γεννήσεων; Ἀπὸ τὴν συσχέτισιν τῶν συχνοτήτων μεταξὺ ἐκείνων, οἵτινες ἀπὸ μακροῦ χρησιμοποιοῦν τὰ μέτρα ταῦτα, καὶ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν πραγματοποιηθεισῶν γεννήσεων, ἀποδεικνύεται, ὅτι τὸ ἐκ τῶν δηλωθέντων μέτρων ἐπιτυγχανόμενον ἀποτέλεσμα ἦτο μᾶλλον πενιχρόν. Ἐπὶ ὁμαλῆς συμβιώσεως τῶν συζύγων (ἀφαιρουμένων δηλαδὴ τῶν χρονικῶν περιόδων ἀπουσίας τοῦ συζύγου), αἱ εἰς τὰς οἰκογενείας αὐτὰς κυήσεις διεδέχοντο ἡ μία τὴν ἄλλην παρὰ τὰ λαμβανόμενα ἀντισυλληπτικὰ μέτρα. Εἰς τὰς περιπτώσεις αὐτάς, πολλαὶ ἀπὸ τὰς ἐρωτηθείσας συζύγους ὡμολόγησαν, ὅτι τελικῶς κατέφευγον εἰς τὴν **προκλητὴν ἔκτρωσιν** (ἀπόξεσιν τῆς μήτρας), τό μόνον, κατ' αὐτάς, ἀσφαλὲς μέτρον διὰ τὴν ἀποφυγὴν γεννήσεως ἑνὸς ἀκόμη ἀνεπιθυμήτου τέκνου. Ἀλλ' ἡ προκλητὴ ἔκτρωσις εἶναι, ὡς γνωστόν, παράνομος παρ' ἡμῖν, καί, κατὰ συνέπειαν, αἱ ἐπὶ τοῦ ἐρωτήματος τούτου ληφθεῖσαι θετικαὶ ἀπαντήσεις ἦσαν σχετικῶς ὀλιγάριθμοι καί, ἀσφαλῶς, πολὺ κάτω τῆς πραγματικότητος. Ὁπωσδήποτε, 335 οἰκογένειαι (8,7% τοῦ συνόλου) παρεδέχθησαν, ὅτι κατέφυγον εἰς τὸ παράνομον, ἀπάνθρωπον καὶ ἀντικοινωνικὸν τοῦτο μέτρον, διενεργήσασαι 541 προκλητὰς ἐκτρώσεις, αἵτινες ἀναλογοῦν εἰς 5,7% τῶν πραγματοποιηθεισῶν γεννήσεων ζώντων τέκνων.

Ἔμμεσοι ἐνδείξεις, ὅπως, π.χ., ἡ ραγδαία παρ' ἡμῖν μείωσις τοῦ ἀριθμοῦ τῶν κατ' ἔτος γεννωμένων ζώντων βρεφῶν καὶ ὁ μέγας, σχετικῶς, ἀριθμὸς τῶν ἀνὰ τὴν Χώραν μικρῶν καί, φαινομενικῶς, ἀντιοικονομικῶς λειτουργουσῶν Μαιευτικῶν Κλινικῶν, ὑποστηρίζουν τὴν ὑπόθεσιν, ὅτι ἡ παρ' ἡμῖν συχνότης τῶν κατ' ἔτος διενεργουμένων ἐκτρώσεων (συγκαλυπτομένων ὑπὸ τὸν ἄθῳον τίτλον: ἀπόξεσις τῆς μήτρας) θὰ εἶναι ἀπείρως μεγαλυτέρα. Εἰς ἄλλας χώρας (Ἰαπωνίαν, Οὐγγαρίαν, Σουηδίαν κλπ.), ὅπου ἡ δήλωσις τῆς προκλητῆς ἐκτρώσεως δὲν συνεπάγεται ποινικὰς εὐθύνας, ἡ συχνότης τῶν δηλουμένων ἐκτρώσεων προσεγγίζει καί, ἐνίοτε, ὑπερβαίνει τὸν ἀριθμὸν τῶν κατ' ἔτος γεννωμένων ζώντων βρεφῶν. Ἐὰν καὶ παρ' ἡμῖν ὑφίστανται ἢ ὄχι παρόμοιαι συνθῆκαι, ἀναφορικῶς πρὸς τὴν συχνότητα τῶν προκλητῶν ἐκτρώσεων, μόνον μία ἐμπεριστατωμένη ἀνὰ τὴν Ἐπικράτειαν ἔρευνα θὰ ἠδύνατο νὰ ἀποδείξῃ.

3. Αἱ περὶ τὴν δήλωσιν τῶν γεννήσεων παρατηρούμεναι παρ' ἡμῖν διαφυγαὶ ἢ ἀνωμαλίαι

Μολονότι ἡ εἰς τὸ ληξιαρχεῖον δήλωσις τῶν γάμων, τῶν γεννήσεων καὶ τῶν θανάτων, εἶναι ὑποχρεωτικὴ διὰ τοὺς ἐνδιαφερομένους, συνδεομένη, ἄλλως τε, ἀρρήκτως μὲ πολλοὺς τομεῖς τῆς Δημοσίας Διοικήσεως [1], καθυστερήσεις καὶ διαφυγαὶ περὶ τὴν δήλωσιν τῆς γεννήσεως ζῶντος ἢ νεκροῦ νεογνοῦ, συμβαίνουν εἰς ὅλας σχεδὸν τὰς χώρας τῆς ὑφηλίου, ὅπου, δηλαδή, λειτουργοῦν συστήματα ληξιαρχικῶν καταγραφῶν. Θὰ ἦτο, συνεπῶς, ἀπίθανον ἐὰν τοιαῦται διαφυγαὶ καὶ ἀνωμαλίαι δὲν παρετηροῦντο καὶ εἰς τὰς παρ' ἡμῖν ληξιαρχικὰς καταγραφὰς τῶν ὡς ἄνω βασικῶν διὰ τὴν ἐξέλιξιν τοῦ πληθυσμοῦ γεγονότων. Τὸ πρόβλημα, ἐπὶ τοῦ προκειμένου, ἔγκειται εἰς τὴν ἐντόπισιν τῆς ἑκάστοτε ἀνωμαλίας καὶ τόν, δι' ἐμμέσων μεθόδων, καθορισμὸν τοῦ πιθανοῦ μεγέθους τοῦ ὑπεισερχομένου σφάλματος, πρὸς τὸν σκοπὸν διορθώσεως καὶ ἀναπροσαρμογῆς τῶν τελικῶν ἐπὶ τῶν γεννήσεων στοιχείων.

Τυπικὸν παράδειγμα τῶν ἀνωτέρω ἀποτελεῖ ἡ κατὰ μῆνας κατανομὴ τῶν δηλουμένων γεννήσεων ζώντων, ἡ ὁποία, παρ' ἡμῖν, παρουσιάζει δύο διακυμάνσεις, τὴν πρώτην πραγματικήν, μὲ ἔξαρσιν κατὰ τὴν ψυχρὰν τοῦ ἔτους ἐποχήν, καὶ τὴν δευτέραν πλασματικήν, μὲ ἀπίθανον μείωσιν τοῦ ἀριθμοῦ τῶν δηλουμένων γεννήσεων, κατὰ τοὺς τελικοὺς τοῦ ἔτους μῆνας Νοέμβριον καὶ Δεκέμβριον (βλ. πίν. 19, σχ. 16). Ὅ,τι πι-

Πίναξ 19. Γεννήσεις ζώντων ἐν Ἑλλάδι (εἰς χιλιάδας) κατὰ μῆνας. (Μέσαι τιμαὶ 1956 - 1960. Μεγέθη ἀναχθέντα εἰς μῆνας ἴσης διαρκείας 30 ἡμερῶν ἕκαστος)

Table 19. Live Births in Greece (in thousands) by months of equal duration (30 days). Average 1956 - 1960

Μῆνες (30 ἡμερῶν) Months (of 30 days)	Γεννήσεις ζώντων (000) Live births	
	Δηλωθεῖσαι Observed	Ἀναμενόμεναι Expected
Ἔτος - Year	**155,2**	**155,2**
Ἰανουάριος — January	15,7	14,0
Φεβρουάριος — February	15,1	13,7
Μάρτιος — March	14,1	12,9
Ἀπρίλιος — April	13,0	12,3
Μάϊος — May	12,0	12,0
Ἰούνιος — June	11,8	11,8
Ἰούλιος — July	12,0	12,0
Αὔγουστος — August	12,1	12,1
Σεπτέμβριος — September	12,8	12,8
Ὀκτώβριος — October	13,6	13,6
Νοέμβριος — November	12,6	13,9
Δεκέμβριος — December	10,4	14,1

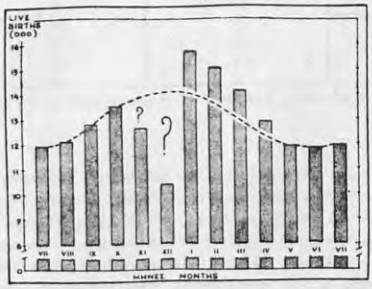

Σχ. 16. Γεννήσεις ζώντων (εἰς χιλιάδας) κατὰ μῆνας (ἴσης διαρκείας 30 ἡμερῶν ἕκαστος) ἐν Ἑλλάδι. Ἐτήσιοι μέσοι ὅροι τῆς περιόδου 1956 - 1960.

Fig. 16. Live births (in thousands), by month of occurrence (months equalized to 30 days each), in Greece. Annual average of the period 1956 - 1960.

(1) Γνωστὸν τυγχάνει, ὅτι ἡ ἐπίσημος ἀναγνώρισις τοῦ ἀνθρώπου, ὡς μέλους τῆς κοινωνίας, γίνεται μόνον ἐπὶ τῇ προσαγωγῇ πιστοποιητικοῦ γεννήσεως, ὁ γάμος εἶναι ἄκυρος χωρὶς ληξιαρχικὴν πρᾶξιν, ἡ ταφὴ δὲ τοῦ νεκροῦ ἐπιτρέπεται μόνον, μετὰ τὴν ὑπὸ τοῦ Ληξιάρχου ἔκδοσιν τοῦ πιστοποιητικοῦ θανάτου.

θανῶς συμβαίνει, ἐπὶ τοῦ προκειμένου, ἀφορᾷ ἐσκεμμένην, ἐκ μέρους τῶν γονέων, καθυστέρησιν τῆς ληξιαρχικῆς δηλώσεως τῶν περὶ τὸ τέλος τοῦ ἔτους γεννωμένων τέκνων των, καὶ τὴν ἐγγραφὴν αὐτῶν κατὰ τοὺς πρώτους μῆνας τοῦ ἐπομένου ἔτους, ἵνα ταῦτα φέρωνται τοῦ λοιποῦ κατὰ ἓν ἡμερολογιακὸν ἔτος νεώτερα τὴν ἡλικίαν. Τὴν ὑπόθεσιν αὐτὴν ἐπιρρωνύει ἡ σύγκρισις μὲ τὴν ἀντίστοιχον κατανομὴν τῶν γεννωμένων νεκρῶν (βλ. σχ. 8), εἰς τὴν ὁποίαν, λόγῳ ἀπουσίας τοῦ ὡς ἄνω κινήτρου, ὑπάρχει ἡ κατὰ τοὺς χειμερινοὺς μῆνας ἔξαρσις, ἀλλ' ἐλλείπει παντελῶς τὸ εἰς τὰς γεννήσεις ζώντων παρατηρούμενον κολόβωμα κατὰ τοὺς τελικοὺς μῆνας τοῦ ἔτους. Ἡ ἀνωμαλία αὐτή, ἥτις δίδει παραπλανητικὴν ἡλικίαν εἰς πέντε περίπου χιλιάδας βρέφη, κατ' ἔτος, εἶναι δυνατὸν νὰ ἐκλείψῃ, ἐάν, κατὰ τὴν ὑπὸ τῶν γονέων δήλωσιν τῆς ληξιαρχικῆς πράξεως, ἀπαιτῆται καὶ ἡ προσαγωγὴ χρονολογημένης βεβαιώσεως τοῦ παρασταθέντος κατὰ τὸν τοκετὸν Ἰατροῦ ἢ τῆς διπλωματούχου Μαίας.

Ἕτερον πεδίον ἀνιχνεύσεως τοῦ βαθμοῦ ἀκριβείας τῶν ληξιαρχικῶν καταγραφῶν, ἀποτελεῖ ἡ κατὰ φῦλον κατανομὴ τῶν νεογνῶν, ἥτις, εἰς τὰ γεννώμενα ζῶντα καὶ ἐπὶ μεγάλων, φυσικά, ἀριθμῶν, κυμαίνεται διεθνῶς εἰς τὰ στενὰ μᾶλλον ὅρια μεταξὺ 51,4% καὶ 51,6% ἄρρενα ἐπὶ 100 νεογνῶν ἀμφοτέρων τῶν φύλων. Εἰς τὰ ἑλληνικὰ δεδομένα ἐπὶ τῶν γεννωμένων ζώντων, ἐκτὸς τῆς ἀπροσδοκήτου καὶ μᾶλλον ἀπαραδέκτου στήλης τῶν ὡμῇ δηλωθέντος φύλου νεογνῶν, παρατηρεῖται ἐκτροπὴ τῆς ὡς ἄνω κατὰ φῦλον κατανομῆς, μὲ ὑψηλότερα τοῦ συνήθους ποσοστὰ ἀρρένων νεογνῶν. Τοῦτο, ὡς καὶ ἄλλαι χρήσιμοι ἐπὶ τοῦ προκειμένου κατανομαί, δίδονται εἰς τὸν πίνακα 20.

Πίναξ 20. Σύνοψις χαρακτηριστικῶν τῶν ἐν Ἑλλάδι δηλωθεισῶν γεννήσεων (ἐτήσιοι μέσοι ὅροι εἰς ἑκάστην περίοδον). Γεννήσεις ζώντων καὶ νεκρῶν εἰς ἀστικὸν (ἄνω τῶν 10.000 κατ.) καὶ ἀγροτικὸν (κάτω τῶν 10.000) πληθυσμὸν καὶ ποσοστὰ ἀρρένων ἐπὶ 100 γεννηθέντων

Table 20. Synopsis of characteristics in the registration of births, in Greece, (annual averages per period). Live and dead births, in urban and rural population (dividing line: 10.000 inhabitants), and percent of males to all births

Χαρακτηριστικά	Μέσος ὅρος περιόδου Averages in periods			Characteristics
	1933 - 37	1956 - 59	1960 - 63	
Ἀριθμὸς γεννηθέντων ζώντων	**193.649**	**157.425**	**152.090**	**Total number of births**
% εἰς ἀστικὸν πληθυσμὸν	26,1	34,8	39,3	Percent in urban
% εἰς ἀγροτικὸν πληθυσμὸν	73,9	65,2	60,7	Percent in rural
% ἄρρενα, εἰς ἀστικὸν	51,7	51,5	51,7	Percent males in urban
% ἄρρενα, εἰς ἀγροτικὸν	52,4	51,9	51,6	Percent males in rural
Ἀριθμὸς γεννηθέντων νεκρῶν	**1.891**	**2.962**	**2.183**	**Total number of stillbirths**
% εἰς ἀστικὸν πληθυσμὸν	53,7	60,3	56,6	Percent in urban
% εἰς ἀγροτικὸν πληθυσμὸν	46,3	39,7	43,4	Percent in rural
% ἄρρενα, εἰς ἀστικὸν	56,9	* 55,7	* 56,2	Percent males in urban
% ἄρρενα, εἰς ἀγροτικὸν	58,5	* 62,1	* 55,0	Percent males in rural
Νεκρὰ ἐπὶ 1.000 γεννηθέντων ζώντων				**Stillbirths per 1.000 live births**
εἰς ἀστικὸν πληθυσμὸν	20,1	22,7	20,7	in urban
εἰς ἀγροτικὸν πληθυσμὸν	6,1	8,0	9,5	in rural

* Κατανομὴ κατὰ φῦλον, μόνον διὰ τὰ ἔτη 1956, 1957 καὶ 1963.

* Sex distribution for the year 1956, 1957, and 1963.

Εἰς τὴν ἀνωτέρω κατανομὴν φαίνεται ἡ προϊοῦσα αὔξησις τοῦ ποσοστοῦ τῶν εἰς τὰς πόλεις (10.000 κατοίκων καὶ ἄνω) γεννήσεων ζώντων (26% περὶ τὸ 1935, 40% περίπου σήμερον), ἥτις, ὡς εἰκός, συμβαδίζει μὲ ἀνάλογον διόγκωσιν τοῦ ἀστικοῦ πληθυσμοῦ τῆς Ἑλλάδος. Παρομοία σχέσις ἀνεμένετο καὶ μεταξὺ τῶν κατ' ἔτος γεννωμένων νεκρῶν, ἡ συχνότης τῶν ὁποίων κυμαίνεται, ἀνὰ τὴν διεθνῆ βιβλιογραφίαν, μεταξὺ 20 καὶ 25 ἐπὶ 1.000 γεννωμένων ζώντων. Ἀλλ' αἱ κατ' ἔτος δηλούμεναι παρ' ἡμῖν γεννήσεις νεκρῶν ἀνήκουν, κατὰ πλειονότητα, εἰς τὰ ἀστικὰ κέντρα, ὅπου ἡ ἀναλογία φθάνει ἢ ὑπερβαίνει τὸ 20‰, ἐνῷ εἰς τὸν ἀγροτικὸν πληθυσμόν, ἡ ἀντίστοιχος συχνότης τούτων εἶναι πολὺ μικροτέρα. Τὸ εὕρημα δικαιολογεῖ τὴν ὑποψίαν, ὅτι ἡ ληξιαρχικὴ δήλωσις τῶν γεννωμένων νεκρῶν γίνεται, παρ' ἡμῖν, λίαν πλημμελῶς, ἰδίᾳ εἰς τὰς ἀγροτικὰς περιφερείας, ὅπου ἡ ἐπὶ 1.000 γεννωμένων ζώντων συχνότης τῶν θνησιγενῶν ἀνεμένετο νὰ εἶναι τοὐλάχιστον ἴση, καὶ μᾶλλον ὑψηλότερα, ἐκείνης τῶν πόλεων. Ἐκ τούτου συνάγεται, ὅτι ἡ ἐκ

τῶν ἐπισήμων στοιχείων ὑπολογιζομένη συχνότης θνησιγενῶν, εἰς τὸν ἀγροτικὸν ἰδίᾳ πληθυσμόν, ὑστερεῖ κατὰ 60% περίπου τῆς πραγματικῆς.

Διαφυγαί, ὅμως, σημειοῦνται παρ' ἡμῖν, καὶ εἰς τὰς καταγραφὰς τῶν γεννωμένων ζώντων βρεφῶν, ἡ κατὰ φῦλον ἀναλογία τῶν ὁποίων ὑπερακοντίζει, ἐμφανῶς, τὴν ὑπὸ τῆς φύσεως παρεχομένην πρὸς τὰ ἄρρενα νεογνὰ ἐλαφρὰν προτίμησιν. Ἀντί, δηλαδή, τοῦ συνήθους ποσοστοῦ τῶν 51,5 ἀρρένων ἐπὶ 100 νεογνῶν, τὰ ἡμέτερα δεδομένα, εἰς τὸν ἀγροτικὸν ἰδίᾳ πληθυσμόν, δεικνύουν, κατὰ μέσον ὅρον, 52,4% ἄρρενα, προπολεμικῶς, καὶ 51,7%, σήμερον. Τοῦτο ἄγει εἰς τὸ ἀναπόδραστον συμπέρασμα, ὅτι τὰ θήλεα βρέφη δὲν δηλοῦνται παρ' ἡμῖν μὲ ὅσην ἀκρίβειαν καταγράφονται αἱ γεννήσεις ἀρρένων. Ἐπὶ τῇ ὑποθέσει δέ, ὅτι ἡ πληρότης καταγραφῆς τῶν ἀρρένων νεογνῶν προσεγγίζει τὸ 100%, ἡ τάξις μεγέθους τῶν μὴ δηλουμένων, κατ' ἔτος, θηλέων νεογνῶν πρέπει νὰ κυμαίνεται περὶ τὸν ἀριθμὸν 900. Συνεπῶς, οἱ κατὰ τὴν πενταετίαν 1958–62 μέσοι ἀριθμοὶ τῶν παρ' ἡμῖν γεννηθέντων ζώντων ἢ νεκρῶν βρεφῶν, πρέπει νὰ διορθωθοῦν εἰς 156.000 περίπου (ἀντὶ τῶν 155.134) διὰ τὰ πρῶτα καὶ εἰς 4.000 (ἀντὶ τῶν 2.150) διὰ τὰ δεύτερα. Μὲ τὰς διορθώσεις αὐτάς, τὸ ποσοστὸν γεννητικότητος ἀναβιβάζεται εἰς 20,0 περίπου γεννήσεις ζώντων ἐπὶ 1.000 κατοίκων (ἀντὶ τοῦ ἐπισήμως διδομένου 18,6‰), ἐκεῖνο δὲ τῶν θνησιγενῶν διορθοῦται εἰς 25,0 νεκρὰ νεογνὰ ἐπὶ 1.000 γεννωμένων ζώντων (ἀντὶ τοῦ ἐπισήμου 13,9‰). Ἀλλ' ὁ χῶρος πρὸς περαιτέρω διόρθωσιν τῆς παρ' ἡμῖν καταγραφομένης γεννητικότητος δὲν ἐξηντλήθη μὲ τὰ ἀνωτέρω, ὅπως θὰ ἴδωμεν εἰς τὴν κατωτέρω ἀνάλυσιν τῆς θνησιμότητος τοῦ πλήθυσμοῦ τῆς Χώρας μας.

ΕΘΝΙΚΗ ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΗ
ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΚΕΦ. III. ΘΑΝΑΤΟΙ

1. Ἀνάλυσις τῶν δυνάμεων φθορᾶς τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Ἑλλάδος

Ὁ κίνδυνος θανάτου ἐπικρέμαται, ὡς γνωστόν, ἀνὰ πᾶσαν στιγμὴν τῆς ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου καί, ὡς ἐκ τούτου, θάνατοι συμβαίνουν εἰς ὅλας τὰς ἡλικίας, ἀπὸ τῆς πρώτης καταβολῆς αὐτοῦ εἰς τὰ σπλάγχνα τῆς μητρός του, μέχρι καὶ τοῦ ἐσχάτου γήρατος. Ἡ ἔντασις ὅμως τοῦ κινδύνου αὐτοῦ, ἥτις ἀλλάσσει διαρκῶς μὲ τὴν πρόοδον τῆς ἡλικίας καὶ διαφέρει αἰσθητῶς μεταξὺ τῶν δύο φύλων τῆς ἰδίας ἡλικίας, ὑπακούει, ἐπίσης, καὶ εἰς τὰ ὑπὸ τῆς κοινωνίας λαμβανόμενα μέτρα, διὰ τὴν προφύλαξιν τῆς ζωῆς τοῦ ἀτόμου καὶ τὴν προαγωγὴν τῆς ὑγείας ὁλοκλήρου τοῦ πληθυσμοῦ. Τὰ μέτρα ταῦτα ἀποβλέπουν εἰς τὴν περιστολήν, κυρίως, τῶν ἀκαίρων θανάτων, ἐκείνων δηλαδή, οἵτινες πλήττουν τὴν μικρὰν ἢ ὥριμον ἡλικίαν, δεδομένου ὅτι, ὁ μετὰ μακρὰν ζωὴν ἐπερχόμενος θάνατος, ἀποτελεῖ κοινὴν μοῖραν καὶ ἐπιθυμητήν, μᾶλλον, ἀπόλησιν τῶν ἐμψύχων ὄντων.

Ὑπὸ τὴν ἐπήρειαν τῶν κοινωνικῶν μέτρων διὰ τὴν προστασίαν τῆς ὑγείας καὶ τῆς ζωῆς τῶν ἀνθρώπων, μεταβάλλεται προοδευτικῶς καὶ ἡ μορφὴ τῆς ἀνθρωπίνης θνησιμότητος, ὅπως φαίνεται εἰς τὸν κατωτέρω συνοπτικὸν πίνακα 21, ὅπου συγκρίνονται τὰ σχετικὰ ἐν Ἑλλάδι στοιχεῖα θνησιμότητος, ὡς ἐτήσιοι

Πίναξ 21. Σύγκρισις τῆς προπολεμικῆς καὶ τῆς μεταπολεμικῆς ἐν Ἑλλάδι θνησιμότητος, περὶ τὰ ἔτη 1935 καὶ 1960. (Μέσοι ὅροι πενταετίας 1933 - 1937 καὶ 1958 - 1962)

Table 21. Deaths, age-specific-death-rates and proportionate mortality in Greece, around the years 1935 and 1960, (annual averages of periods 1933 - 1937 and 1958 - 1962)

Ὁμάδες ἡλικιῶν Age groups	Θάνατοι – Deaths (N)		Ἐπὶ 100 θανάτων Per 100 deaths		Ἐπὶ 1.000 κατοίκων Per 1.000 population	
	1935	1960	1935	1960	1935	1960
Σύνολον - Total	**104.839**	**62.017**	**100,0**	**100,0**	**15,2**	**7,5**
0	22.664	6.223	21,6	10,0	116,5	40,0
1 – 4	14.094	1.181	13,5	1,9	20,9	2,0
5 – 14	5.377	766	5,1	1,2	3,7	0,5
15 – 24	6.116	1.060	5,8	1,7	5,2	0,8
25 – 44	12.519	3.395	11,9	5,5	6,7	1,4
45 – 64	15.702	11.992	15,0	19,4	14,6	7,2
65+	28.367	37.400	27,1	60,3	67,5	55,3

μέσοι ὅροι τῶν περιόδων 1933–1937 καὶ 1958–1962. Οὕτως, ἡ πλέον ἐμφανὴς ἀλλαγὴ εἰς τὴν παρ' ἡμῖν μορφὴν τῆς θνησιμότητος εἶναι ἡ περιστολὴ τῶν εἰς τὴν νεαρὰν ἡλικίαν θανάτων, ἀφοῦ, περὶ τὸ 1935, τὸ ἥμισυ περίπου τοῦ ἀριθμοῦ τῶν κατ' ἔτος θνησκόντων ἦσαν παιδιὰ καὶ νέοι κάτω τῆς ἡλικίας τῶν 30 ἐτῶν, καὶ μόνον τὸ ἓν τέταρτον τοῦ ἀριθμοῦ τῶν θανάτων ἐσημειοῦτο ἐπὶ τῶν ἄνω τῶν 65 ἐτῶν ἡλικιωμένων ἀνθρώπων. Τὰ ἀντίστοιχα ποσοστὰ κατὰ τὸ 1960 ἀνήρχοντο εἰς 15%, διὰ τὰ πρῶτα, καὶ εἰς 60% διὰ τοὺς δευτέρους.

Ἐμειώθη, συνεπῶς, κατὰ τὴν ὑπ' ὄψιν 25ετίαν ἡ ἔντασις τῶν δυνάμεων φθορᾶς τοῦ Ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ, ἡ ἐντὸς δὲ μιᾶς περίπου γενεᾶς σημαντικὴ βελτίωσις καταφαίνεται, πρῶτον, ἀπὸ τοὺς ὀλιγωτέρους, κατ' ἔτος, θανάτους (62.000 περίπου περὶ τὸ 1960, ἔναντι 105.000 περὶ τὸ 1935), καίτοι ὁ συνολικὸς πλη-

θυσμός, καὶ ἄρα ὁ ἀριθμὸς τῶν ὑποψηφίων πρὸς θάνατον ἀτόμων, ηὐξήθη ἐν τῷ μεταξὺ κατὰ 22% (8,3 ἑκατομ. κάτοικοι κατὰ τὸ 1960, ἔναντι 6,9 ἑκατομ. κατὰ τὸ 1935). Κατ' ἀναλογίαν, ἡ γενικὴ ἐπὶ 1.000 κατοίκων θνησιμότης κατῆλθεν ἔτι περισσότερον, περιορισθεῖσα τώρα εἰς 7,5 ἔναντι 15,2 προπολεμικῶς. Λεπτομερεστέρα ἀνάλυσις τῶν ροπῶν αὐτῶν ἀποκαλύπτει, ὅτι ἡ σμίκρυνσις τῆς θνησιμότητος ὑπῆρξεν ἰσχυρὰ διὰ τὰ νήπια (περιορισθεῖσα εἰς τὸ ἓν δέκατον τῆς προπολεμικῆς), τὰ βρέφη καὶ τὰ παιδία τῆς σχολικῆς ἡλικίας, κάπως δὲ μικροτέρα διὰ τὴν μετέπειτα περίοδον τῆς ὡριμότητος. Τέλος, οἱ πέραν τῆς ἡλικίας τῶν 65 ἐτῶν ἄνθρωποι ὠφελήθησαν ἐλάχιστα καὶ οἱ ἐσχατόγηροι τῶν 85 καὶ πλέον ἐτῶν ἀποθνήσκουν, σήμερον, μὲ τὴν ἰδίαν περίπου συχνότητα, ὡς καὶ ἐκεῖνοι πρὸ μιᾶς 25ετίας.

Τοῦτο ἐπιβεβαιοῖ τὸ ἀρχικῶς λεχθέν, ὅτι τὰ ὑπὸ τῆς κοινωνίας λαμβανόμενα κατὰ τῆς θνησιμότητος μέτρα περιορίζουν, κυρίως, τοὺς ἀκαίρους θανάτους, ἐκείνους δηλαδή, οἵτινες πλήττουν τὸν πληθυσμὸν κατὰ τὴν περίοδον τῆς ἀναπτύξεως καὶ τῆς πρώτης αὐτοῦ ὡριμότητος. Ἀλλὰ διὰ τοὺς μετὰ τὸ 65ον ἔτος τῆς ἡλικίας ἀνθρώπους, ὁ ὡς ἄνω ἐπιχειρούμενος ἔλεγχος τοῦ θανάτου ἀποδεικνύεται, προοδευτικῶς, ὀλιγώτερον καρποφόρος, διότι ὁ ἄνθρωπος, ὡς εὔθραυστον καὶ θνητὸν ὄν, ὑρίσταται συνεχῶς βιολογικὰς φθορὰς καὶ δὲν δύναται νὰ ἐπιζήσῃ πέραν τῶν ἐννέα ἤ, τὸ πολύ, δέκα ἐν συνόλῳ δεκαετιῶν. Ὅ,τι, συνεπῶς, τολμᾷ νὰ ἐλπίζῃ ὁ ἄνθρωπος, ἐπὶ τοῦ προκειμένου, εἶναι ἡ ἀναβολὴ ἤ ἡ μετακίνησις τοῦ ἄλλως ἀναποφεύκτου θανάτου, ἀπὸ τὴν μικρὰν πρὸς τὴν γεροντικήν του ἡλικίαν, ἡ ἐπὶ τοῦ σημείου δὲ τούτου συντελουμένη πρόοδος καταφαίνεται ἀναλυτικῶς εἰς τὸν πίνακα 22.

Πίναξ 22. Εἰδικὴ κατὰ φῦλον καὶ ἡλικίαν θνησιμότης ἐν Ἑλλάδι, 1933 - 1937 καὶ 1958 - 1962. Ποσοστὰ μειώσεως αὐτῆς (1933 - 37 = 100) καὶ ἑκατοστιαία κατανομὴ τῶν θανάτων καθ' ἡλικίαν (ἀμφότερα τὰ φῦλα) Ἑλλάς 1933 - 1937 καὶ 1958 - 1962 καὶ Σουηδία 1959 - 1961

Table 22. Age and sex specific mortality in Greece, around the years 1935 and 1960, (average of periods 1933 - 1937 and 1958 - 1962). Percent reduction (1935 = 100) and percent distribution of deaths, by age-groups in Greece, 1933 - 1937 and 1958 - 1962 and in Sweden, 1959 - 1961

Ὁμάδες ἡλικιῶν Age groups	Θάνατοι ἐπὶ 1.000 κατοίκων Deaths per 1.000 population				1960 ἐν σχέσει πρὸς 1935 (= 100) Reduced in 1960 when 1935 = 100		Θάνατοι % Deaths		
	Ἄρρενες – Males		Θῆλεις – Females				Ἑλλάς – Greece		Σουηδία Sweden
	1933 - 37	1958 - 62	1933 - 37	1958 - 62	Ἄρρενες Males	Θῆλεις Females	1933 - 37	1958 - 62	1959 - 61
Σύνολον - Total	**16,06**	**7,77**	**14,41**	**7,15**	**48,4**	**49,6**	**100,00**	**100,00**	**100,00**
0	118,16	41,25	115,86	38,33	34,9	33,1	21,62	10,03	2,32
1 - 4	20,90	2,07	20,91	1,93	9,9	9,2	13,44	1,90	0,48
5 - 9	4,68	0,71	4,32	0,50	15,2	11,6	3,46	0,70	0,32
10 - 14	2,75	0,55	2,49	0,37	20,0	14,9	1,67	0,53	0,27
15 - 19	4,58	0,85	4,21	0,53	18,6	12,6	2,34	0,73	0,51
20 - 24	6,08	1,03	5,78	0,64	16,9	11,1	3,50	0,98	0,50
25 - 29	5,86	1,17	6,40	0,78	20,0	12,2	3,40	1,14	0,53
30 - 34	6,04	1,44	6,08	1,08	23,8	17,8	2,94	1,36	0,69
35 - 39	7,27	1,75	7,42	1,27	24,1	17,1	2,98	1,32	1,05
40 - 44	8,58	2,53	6,92	1,85	29,5	26,7	2,62	1,66	1,50
45 - 49	1,65	4,12	7,92	2,74	35,4	34,6	2,96	2,72	2,51
50 - 54	14,49	6,70	9,34	4,16	46,2	44,5	3,28	4,01	3,81
55 - 59	20,69	10,95	12,31	6,34	52,9	51,5	3,98	5,58	5,53
60 - 64	29,98	17,62	18,86	11,18	60,8	59,4	4,75	7,13	7,78
65 - 69	42,75	26,97	28,17	17,92	63,1	63,6	5,43	8,56	10,75
70 - 74	60,55	43,06	46,94	33,13	71,1	70,6	5,82	11,43	14,77
75 - 79	87,59	66,47	70,45	55,55	75,9	78,8	5,40	13,03	16,83
80 - 84	123,92	112,66	108,41	101,23	90,9	93,4	4,61	12,77	15,97
85+	222,37	222,71	207,46	244,83	100,1	118,0	2,80	14,52	13,88

Εἰς τὸ σχῆμα 17 δίδεται, ὑπὸ ἡμι-λογαριθμικὴν κλίμακα, ἡ κατὰ φῦλον καὶ ἡλικίαν θνησιμότης ἐν Ἑλλάδι, ὡς ἐτήσιοι μέσοι ὅροι τῆς 5ετίας 1933–1937 καὶ 1958–1962. Ἡ ἐν τῷ μεταξὺ ἐπισυμβᾶσα βελτίωσις σημειοῦται εἰς τὸ σχῆμα 18, ὡς ἑκατοστιαία ἀναλογία ἑκάστου ποσοστοῦ θνησιμότητος κατὰ τὴν πε-

ρίοδον 1958 - 62, ἐν σχέσει πρὸς ἐκείνην τῆς περιόδου 1933 - 37, λαμβανομένης ὡς 100. Τέλος, εἰς τὸ σχῆμα 19 δίδεται, εἰς συσσωρευτικὰ ἀθροίσματα, ἡ ἀναλογικὴ θνησιμότης (ἐπὶ 100 θανάτων εἰς ὅλας τὰς ἡλικίας) τῆς Ἑλλάδος, κατὰ τὰς περιόδους 1933 - 37 καὶ 1958 - 62, καὶ τῆς Σουηδίας, κατὰ τὴν περίοδον 1959 - 61.

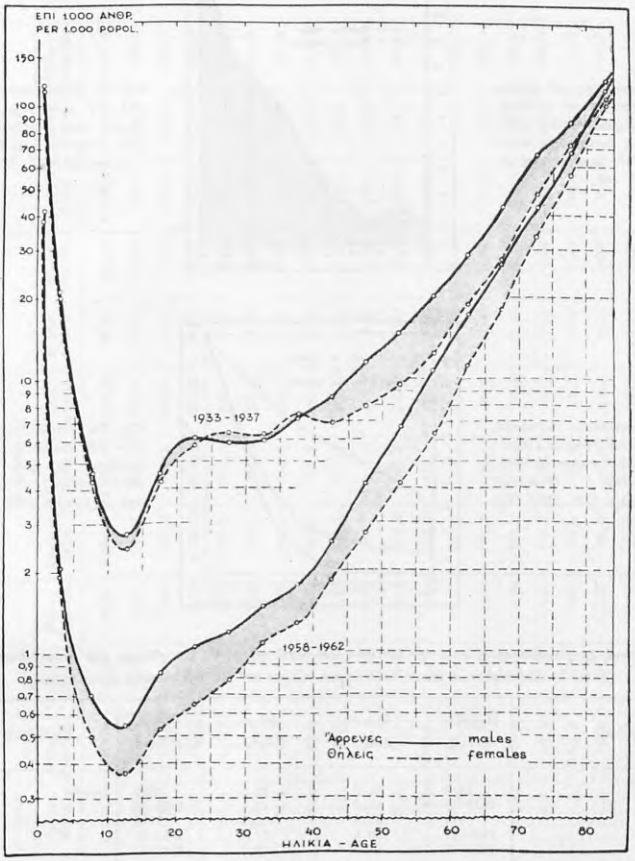

Σχ. 17. Εἰδικὴ κατὰ φῦλον καὶ ἡλικίαν θνησιμότης ἐν Ἑλλάδι, περὶ τὰ ἔτη 1935 καὶ 1960 (ἐτήσιοι μέσοι ὅροι τῶν περιόδων 1933 - 1937 καὶ 1958 - 1962).

Fig. 17. Age and sex specific mortality rates in Greece, around the years 1935 and 1960 (annual average of the periods 1933 - 1937 and 1958 - 1962).

Ἡ σπάταλος ἐν Ἑλλάδι θνησιμότης κατὰ τὴν πρώτην περίοδον χαρακτηρίζεται ἐκ τοῦ γεγονότος, ὅτι 25% τῶν ὅλων θανάτων ἐπήρχοντο, ἤδη, περὶ τὸ τέλος τοῦ πρώτου μετὰ τὴν γέννησιν ἔτους καὶ 50% τῶν ὅλων

θανάτων συνέβαινον μέχρι τῆς ἡλικίας τῶν 30 περίπου ἐτῶν. Κατὰ τὴν δευτέραν περίοδον (1958 - 1962), τὰ ἀθροιστικὰ αὐτὰ ποσοστὰ μετεκινήθησαν πρὸς τὴν ἡλικίαν τῶν 52 ἐτῶν, τὸ πρῶτον τεταρτημόριον, καὶ τῶν 71 ἐτῶν, τὸ δεύτερον. Εἰς Σουηδίαν, ὅπου ὁ ἔλεγχος τῆς ἀκαίρου θνησιμότητος γίνεται κατὰ πολὺ καλ-

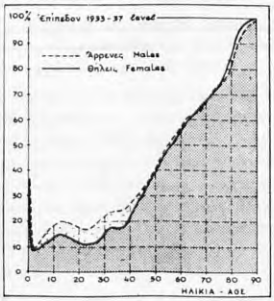

Σχ. 18. Μείωσις τῆς καθ' ἡλικίαν καὶ φῦλον θνησιμότητος ἐν Ἑλλάδι, κατὰ τὴν περίοδον 1959 - 1963, ἐν σχέσει πρὸς ἐκείνην τῆς περιόδου 1933-1937, λαμβανομένης ὡς 100.

Fig. 18. Percent reduction of age and sex specific mortality in Greece, average of period 1959 - 1963 compared with mortality of the period 1933 - 1937 = 100.

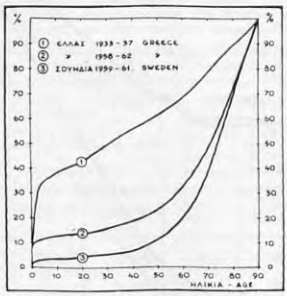

Σχ. 19. Ἑκατοστιαία κατανομὴ τῶν καθ' ἡλικίαν θανάτων (ἀθροιστικὰ σύνολα δι' ἑκάστην ἡλικίαν). Ἑλλὰς 1933-1937 (1), 1958-1962 (2) καὶ Σουηδία 1959 - 1961 (3).

Fig. 19. Proportional mortality (per 100 deaths in cumulative additions by age), in Greece 1933 - 1937 (1), 1958 - 1962 (2) and in Sweden 1959 - 1961 (3).

Πίναξ 23. Προσδοκωμένη κατὰ τὴν γέννησιν ζωή, κατὰ φῦλον, εἰς ἔτη. Ἑλλὰς καὶ ἄλλαι χῶραι
Table 23. Expectation of life at birth, by sex. Greece and selected countries at recent years

Χῶραι	Περίοδος ἢ ἔτος	Ἄρρενες Males	Θήλεις Females	Period or year	Country
Ἑλλὰς	1879	36,0	37,5	1879	Greece
»	1926–30	45,0	47,5	1926–30	»
»	1940	52,9	55,8	1940	»
»	1955–59	66,4	69,7	1955–59	»
»	1960–62	67,5	70,7	1960–62	»
Σουηδία	1960	71,2	74,9	1960	Sweden
Ἀγγλία	1961	68,0	73,8	1961	England
Γαλλία	1961	67,6	74,5	1961	France
ΗΠΑ	1961	67,0	73,6	1961	USA
Γερμανία	1959–60	66,7	71,9	1959–60	Germany
Ἰταλία	1954–57	65,8	70,0	1954–57	Italy
Βουλγαρία	1956–57	64,2	67,3	1956–57	Bulgaria
Γιουγκοσλαβία	1958–59	61,6	64,4	1958–59	Yugoslavia
Αἴγυπτος	1960	51,6	53,8	1960	Egypt
Τουρκία	1950–51	46,0	50,4	1950–51	Turkey
Ἰνδίαι	1957–58	45,2	46,6	1957–58	India

Πίναξ 24. Ἑλλάς. Πληθυσμὸς κατὰ φῦλον καὶ ἡλικίαν. 1900, 1928, 1961. (Πληθυσμὸς (N) εἰς χιλιάδας κατοίκων καὶ ἑκατοστιαῖαι ἀναλογίαι (%) ἐπὶ τοῦ συνολικοῦ πληθυσμοῦ)
Table 24. Greece, population by sex and age groups, 1900, 1928, 1961 (Population (N) in thousands and percentages (%) to total population)

Ὁμάδες ἡλικιῶν Age groups	Πληθυσμὸς 1-I-1900 (1) Population					Ἀπογραφὴ 16-V-1928 (2) Census					Ἀπογραφὴ 1-I-1961 (3) Census				
	N (000)			(%)		N (000)			(%)		N (000)			(%)	
	Σύνολον Total	Ἄρρενες Males	Θήλεις Females	Ἄρρενες Males	Θήλεις Females	Σύνολον Total	Ἄρρενες Males	Θήλεις Females	Ἄρρενες Males	Θήλεις Females	Σύνολον Total	Ἄρρενες Males	Θήλεις Females	Ἄρρενες Males	Θήλεις Females
Σύνολον – Total	**2.632,3**	**1.289,4**	**1.342,9**	**48,98**	**51,02**	**6.204,7**	**3.075,7**	**3.129,0**	**49,57**	**50,43**	**8.348,0**	**4.070,6**	**4.277,4**	**48,76**	**51,24**
0 - 4	372,1	190,3	181,8	7,23	6,91	766,8	391,7	375,1	6,31	6,05	751,3	385,9	365,4	4,62	4,38
5 - 9	342,2	173,2	169,0	6,58	6,42	627,6	321,2	306,4	5,18	4,95	719,3	370,5	348,8	4,44	4,18
10 - 14	308,0	152,1	155,9	5,78	5,92	601,7	314,4	287,3	5,07	4,63	732,8	374,7	358,1	4,49	4,29
15 - 19	265,4	124,2	141,2	4,72	5,36	695,9	343,8	352,1	5,54	5,67	622,9	312,6	310,3	3,74	3,72
20 - 24	232,1	108,9	123,2	4,15	4,68	549,7	260,7	289,0	4,20	4,66	731,2	356,3	374,9	4,27	4,49
25 - 29	203,0	98,0	105,0	3,72	3,99	519,8	254,1	265,7	4,10	4,28	726,1	348,8	377,3	4,18	4,52
30 - 34	176,0	86,7	89,3	3,29	3,39	384,0	184,9	199,1	2,98	3,21	693,8	336,1	357,7	4,02	4,29
35 - 39	151,4	75,1	76,3	2,85	2,90	376,4	175,0	201,4	2,82	3,25	537,4	258,4	279,0	3,10	3,34
40 - 44	130,0	64,4	65,6	2,45	2,49	327,7	152,6	175,1	2,46	2,82	454,0	215,9	238,1	2,59	2,85
45 - 49	111,1	54,8	56,3	2,08	2,14	313,9	160,9	153,0	2,59	2,47	498,6	241,7	256,9	2,89	3,08
50 - 54	93,7	45,9	47,8	1,74	1,82	276,3	139,7	136,6	2,25	2,20	463,1	227,5	235,6	2,73	2,82
55 - 59	76,9	37,3	39,6	1,42	1,51	209,6	108,3	101,3	1,75	1,63	404,3	195,7	208,6	2,34	2,50
60 - 64	60,3	28,9	31,4	1,10	1,19	191,7	92,4	99,3	1,49	1,60	324,4	148,6	175,8	1,78	2,11
65 - 69	44,4	20,8	23,6	0,79	0,90	141,7	70,9	70,8	1,14	1,14	241,4	106,2	135,2	1,27	1,62
70 - 74	29,8	13,6	16,2	0,51	0,62	103,7	49,0	54,7	0,79	0,88	191,0	82,1	108,9	0,98	1,31
75 - 79	18,9	8,3	10,6	0,31	0,40	59,4	29,9	29,5	0,48	0,48	130,8	57,3	73,5	0,69	0,88
80 - 84	11,0	4,6	6,4	0,17	0,24	33,9	15,2	18,7	0,24	0,30	77,5	33,3	44,2	0,40	0,53
85+	6,0	2,3	3,7	0,09	0,14	24,9	11,0	13,9	0,18	0,21	48,1	19,0	29,1	0,23	0,33

(1) Ἐκ τοῦ **V. G. Valaoras**, A Reconstruction of the Demographic History of Modern Greece.
(2) Πληθυσμὸς ἀπογραφῆς μετὰ τὴν ἀνακατανομὴν τῶν ἀγνώστου ἡλικίας.
(3) Πληθυσμὸς ἀπογραφῆς ἀναχθεὶς εἰς 1ην Ἰανουαρίου.

(2) Census population, unknown age redistributed.
(3) Derived from Census population.

λίτερον τρόπον, τὸ πρῶτον τεταρτημόριον (25%) τῶν θανάτων σημειοῦται περὶ τὴν ἡλικίαν τῶν 63 ἐτῶν, ἤτοι 10 καὶ πλέον ἔτη ἀργότερον ἢ ἐν Ἑλλάδι, καὶ ἡ διάμεσος τιμὴ (50%) αὐτῶν, εἰς τὴν ἡλικίαν τῶν 74 ἐτῶν.

Δύο σημαντικά, ἀπὸ δημογραφικῆς ἀπόψεως, ἐπιτεύγματα ἐκπηγάζουν ἀπὸ τὴν ὡς ἄνω ἐξέλιξιν τῆς προοδευτικῆς μειώσεως τῆς ἀκαίρου παρ' ἡμῖν θνησιμότητος, τὰ ἀκόλουθα : **Πρῶτον**, ἐπιμηκύνεται σημαντικῶς ἡ **μέση διάρκεια τῆς ζωῆς** τῶν Ἑλλήνων [1], εἰς ὅλας τὰς ἡλικίας, ἀλλ' ἰδίᾳ κατὰ τὴν γέννησιν, ἡ ὁποία μεταξὺ 1928 καὶ 1961 ηὐξήθη ἀπὸ 45,0 εἰς 67,5 ἔτη, διὰ τὰ ἄρρενα νεογνά, καὶ ἀπὸ 47,5 εἰς 70,7 ἔτη, διὰ τὰ θήλεα (βλ. πίν. 23). Ἡ προσθήκη δὲ 22 ἢ 23 ὁλοκλήρων ἐτῶν ζωῆς εἰς τὴν μέσην μακροβιότητα τοῦ Ἕλληνος, συντελεῖ εἰς τὴν καλλιτέραν ἀξιοποίησιν τῶν ἐμψύχων κεφαλαίων τῆς Χώρας καὶ τὴν αὔξησιν, συνεπῶς, τῆς ἀτομικῆς καὶ κοινωνικῆς εὐεξίας καὶ τοῦ ἐθνικοῦ ἐν γένει πλούτου. Τοῦτο δέ, διότι ἡ σημερινὴ γενεὰ τῶν Ἑλλήνων, ὄχι μόνον ζῇ ἐπὶ μακρότερον ἀπὸ τοὺς γονεῖς των χρόνον, ἀλλ' οἱ ἄνθρωποί της ἔχουν, ἐπίσης, τὴν εὐκαιρίαν νὰ μορφωθοῦν καλλίτερον καὶ νὰ ἐργασθοῦν εἰς τὸ ἐπάγγελμά των περισσότερον καὶ ἀποδοτικώτερον, συμβάλλοντες οὕτω μεγάλως εἰς τὴν κατ' ἔτος αὔξησιν τῆς ἐθνικῆς παραγωγῆς.

Τὸ δεύτερον ἐπίτευγμα ἀναφέρεται εἰς τὴν προοδευτικὴν ὡρίμασιν τῆς καθ' ἡλικίας δομῆς τοῦ πληθυσμοῦ, κατὰ τὴν ὁποίαν τὸ ποσοστὸν τῶν εἰς τὴν ἐργάσιμον ἡλικίαν εὑρισκομένων ἀνθρώπων μεγεθύνεται συστηματικῶς, εἰς βάρος τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ὑπ' αὐτῶν συντηρουμένων ἀνθρώπων (πίναξ 24). Ὡς γνωστόν, οἱ παραγωγικῶς ἐργαζόμενοι ἄνδρες ἢ γυναῖκες, στρατολογοῦνται κυρίως ἀπὸ τὴν ὁμάδα ἡλικιῶν μεταξὺ 15 καὶ 65 ἐτῶν, διότι τὰ κάτω τῶν 15 ἐτῶν παιδία συντηροῦνται ὑπὸ τῶν γονέων των, οἱ ἄνω δὲ τῶν 65 ἐτῶν ἄνθρωποι ἀποχωροῦν, συνήθως, τοῦ ἐπαγγέλματος, καταναλίσκοντες τοῦ λοιποῦ ἀγαθά, διὰ τὴν παραγωγὴν τῶν ὁποίων ὀλίγον ἢ οὐδόλως συμβάλλουν οἱ ἴδιοι. Ἡ δημογραφικὴ δὲ αὕτη ὡρίμασις τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Ἑλλάδος φαίνεται εἰς τὴν κατωτέρω (πίν. 25) ἑκατοστιαίαν, καθ' ὁμάδας ἡλικιῶν, κατανομὴν

Πίναξ 25. Κατανομὴ τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Ἑλλάδος (ἐπὶ 100 ἀνθρώπων) εἰς παιδία (κάτω τῶν 15 ἐτῶν), ἐργαζομένους καὶ γέροντας (65 ἐτῶν καὶ ἄνω), 1900 - 1961

Table 25. Percentage Distribution of the population of Greece, by age groups, at different Censuses

Ἔτος – Year	Ὁμάδες ἡλικιῶν % Age groups		
	0 – 14	15 – 64	65+
1900	38,8	57,0	4,2
1928	32,2	62,0	5,8
1940	33,0	60,7	6,3
1951	28,8	64,4	6,8
1961	26,4	65,3	8,3

τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Χώρας ἀπὸ τοῦ 1.900 καὶ ἐφεξῆς. Οὕτω, κατὰ τὴν ἀπογραφὴν 1961, ἐπὶ 100 ἀνθρώπων, οἱ 65 εὑρίσκονται εἰς τὴν ἐργάσιμον ἡλικίαν (15 - 64 ἐτῶν), 26 περίπου ἦσαν παιδία καὶ 8 γέροντες, ἐνῶ, κατὰ τὴν ἀρχὴν τοῦ αἰῶνος, αἱ ἀναλογίαι ἦσαν 57%, 39% καὶ 4%, ἀντιστοίχως.

Ἡ συρρίκνωσις τοῦ παιδικοῦ πληθυσμοῦ ἀπὸ 39% εἰς 26%, ἐπὶ τοῦ συνολικοῦ πληθυσμοῦ, καὶ ἡ ἀλλαγή, γενικῶς, τῆς μορφῆς τῆς πυραμίδος, μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1900 καὶ 1961 (βλ. σχ. 20), ἦλθον ὡς προϊόν, ὄχι μόνον τῆς προοδευτικῆς μειώσεως τῆς ἀκαίρου θνησιμότητος, ἀλλ' ἐπίσης, τοῦ ἐν τῷ μεταξὺ ἐπισυμβάντος περιορισμοῦ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν γεννήσεων, ὅπως ἀνελύθη εἰς τὸ προηγούμενον κεφάλαιον. Ἀμφότεραι αἱ δυνάμεις αὐταί, τῆς φθορᾶς δηλαδὴ καὶ τῆς ἀναπαραγωγῆς, διαπλάσσουν τὴν αἰωνίως μεταβαλλομένην κατατομὴν τῶν ἀνθρωπίνων πληθυσμῶν, οἱ ὁποῖοι, ὡς ζῶντες ὀργανισμοί, ἀλλάσσουν ἀνὰ πᾶσαν στιγμὴν μέγεθος, σύστασιν καὶ μορφήν.

Ὡριμάζει, δημογραφικῶς, ὁ Ἑλληνικὸς πληθυσμὸς καὶ κερδίζει μακροβιότητα, προσθέτων προοδευτικῶς ὀλίγα κατὰ δεκαετίαν ἔτη εἰς τὴν μέσην διάρκειαν τῆς ζωῆς του, ἥτις προσεγγίζει, τώρα, τὸ βιβλικὸν ὅριον τῶν ἑπτὰ δεκαετιῶν [2], ἐν ἁρμονίᾳ πρὸς τὰ συμβαίνοντα εἰς ὅλας τὰς ἐν ἐξελίξει χώρας τῆς ὑφηλίου.

(1) Βλ. «Ἑλληνικοὶ Πίνακες Ἐπιβιώσεως» ΕΣΥΕ, Ἀθῆναι 1964.

(2) «Τὰ ἔτη ἡμῶν ὡσεὶ ἀράχνη ἐμελέτων. αἱ ἡμέραι τῶν ἐτῶν ἡμῶν ἐν αὐτοῖς ἑβδομήκοντα ἔτη, ἐὰν δὲ ἐν δυναστείαις, ὀγδοήκοντα ἔτη, καὶ τὸ πλεῖον αὐτῶν κόπος καὶ πόνος.» (Ψαλμ. 89.)

Ποῖα ὅμως εἶναι τά, ἐπὶ τοῦ προκειμένου, δρῶντα αἴτια καὶ διατὶ ἡ βελτίωσις τῆς θνησιμότητος περιορίζεται εἰς τὸ πρῶτον ἥμισυ περίπου τοῦ ἀνθρωπίνου βίου καὶ ὄχι εἰς τὸ δεύτερον; Προφανῶς, ἡ εἰς τὸ ἐρώτημα συνήθως διδομένη ἀπάντησις περὶ καλλιτερεύσεως ἐν τῷ μεταξὺ τοῦ βιοτικοῦ ἐπιπέδου τοῦ πληθυσμοῦ, χρειάζεται περαιτέρω ἐπεξήγησιν καὶ ἀνάλυσιν.

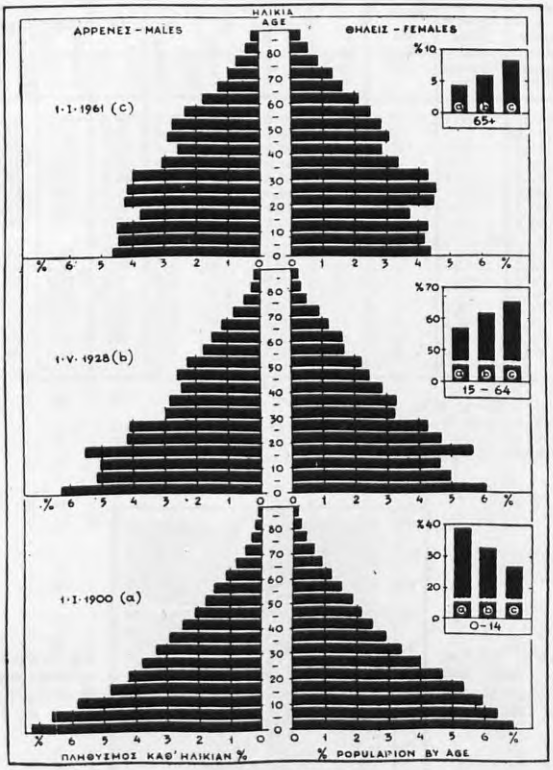

Σχ. 20. Πυραμίδες τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Ἑλλάδος (κατανομὴ κατὰ φῦλον καὶ πενταετεῖς ὁμάδας ἡλικιῶν), 1900 (καθ' ὑπολογισμὸν) καὶ κατὰ τὰς ἀπογραφὰς 1928 καὶ 1961.

Fig. 20. Population pyramids (by sex and five - years age groups) of Greece in 1900 (estimate distribution) and the Census of 1928 and 1961.

Γνωστὸν τυγχάνει, ὅτι ὁ κατὰ τὰ ἄλλα ὁμοιόμορφος παντὸς θνητοῦ ὄντος θάνατος, προκαλεῖται ὑπὸ ἄλλης ἄλλοτε αἰτίας, ἡ συστηματικὴ διάγνωσις καὶ καταγραφὴ τῶν ὁποίων ἐθεσπίσθη, ἐπὶ διεθνοῦς ἐπιπέδου, πρὸ ἑκατὸν περίπου ἐτῶν. Ἡ ἀνελλιπὴς ὅμως καὶ ἀκριβὴς καταγραφὴ τῶν αἰτιῶν θανάτου χωλαίνει σχεδὸν πανταχοῦ καί, φυσικὰ παρ' ἡμῖν, ὅπου τὸ ποσοστὸν τῶν ἄνευ ἰατρικῆς διαγνώσεως θνησκόντων, κατ' ἔτος, ἀνέρχεται εἰς 20% περίπου. Παρὰ τοῦτο, ἡ ἀνάλυσις τῆς συχνότητος καὶ τῶν ροπῶν τῶν παρ' ἡμῖν αἰτιῶν θανάτου ἀποδεικνύεται ἐκτάκτως ἐνδιαφέρουσα, ὅπως φαίνεται εἰς τὸν κατωτέρω συνοπτικὸν πίνακα 26 (σχ. 21).

Πίναξ 26. Συνοπτική κατανομή τῶν θανάτων ἐν Ἑλλάδι (1931 - 1938 καὶ 1956 - 1963) κατὰ μεγάλας ὁμάδας αἰτιῶν θανάτων, εἰς ἀπολύτους ἀριθμοὺς (εἰς χιλιάδας) καὶ ἐπὶ 100 θανάτων γνωστῆς αἰτίας

Table 26. Deaths in Greece by major groups of causes of Death (numbers in thousands) and percentage distributions to all deaths of known cause

Ἔτος Year	Θάνατοι Deaths: Σύνολον θανάτων (χιλιάδες) All deaths (000)	Θάνατοι Deaths: Ἀγνώστου αἰτίας (1) Uknown cause	Ἀγνώστου αἰτίας ἐπὶ 100 θανάτων % Uknown cause	Θάνατοι γνωστῆς αἰτίας (χιλιάδες) Deaths of known cause (000): Σύνολον Total	Λοιμώδεις (2) Infectious	Χρόνια (3) Chronic	Βίαια (4) Violent	Ἄλλα (5) Other	Ἐπὶ 100 θανάτων γνωστῆς αἰτίας Per 100 deaths of known cause: Λοιμώδεις (2) Infectious	Χρόνια (3) Chronic	Βίαιοι (4) Violent	Ἄλλαι (5) Other
1931	114,4	21,7	19,0	92,7	60,4	11,8	3,0	17,5	65,2	12,8	3,2	18,8
1932	117,6	22,3	19,0	95,3	58,7	12,5	3,0	21,1	61,6	13,1	3,2	22,1
1933	111,4	19,6	17,6	91,8	59,3	12,8	2,7	17,0	64,6	13,9	3,0	18,5
1934	100,7	17,9	17,7	82,8	50,0	13,5	2,9	16,4	60,4	16,2	3,5	19,9
1935	101,4	18,8	18,6	82,6	49,0	14,1	3,0	16,5	59,5	17,0	3,6	19,9
1936	105,0	19,4	18,5	85,6	50,6	14,8	3,0	17,2	59,1	17,2	3,6	20,1
1937	105,7	18,0	17,0	87,7	53,1	15,3	2,8	16,5	60,5	17,4	3,2	18,9
1938	93,8	16,2	17,3	77,6	43,1	15,9	2,7	15,9	55,5	20,5	3,5	20,5
1956	59,5	15,1	25,4	44,4	7,4	24,1	2,3	10,1	16,6	54,4	6,4	22,6
1957	61,7	14,9	24,2	46,7	9,1	24,6	2,7	10,3	19,5	52,7	5,8	22,0
1958	58,2	14,1	24,2	44,1	6,9	24,6	2,8	9,8	15,7	55,6	6,4	22,3
1959	60,9	14,4	23,6	46,5	7,3	26,0	2,9	10,3	15,8	55,8	6,3	22,1
1960	60,6	13,6	22,4	47,0	6,9	26,6	2,8	10,7	14,6	56,6	6,0	22,8
1961	64,0	11,5	18,0	52,5	7,8	29,0	3,2	12,5	14,9	55,2	6,1	23,8
1962	66,6	12,0	18,1	54,5	8,1	31,1	3,2	12,1	14,9	57,0	5,8	22,3
1963	66,8	12,0	18,0	54,8	6,7	32,3	3,4	12,4	12,1	59,0	6,3	22,6

(1) B. 45
(2) B. 1 - B. 17, B. 30 - 32, B. 36, B. 40
(3) B. 18 - B. 20, B. 22, B. 25 - B. 29, B. 33, B. 37, B. 39
(4) B. 47 - B. 50
(5) Ἄλλαι - Residual.

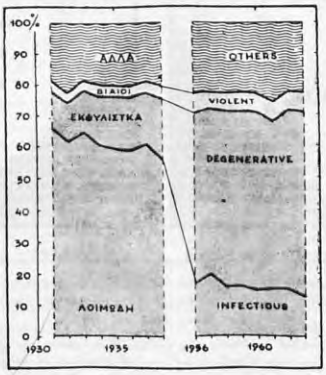

Σχ. 21. Ἑκατοστιαία κατανομή τῶν θανάτων ἐν Ἑλλάδι, κατὰ μεγάλας ὁμάδας αἰτιῶν θανάτου, 1930 - 1938 καὶ 1956 - 1963.

Fig. 21. Cause of deaths in Greece by major groups, per 100 deaths of all known causes. 1930 - 1938 and 1956 - 1963.

Μεταξὺ τῶν γνωστῆς αἰτίας θανάτων, ἡ πλέον δραματικὴ ἀλλαγὴ ἐσημειώθη εἰς τὰς ὁμάδας **λοιμώδη** καὶ χρόνια ἤ, ἄλλως, **ἐκφυλιστικὰ** καλούμενα νοσήματα. Πρὸ τοῦ τελευταίου πολέμου, 60% περίπου τῶν θνησκόντων ὑπέκυπτον ὑπὸ τὰ πλήγματα μιᾶς τῶν πολυειδῶν λοιμωδῶν νόσων, μὲ ἐπικεφαλῆς τὴν πνευμονίαν, τὴν φυματίωσιν, τὴν ἑλονοσίαν, τὸν τυφοειδῆ πυρετόν, τὰ ὀξέα λοιμώδη παιδικὰ νοσήματα καὶ τὰς διαφόρους ἐντερολοιμώξεις. Σήμερον, τὰ θύματα ἐκ τῶν ἀνωτέρω νόσων περιωρίσθησαν εἰς 13 περίπου

Πίναξ 27. Ἐξέλιξις τῆς κατὰ αἰτίαν θανάτου (κατ' ἐκλογὴν) εἰδικῆς θνησιμότητος ἐν Ἑλλάδι ἐπὶ 100.000 κατοίκων. Ἄνω, αἰτίαι θανάτου ἐν ἀνόδῳ, κάτω αἰτίαι θανάτου ἐν καθόδῳ

Table 27. Causes of death in Greece (selected causes) per 100.000 population. Upper part increasing, lower part decreasing causes of death

Αἰτία θανάτου Cause of death	Περίοδος — 1931-1938 — Period								Περίοδος — 1956-1963 — Period							
	1931	1932	1933	1934	1935	1936	1937	1938	1956	1957	1958	1959	1960	1961	1962	1963
Καρδιοπάθεια (B25-B29) ..	65,3	69,2	68,7	72,6	74,4	75,1	79,5	79,8	111,3	110,5	106,4	112,6	112,2	114,5	127,0	130,2
Ἐγκεφ. αἱμορραγία (B22)..	55,7	58,5	57,7	58,3	62,9	64,2	63,8	65,8	74,2	71,4	71,3	75,2	74,4	83,5	89,4	94,3
Νεοπλασίαι (B18-B19) ...	47,7	48,2	50,9	54,3	51,4	57,4	55,7	59,8	94,1	100,1	100,1	103,6	107,6	114,2	116,2	120,6
Ἀτυχήματα (BE47-48) ..	33,0	33,2	27,5	30,4	29,9	31,1	29,0	28,5	29,7	28,5	29,7	29,3	28,6	32,4	32,5	35,5
Κίρρωσις ἥπατος (B37) ..	6,1	6,7	6,4	5,8	6,7	7,1	7,7	7,9	8,9	9,9	10,3	10,8	11,2	12,2	13,9	15,4
Διαβήτης (B20)	4,3	3,8	4,2	4,3	4,7	4,5	5,5	4,9	6,4	6,4	6,1	6,5	7,5	10,3	12,1	12,1
Ὑπερτροφία προστάτου (B39)	1,1	1,3	1,4	1,5	1,5	1,6	1,5	1,6	1,4	1,4	1,5	1,3	1,9	3,4	3,2	3,1
Πνευμονία (B 31)	234,9	273,8	272,8	219,1	206,0	207,4	233,6	200,1	26,5	28,8	25,7	28,8	27,1	28,0	31,2	28,2
Βρογχῖτις (B.32)	17,5	17,2	16,1	14,4	13,9	13,0	13,5	13,5	4,0	3,8	4,1	4,2	4,9	8,9	9,9	11,2
Διάρ.-Ἐντερῖτις (B. 36) ..	189,8	164,4	122,4	140,1	128,5	124,6	117,5	91,1	9,3	10,4	7,7	7,7	8,9	8,3	8,4	6,5
Φυματίωσις (B. 1 – B. 2) ..	161,4	161,7	152,7	145,3	137,4	128,4	128,3	116,6	21,0	21,2	18,7	17,9	16,6	17,9	16,2	14,1
Γρίππη (B. 30)	87,5	76,3	131,7	43,1	77,2	43,0	100,5	47,9	10,5	25,9	8,0	13,3	7,1	13,4	13,8	8,5
Ἑλονοσία (B. 16)	102,5	108,1	62,5	44,6	53,0	75,2	48,3	40,0	0,1	0,1	0,0	0,0	—	—	0,0	—
Τυφοειδὴς (B. 4)	22,2	20,1	15,0	17,9	18,6	21,9	16,8	15,2	0,9	0,6	0,5	6,4	0,3	0,3	0,2	0,4
Δυσεντερία (B. 6)	30,2	30,2	22,1	23,0	22,6	26,5	19,0	19,6	1,7	1,9	1,7	1,4	1,7	1,4	1,3	1,1
Κοκκύτης (B. 9)	20,9	13,5	26,7	20,2	7,5	20,1	26,4	14,3	1,4	1,2	1,3	1,2	1,5	0,9	1,3	0,7
Ὀστρακιὰ (B. 7)	12,3	26,1	14,5	12,3	3,8	1,9	0,4	0,5	0,0	0,0	...	0,0	...	0,0	0,1	...
Διφθερῖτις (B. 8)	9,6	8,4	5,5	6,0	4,1	4,5	4,1	4,1	1,2	1,3	1,2	1,3	1,3	1,2	1,0	0,4
Τοκετὸς-λοχεία (B. 40) * ..	5,6	5,6	5,4	5,0	4,7	4,2	4,3	3,6	0,9	0,8	0,6	0,7	0,6	0,8	0,6	0,5

* Ἐπὶ 1.000 γεννήσεων.

* Per 1.000 births.

ἐπὶ 100 θνησκόντων, ἐνῷ, ἐξ ἄλλου, τὰ χρόνια ἐκφυλιστικὰ νοσήματα, μὲ ἐπικεφαλῆς τὰς ἀγγειοκαρδιακὰς παθήσεις (καρδιοπάθειαι, νόσοι τῶν αἱμοφόρων ἀγγείων, ἐγκεφαλικὴ αἱμορραγία κλπ.), καὶ αἱ διάφοροι νεοπλασίαι, εὐθύνονται διὰ 60% περίπου τῶν κατ' ἔτος θανάτων, ἔναντι μόνον 13% περίπου κατὰ τὴν προπολεμικὴν περίοδον. Αἱ δύο αὐταὶ ὁμάδες αἰτιῶν θανάτου ἀντήλλαξαν θέσιν κατὰ τὴν τελευταίαν γενεὰν εἰς τὴν ἑκατοστιαίαν αὐτῶν κατανομήν. Ἀξίζει ἐπίσης νὰ προστεθῇ, ὅτι, μεταξὺ 100 θανάτων, οἱ βιαίως θνήσκοντες (κυρίως ἀπὸ ἀτυχήματα) καταλαμβάνουν σήμερον διπλασίαν περίπου ἀναλογίαν ἢ ἄλλοτε, ἐνῷ οἱ ἐκ τῶν ἄλλων αἰτιῶν θάνατοι, παραμένουν ἀναλογικῶς εἰς τὸ αὐτὸ περίπου ἐπίπεδον. Πρὸς πληρεστέραν κατανόησιν, αἱ ροπαὶ θνησιμότητος (ἐπὶ 100.000 κατοίκων), ἐκ τινων ἀντιπροσωπευτικῶν αἰτιῶν θανάτου, δίδονται εἰς τὸν πίνακα 27 καὶ τὸ σχῆμα 22.

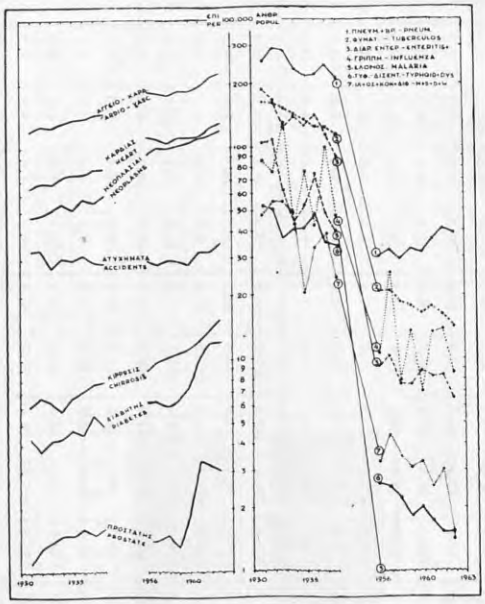

Σχ. 22. Ἐξέλιξις θνησιμότητος ἐν Ἑλλάδι (ἐπὶ 100.000 κατοίκων) ἐκ τινων κατ' ἐκλογὴν ληφθεισῶν αἰτιῶν θανάτου. Ἀριστερά, ἀνιούσης ροπῆς αἰτίαι, δεξιά, κατιούσης ροπῆς.

Fig. 22. Evolution of specific mortality (per 100.000 population) in Greece by selected causes. Left, causes of death in increase, right, causes of death in decrease.

Εἰς τὸ ἀριστερὸν ἡμιμόριον τοῦ σχήματος τούτου εἰκονίζονται αἱ χρόνιαι ἐκφυλιστικαὶ παθήσεις, ὅπως, π.χ., αἱ ἀγγειοκαρδιακαὶ παθήσεις, αἱ νεοπλασίαι, ἡ κίρρωσις τοῦ ἥπατος, ὁ διαβήτης κλπ., αἱ ὁποῖαι σήμερον φονεύουν διπλασίους περίπου Ἕλληνας ἢ ἄλλοτε, ἐνῷ ἡ συχνότης τῶν ἐξ ἀτυχημάτων θανάτων ἔλαβε τὴν ἀνιοῦσαν μόλις κατὰ τὴν τελευταίαν τριετίαν. Ἐν ἀντιπαραβολῇ, αἱ εἰς τὸ δεξιὸν ἡμιμόριον πτωτικαὶ ροπαὶ ἀποδεικνύουν, ὅτι ἡ συχνότης τῶν θανατηφόρων μορφῶν τῆς πνευμονίας, τῆς φυματιώσεως, τῆς γρίππης κλπ., περιωρίσθη εἰς τὸ ἓν δέκατον, ἔναντι τῆς προπολεμικῆς καταστάσεως, ἡ συχνότης τοῦ τυφοειδοῦς, τῆς δυσεντερίας καὶ τῶν παιδικῶν νόσων (ἰλαρά, ὀστρακιά, κοκκύτης, διφθερῖτις κλπ.), περιωρίσθη ἀκόμη περισσότερον, καὶ ἐκείνη τῆς ἑλονοσίας σχεδὸν ἐμηδενίσθη.

Πῶς ὅμως ἐξηγοῦνται αἱ ἐντυπωσιακαὶ αὗται ροπαὶ εἰς τὴν κατὰ αἰτίαν θανάτου θνησιμότητα τῶν Ἑλλήνων ; Ἀναμφιβόλως, τὸ ἐκλυτικόν, διὰ τὰς μεταβολὰς αὐτάς, αἴτιον ὑπῆρξεν ἡ ἐν τῷ μεταξὺ ἐπιτευχθεῖσα πλέον ἀποτελεσματικὴ καταπολέμησις τῶν λοιμωδῶν νοσημάτων. Ἡ ἑλονοσία, π.χ., ἐξερριζώθη σχεδὸν ἀπὸ τὴν Χώραν μας, χάρις εἰς τὸν ἀπὸ τοῦ 1930 συνεχιζόμενον ἐντονον ἀνθελονοσιακὸν ἀγῶνα. Τὰ ὑδατογενῆ νοσήματα, ὅπως ὁ τυφοειδὴς πυρετός, αἱ διάφοροι σαλμονελώσεις καὶ ἡ δυσεντερία, ἠλαττώθησαν σημαντικῶς, λόγῳ κυρίως τῶν καλλιτέρων σήμερον συστημάτων ὑδρεύσεως καὶ ἀποχετεύσεως, τὰ ὁποῖα λειτουργοῦν εἰς τὰ περισσότερα ἀστικὰ κέντρα τῆς Χώρας μας. Ἡ παστερίωσις τοῦ γάλακτος περιόρισε τὴν μετάδοσιν τῆς φυματιώσεως, τῆς διφθερίτιδος καὶ ἄλλων μολύνσεων, ἰδίᾳ κατὰ τὴν παιδικὴν ἡλικίαν, ἡ ὁποία σήμερον προστατεύεται καλλίτερον, χάρις εἰς τὰ ἀνακαλυφθέντα ἐν τῷ μεταξὺ ἰσχυρὰ προφυλακτικὰ ἐμβόλια, τὰ διάφορα δὲ ἀντιβιοτικὰ φάρμακα ἠλάττωσαν τὴν ἐκ πνευμονίας καὶ ἐξ ἄλλων λοιμώξεων θνητότητα τῶν ἡλικιωμένων. Ἐκτὸς ὅμως τῶν ἀνωτέρω, ηὐξήθησαν, ἐν τῷ μεταξύ, τὸ προσωπικὸν καὶ τὰ μέσα ἰατρο-νοσοκομειακῆς περιθάλψεως τοῦ πληθυσμοῦ, διότι ὁ ἀριθμὸς τῶν Ἰατρῶν καὶ τῶν ἤδη ἀνεπτυγμένων κλινῶν νοσηλείας, προσήγγισεν ἢ ὑπερέβη τὸ ἐπίπεδον **ἐπαρκείας,** ὅταν οἱ ἀριθμοὶ αὐτῶν ἀναλογίζωνται εἰς τὸ σύνολον τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Χώρας (βλ. πίν. 28).

Οὕτως, ὡς ἐθνικὸς μέσος ὅρος, ὁ ἐπὶ 100.000 κατοίκων ἀριθμὸς τῶν Ἰατρῶν ὑπερέβη ἤδη τὸ σημεῖον ἐπαρκείας, ἀφοῦ ἀναλογοῦν 124 Ἰατροὶ (ἀντὶ τοῦ ἐνδεικνυομένου 110), ὁ ἀριθμὸς δὲ τῶν κλινῶν νοσηλείας εὑρίσκετο, κατὰ τὸ 1961, εἰς τὸν ὄχι εὐκαταφρόνητον ἀριθμὸν τῶν 582, ἀντὶ 282 μόνον κλινῶν κατὰ τὸ 1940. Πρόβλημα, ὅμως, ἀνακύπτει σοβαρὸν ἀπὸ τὴν ἄνισον ἀνὰ τὸν χῶρον κατανομὴν τοῦ ὑπάρχοντος ὑγειονομικοῦ δυναμικοῦ, δεδομένου ὅτι πλεονάζουν οἱ Ἰατροὶ καὶ τὰ νοσοκομεῖα εἴς τινα μεγάλα ἀστικὰ κέντρα (ἰδίᾳ εἰς Ἀθήνας καὶ Θεσσαλονίκην), ἀλλὰ σπανίζουν, ἐμφανῶς, εἰς τὰς πλείστας τῶν ἀγροτικῶν περιφερειῶν καὶ, ἰδίᾳ, εἰς τὴν Βορειο - δυτικὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν Θράκην. Συμφώνως πρὸς τὰ ὑπὸ τῆς **Παγκοσμίου Ὀργανώσεως Ὑγείας** τεθέντα κριτήρια, χρειάζονται 100 ἤ, τὸ πολύ, 110 Ἰατροὶ καὶ 800 περίπου κλῖναι νοσηλείας, διὰ τὴν ἐξυπηρέτησιν τῶν ἰατρο-νοσηλευτικῶν ἀναγκῶν πληθυσμοῦ ἐξ 100.000 κατοίκων. Οἱ Ἰατροὶ δὲ καὶ τὰ νοσοκομεῖα νὰ εἶναι καταλλήλως κατανεμημένα ἀνὰ τὸν γεωγραφικὸν χῶρον, ὥστε ὁ Ἰατρὸς νὰ δύναται νὰ εὑρίσκεται παρὰ τὴν κλίνην τοῦ ἀσθενοῦς ἐντός, τὸ πολύ, μιᾶς ὥρας ἀπὸ τῆς κλήσεως, ὁ ἀσθενὴς δὲ νὰ εἰσάγεται εἰς τὸ νοσοκομεῖον, ἐντὸς ὀλίγων μόνον ὡρῶν μετὰ τὴν διατύπωσιν τῆς τοιαύτης ἐνδείξεως. Μὲ βάσιν τὰ ὡς ἄνω κριτήρια, ἡ Χώρα μας ἀποκαλύπτεται, ὅτι, καίτοι, ἐν τῷ συνόλῳ, ἔχει περισσοτέρους ἀπὸ ὅσους χρειάζεται Ἰατροὺς καί, σχεδόν, ἐπάρκειαν νοσηλευτικῶν κλινῶν, ἀποτυγχάνει ἐν τούτοις εἰς τὸν ἐπιδιωκόμενον σκοπόν, διότι, μὲ τὴν ἄνισον ἀνὰ τὸν χῶρον κατανομὴν τῶν Ἰατρῶν καὶ τῶν κλινῶν νοσηλείας, ἐδημιουργήθη ἀντιοικονομικὸς πληθωρισμὸς αὐτῶν, εἰς δύο ἢ τρία μεγάλα ἀστικὰ κέντρα καὶ κοινωνικῶς ἀνεπίτρεπτος σπάνις αὐτῶν, εἰς πλείστας ἀγροτικὰς περιοχάς, ὅπου, λόγῳ τοῦ χαμηλοῦ βιοτικοῦ ἐπιπέδου τῶν κατοίκων, χρειάζεται ἐνισχυμένη, μᾶλλον, καὶ ὄχι ἐλλιπὴς ἡ ὑπὸ τοῦ Κράτους παρεχομένη ἰατρικὴ καὶ νοσηλευτικὴ περίθαλψις.

Ἐκτός, ὅμως, τῆς ὡς ἄνω διαπιστουμένης βελτιώσεως τοῦ ὑγειονομικοῦ δυναμικοῦ τῆς Χώρας μας, εἰς τὸν συντελεσθέντα ἤδη ἐπιτυχῆ ἔλεγχον τῶν λοιμωδῶν νοσημάτων συνήργησαν, ἀσφαλῶς, καὶ παράλληλοι πρόοδοι εἰς τὸν κοινωνικὸν καὶ οἰκονομικὸν τομέα. Ἡ ἐκρίζωσις, π.χ., τῆς ἑλονοσίας δὲν ὀφείλεται εἰς τυχὸν καλλιτέραν θεραπευτικὴν ἀγωγήν, ἀλλ' εἰς τὴν διὰ τοῦ DDT ἐπιτευχθεῖσαν διακοπὴν τοῦ κύκλου μεταδόσεως τοῦ πλασμωδίου ἀπὸ τὸν ἑλονοσοῦντα, καὶ μέσῳ τοῦ ἀνωφελοῦς κώνωπος, εἰς τὸ ἑπόμενον θῦμα. Εἰς τὴν ἐπιτυχῆ δὲ αὐτὴν ἐπιχείρησιν, τὸ νοσοκομεῖον ἢ ὁ θεράπων ἰατρὸς οὐδένα σχεδὸν ρόλον ἔπαιξαν. Τοῦτ' αὐτὸ ἰσχύει καὶ διὰ τὸν σημαντικὸν περιορισμὸν τοῦ τυφοειδοῦς πυρετοῦ καὶ τῶν ἄλλων ἐντερολοιμώξεων, ἡ σημαντικὴ μείωσις τῶν ὁποίων ἐπιτυγχάνεται μὲ τὴν ἐγκατάστασιν καταλλήλων συστημάτων ὑδρεύσεως καὶ ἀποχετεύσεως. Τὰ προφυλακτικά, τέλος, ἐμβόλια, ἡ παστερίωσις τοῦ γάλακτος καὶ ὁ πληρέστερος ἔλεγχος τῶν τροφίμων, ἡ καλλιτέρα οἴκησις, ἡ προοδευτικὴ μείωσις τοῦ ἀναλφαβητισμοῦ καί, πρὸ παντός, ἡ βελτίωσις τῆς διατροφῆς τοῦ Ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ καὶ τὸ μεγαλύτερον κατὰ κεφαλὴν εἰσόδημα, συνήργησαν ἀποτελεσματικῶς διὰ τὴν περικοπὴν τῆς περαιτέρω μεταδόσεως τῆς φυματιώσεως καὶ πλειάδος ἄλλων λοιμωδῶν νοσημάτων. Στοιχεῖά τινα τῶν ἀνωτέρω παραγόντων δίδονται εἰς τὸν πίνακα 29.

Ἀλλὰ διατί, ἐκ παραλλήλου, αὐξάνεται ἡ ἐξ ἐκφυλιστικῶν παθήσεων θνησιμότης ; Εἰς τὸ ἐρώτημα αὐτὸ δὲν ἔχει ἀκόμη δοθῆ ἱκανοποιητικὴ ἀπάντησις. Εἶναι, βεβαίως, γνωστόν, ὅτι αἱ καρδιοπάθειαι, ἡ ἐγκεφαλικὴ αἱμορραγία ἢ θρόμβωσις, ὁ καρκίνος καὶ αἱ ἄλλαι νεοπλασίαι, ὁ διαβήτης, ἡ κίρρωσις τοῦ ἥπατος καὶ ἡ ὑπερτροφία τοῦ προστάτου, προσβάλλουν, κατὰ προτίμησιν, ἡλικιωμένα ἄτομα, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰ λοιμώδη νοσήματα, ὁ ἐπιπολασμὸς τῶν ὁποίων περιορίζεται κυρίως μεταξὺ τοῦ παιδικοῦ καὶ τοῦ εἰς νεαρὰν ἡλικίαν εὑρισκομένου πληθυσμοῦ. Ἐφ' ὅσον, συνεπῶς, ἀποφεύγεται ὁ κατὰ τὴν νεαρὰν ἡλικίαν θάνα-

Πίναξ 28. Ἰατροί, Ὀδοντίατροι καὶ κλῖναι νοσηλείας ἐν Ἑλλάδι κατά νομούς, 1940 καὶ 1961

Table 28. Number of Doctors, Dentists and Hospital beds, in Greece, by regions, 1940 and 1961

Νομοί Regions	1940				1961				ἐπί 100.000 κατοίκων — Per 100.000 population					
	Πληθυσμός (000) Population	Ἰατροί Doctors	Ὀδοντίατροι Dentists	Κλῖναι Beds	Πληθυσμός (000) Population	Ἰατροί Doctors	Ὀδοντίατροι Dentists	Κλῖναι Beds	Ἰατροί - Doctors		Ὀδοντ. - Dentists		Κλῖναι - Beds	
									1940	1961	1940	1961	1940	1961
Ἑλλάς — Greece	**7.339,8**	**7.365**	**1.452**	**20.669**	**8.385,9**	**10.423**	**3.269**	**48.779**	**100**	**124**	**20**	**39**	**282**	**582**
Ἀττικο - Βοιωτίας—Attica - Beotia	1.405,4	3.617	840	11.287	2.172,2	5.820	1.998	26.243	257	267	60	92	803	1.208
Εὐβοίας—Eubora	166,3	115	24	85	166,1	103	31	357	69	62	14	19	51	215
Φθιωτίδο - Φωκίδος—Phthiotis - Phokis	209,5	153	20	178	207,9	139	50	668	73	66	10	24	85	321
Αἰτολο - Ἀκαρανίας, Εὐρυτανίας—Aetolia and Akarnania - Evritania	251,4	136	20	121	277,5	104	50	351	54	37	8	18	48	126
Ἀργολίδο - Κορινθίας—Argolis - Korinthia	191,7	194	38	22	202,6	192	59	354	101	95	20	29	11	175
Ἀρκαδίας—Arkadia	171,1	104	14	50	135,0	107	22	793	61	79	8	16	29	587
Λακωνίας—Lakonia	144,1	124	18	80	118,7	99	30	333	86	83	12	25	56	280
Μεσσηνίας—Messenia	240,4	185	28	259	212,0	150	47	637	77	71	12	22	108	300
Ἠλείας—Ilia (Elis)	185,1	125	10	72	188,9	104	36	282	68	55	5	19	39	149
Ἀχαΐας—Akhaia	223,8	187	27	341	239,2	189	72	905	83	79	12	30	152	378
Ζακύνθου—Zante	41,2	28	4	28	35,5	21	—	72	68	59	10	—	68	203
Κεφαλληνίας—Cephalonia	66,8	41	10	335	46,3	41	12	296	61	89	15	26	501	639
Κερκύρας—Corfu	111,5	78	8	452	101,8	69	11	664	70	68	7	11	405	652
Ἰωαννίνων—Yanina	219,3	98	20	413	207,5	106	43	733	45	51	9	21	52	353
Πρεβέζης - Λευκάδος—Preveza - Levkas	78,8	55	4	61	91,5	40	—	88	70	44	5	—	77	96
Ἄρτης—Arta	65,2	28	5	5	82,6	50	17	148	43	60	8	21	8	179
Τρικάλων -Καρδίτσης—Trikala-Karditsa	250,7	127	16	108	295,3	146	42	432	51	49	6	14	43	146
Λαρίσης - Μαγνησίας—Larisa - Magnisia	339,3	190	20	328	400,1	315	99	1.497	56	79	6	25	97	374
Φλωρίνης-Καστορίας — Florina-Kastoria	153,2	42	11	147	114,8	63	13	204	27	55	7	11	96	178
Κοζάνης—Kozani	191,7	49	13	112	190,8	82	21	315	26	43	7	11	58	165
Πέλλης—Pella	120,8	29	9	91	133,2	60	23	168	24	45	7	17	75	126
Κιλκίς—Kilkis	101,8	21	3	144	102,8	41	—	295	21	40	3	—	141	287
Θεσ/νίκης, Ἡμαθίας, Πιερίας—Salonika, Imathia, Pieria	589,9	527	89	3.222	756,6	1.118	223	6.648	89	148	15	29	546	879
Χαλκιδικῆς—Khalkidiki	74,4	45	5	34	79,8	40	—	43	60	50	7	—	46	54
Σερρῶν—Serres	231,7	152	18	163	248,0	128	29	417	66	52	8	12	70	168
Δράμας—Drama	145,6	52	16	229	121,0	68	20	250	36	56	11	17	157	207
Καβάλας—Kavala	138,1	85	18	207	140,8	114	26	535	62	81	13	18	150	380
Ροδόπης - Ξάνθης—Rodopi - Xanthi	205,0	84	16	179	198,8	76	47	349	41	38	8	24	87	176
Ἔβρου—Evros	154,9	55	9	128	157,8	53	—	301	36	34	6	—	83	191
Λέσβου—Lesvos	159,0	112	29	286	140,3	105	46	468	70	75	18	33	180	334
Χίου—Chios	75,8	66	22	265	62,2	61	21	226	87	98	29	34	350	363
Σάμου—Samos	69,1	59	16	98	52,0	43	16	174	85	83	23	31	142	335
Κυκλάδων—Cyclades	129,0	72	11	211	100,0	69	23	309	56	69	9	23	164	309
Δωδεκανήσου—Dodecanesos	...	...	...	...	123,0	121	34	983	—	98	—	28	—	799
Χανίων—Canea	126,1	94	10	559	131,1	99	25	831	75	76	8	19	443	634
Ρεθύμνης—Rethymni	72,3	42	8	82	69,9	54	11	239	58	77	11	16	113	342
Ἡρακλείου—Irakhion	168,6	139	15	247	208,4	183	72	974	82	88	9	35	147	467
Λασιθίου—Lasithi	71,2	55	8	340	73,9	50	—	197	77	68	11	—	477	267

Πίναξ 29. Μέσον κατὰ κεφαλὴν ἐθνικὸν εἰσόδημα καὶ μέση κατ' ἄτομον - 24ωρον κατανάλωσις θερμιδῶν καὶ πρωτεΐνης (γραμμάρια), ἐν Ἑλλάδι

Table 29. Average per capita national income and average per capita - day consumption of calories and of proteins (grams) in Greece

Περίοδος Period	Μέσον ἐτήσιον εἰσόδημα Average annual income	
	Δραχμαὶ Drachmae	U. S. $
1933-37	8.307	83
1953-58	7.716	257
1959-63	10.976	366

Περίοδος Period	Θερμίδες Calories	Πρωτεΐνη Protein (gr)	
		Σύνολον Total	Ζωϊκὴ Animal
1948 - 50	2.500	76	17
1954 - 56	2.880	82	23
1960 - 62	2.940	95	28

τος, περισσότεροι ὑποψήφιοι ἐπιζοῦν μέχρι τῆς προκεχωρημένης ἡλικίας, κατὰ τὴν ὁποίαν ἐπιπολάζουν αἱ ὡς ἄνω ἐκφυλιστικαὶ παθήσεις. Ἡ ἀπάντησις ὅμως αὐτὴ δικαιολογεῖ μερικῶς, μόνον, τὸ ἀνησυχητικὸν αὐτὸ φαινόμενον, διὰ τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ ὁποίου πρέπει νὰ ὑπάρχουν καὶ ἄλλοι συνεργοῦντες παράγοντες. Τοῦτο δέ, διότι, ἐκτὸς τῆς προϊούσης γηράνσεως τοῦ πληθυσμοῦ, ἄλλα αἴτια, ὡς π.χ., ἡ προϊοῦσα ρύπανσις τοῦ ἀτμοσφαιρικοῦ ἀέρος διὰ καυσαερίων καὶ ἄλλων τοξικῶν καταλοίπων τῆς βιομηχανίας καὶ τῶν αὐτοκινήτων, ἡ εἰς τὴν διατροφὴν κατάχρησις λιπαρῶν οὐσιῶν καί, ἰδίᾳ, ἐκείνων ἐκ ζωικῶν τροφίμων, ἡ εἰσπνοὴ τῶν ἐκ τοῦ καιομένου σιγαρέττου (φύλλων νικοτιανῆς) δημιουργουμένων καρκινογόνων οὐσιῶν, ἡ εἰς τὴν ἀτμόσφαιραν καὶ τὸ ἔδαφος διάχυσις ραδιενεργῶν ἰσοτόπων καὶ πολλοὶ ἄλλοι παράγοντες τοῦ σημερινοῦ μηχανοκινήτου πολιτισμοῦ, ἐνοχοποιοῦνται, κατὰ καιρούς, ὡς ἐκλυτικὰ αἴτια διὰ τὴν συνεχῆ καὶ ἀμείλικτον αὐτὴν αὔξησιν τῆς ἐκ χρονίων ἐκφυλιστικῶν παθήσεων θνησιμότητος καί, ἰδίᾳ, ἐκείνης ἐκ τῶν νεοπλασιῶν καὶ ἐκ τῆς καταρρεύσεως τοῦ ἀγγειοκαρδιακοῦ συστήματος τοῦ ἀνθρώπου.

2. Αἱ περὶ τὴν δήλωσιν τῶν θανάτων σημειούμεναι διαφυγαὶ καὶ ἀτέλειαι

Κατὰ τὴν ἐπίσημον, ὑπὸ τῶν Ληξιαρχείων τῆς Χώρας, συλλογὴν τῶν στοιχείων θνησιμότητος, σημειοῦνται παραλείψεις, καθυστερήσεις καὶ ἄλλαι ἀνωμαλίαι, ὅπως, ἄλλως τε, συμβαίνει καὶ εἰς πολλὰς ἄλλας χώρας τῆς ὑφηλίου. Αἱ κυριώτεραι ἐξ αὐτῶν ἀναφέρονται εἰς τὴν ἀτελῆ καταγραφὴν τῶν εὐθὺς μετὰ τὴν γέννησιν ἀποθνησκόντων νεογνῶν καί, κατόπιν, τὴν ἀνακριβῆ δήλωσιν τῆς κατὰ τὸν θάνατον ἡλικίας, ἰδίᾳ μεταξὺ τῶν γυναικῶν καὶ τῶν προκεχωρημένης ἡλικίας ἀνθρώπων. Ἐν συμφωνίᾳ δὲ μὲ τὰ συμβαίνοντα εἰς τὴν συλλογὴν τῶν ἐπὶ τῆς γεννητικότητος στοιχείων, αἱ ἀνωμαλίαι αὗται παρουσιάζονται περισσότερον ἔντονοι εἰς τὰς ληξιαρχικὰς καταγραφὰς τοῦ ἀγροτικοῦ πληθυσμοῦ. Διὰ τὴν κατὰ προσέγγισιν δὲ διόρθωσιν τῶν ἐμφανῶν τοῦλάχιστον σφαλμάτων, χρησιμοποιοῦνται κριτήρια ἀρυόμενα, εἴτε ἀπὸ τὴν διεθνῆ δημογραφικὴν ἀνασκόπησιν ἢ ἀπὸ τὴν χωριστὴν δημογραφικὴν ἀνάλυσιν τῶν στοιχείων μεταξὺ ἀστικοῦ καὶ ἀγροτικοῦ πληθυσμοῦ, ἢ ἄλλων συναφῶν χαρακτηριστικῶν.

Εἰς τὸν πίνακα 7 ἀπεδείχθη, ὅτι, εἰς τὸν ἀγροτικὸν τοὐλάχιστον πληθυσμὸν τῆς Ἑλλάδος, ἡ καταγραφὴ τῶν γεννωμένων νεκρῶν χωλαίνει σοβαρῶς, ἀφοῦ, κατὰ τὴν τετραετίαν 1960 - 63, εὑρέθη ὅτι ἀναλογοῦν 9,5 κατὰ μέσον ὅρον θνησιγενῆ, ἐπὶ 1.000 γεννωμένων ζώντων, ἔναντι 20,7 τοῖς χιλίοις εἰς τὸν ἀστικὸν τῆς Ἑλλάδος πληθυσμὸν καὶ 25 τοῖς χιλίοις, περίπου, εἰς τὴν διεθνῆ βιβλιογραφίαν. Ἡ ἰδία ἱστορία ἐπαναλαμβάνεται καὶ περὶ τὴν δήλωσιν τῆς γεννήσεως ἢ τοῦ θανάτου τῶν ἐξωγάμων βρεφῶν (πίναξ 30).

Ἡ συχνότης τῶν ἐξωγάμων βρεφῶν εἶναι, ὡς ἀνεμένετο, μεγαλυτέρα εἰς τὰς πόλεις, ἐν σχέσει δὲ πρὸς τὰ νόμιμα βρέφη, τὰ ἐξώγαμα ὑπόκεινται εἰς μεγαλυτέραν πάντοτε θνησιμότητα. Τοῦτο φαίνεται καὶ εἰς τὸν πίνακα 30, ὅπου ἡ θνησιμότης τῶν ἐξωγάμων εἶναι διπλασία περίπου ἐκείνης τῶν νομίμων. Ἀλλ' ἡ μεταξὺ αὐτῶν διαφορὰ εἰς τὴν θνησιμότητα θὰ πρέπει νὰ εἶναι ἀκόμη μεγαλυτέρα, διότι τὸ πλεῖστον τῶν θανάτων βρεφῶν, διὰ τὰ ὁποῖα δὲν ἐδηλώθη νομιμότης, ἀνήκει, προφανῶς, εἰς ἐξώγαμα βρέφη. Τὸ ἐνδιαφέρον, ἐπὶ τοῦ προκειμένου, σημεῖον εἶναι, ὅτι, εἰς τὸν ἀγροτικὸν πληθυσμόν, ἡ θνησιμότης τῶν ἐξωγάμων εἶναι σημαντικῶς μικροτέρα ἐκείνης τῶν πόλεων, ἐν ἀντιθέσει πρὸς ὅ,τι συμβαίνει μεταξὺ τῶν νομίμων βρεφῶν. Λαμβανομένου ὅμως ὑπ' ὄψιν, ὅτι ἡ ὑπαιθρος χώρα ὑστερεῖ ὑγειονομικῶς τῶν πόλεων καὶ ὅτι, τὰ γενικῶς ἀνεπιθύμητα ἐξώγαμα αὐτὰ βρέφη, ἀντιμετωπίζουν βιαιοτέραν τὴν ἐχθρότητα τῶν γονέων καὶ τῆς

κοινωνίας εἰς τὴν ὑπαιθρον χώραν παρὰ εἰς τὰς πόλεις, ἕπεται, ὅτι ἡ ληξιαρχικὴ καταγραφὴ τῶν γεννήσεων καὶ τῶν θανάτων τῶν ἐξωγάμων, εἶναι ἐμφανῶς ἐλλιπὴς εἰς τὸν **ἀγροτικὸν** ἰδίᾳ πληθυσμὸν τῆς Χώρας.

Πίναξ 30. Ἡ ἐν Ἑλλάδι συχνότης δηλώσεως τῶν ἐξωγάμων νεογνῶν καὶ ἡ βρεφικὴ αὐτῶν θνησιμότης, κατὰ τὴν περίοδον 1960 - 1963, εἰς τὰ ἀστικὰ κέντρα (10.000 κατ. καὶ ἄνω) καὶ τὸν λοιπὸν πληθυσμόν

Table 30. The frequency of illegitimate births in Greece, among urban centers (10.000) and the remaining population, and comparison of infant mortality. Period 1960 - 1963

Πληθυσμός Population	Γεννήσεις ζώντων Live births		Ἐξώγαμα % Illegitimate	Θάνατοι βρεφῶν Infant deaths		Ἀγνώστου νομιμότητος Unknown	Βρεφικὴ θνησιμότης Infant mortality		
	Νόμιμα Legitimate	Ἐξώγαμα Illegitimate		Νόμιμα Legitimate	Ἐξώγαμα Illegitimate		Νόμιμα Legitimate	Ἐξώγαμα Illegitimate	Σύνολον Total
Σύνολον - Total	**601.058**	**7.304**	**1,20**	**22.026**	**439**	**1.810**	**36,6**	**60,1**	**39,9**
Ἀστικός—Urban	234.910	4.426	1,85	7.839	283	934	33,4	63,9	37,8
Λοιπός —Rural	366.148	2.878	0,78	14.187	156	876	38,8	54,2	41,2

Περαιτέρω ἐνδείξεις περὶ τῆς ἀνεπαρκείας τοῦ παρ' ἡμῖν συστήματος ληξιαρχικῶν καταγραφῶν τῶν θανάτων, παρέχει ἡ κατωτέρω ἀνάλυσις τῆς βρεφικῆς θνησιμότητος, καθ' ἡλικίαν τοῦ θανόντος βρέφους, εἰς τὰς ἀστικὰς (πόλεις ἄνω τῶν 10.000 κατοίκων), ἡμιαστικὰς καὶ ἀγροτικὰς (χωρία κάτω τῶν 2.000 κατοίκων) περιοχὰς τῆς Χώρας (πίνακες 31 καὶ 32, σχῆμα 23). Ἡ ἐπὶ τῶν ἀρχικῶν στοιχείων ὑπολο-

Πίναξ 31. Ἀνάλυσις καὶ διόρθωσις τῆς βρεφικῆς ἐν Ἑλλάδι θνησιμότητος 1956 - 1963

Table 31. Analysis and rectification of infant mortality-rates in Greece 1956 - 1963 (Urban (10.000+), Semi-urban and Rural (—2.000)

Ἔτος Year	Γεννήσεις ζώντων Live births			Θάνατοι βρεφῶν Infant deaths						Θάνατοι νεογνῶν (0–27 ἡμερῶν) ἐπὶ 100 θανάτων βρεφῶν Percent deaths 0–27 days			Διόρθωσις * Correction *		
				0–365 ἡμέρας 0–365 days			0–27 ἡμέρας 0–27 days								
	Ἀστικὰ Urban	Ἡμιαστικὰ Semi-Urban	Ἀγροτικὰ Rural	Ἀστικὰ Urban	Ἡμιαστικὰ Semi-Urban	Ἀγροτικὰ Rural	Ἀστικὰ Urban	Ἡμιαστικὰ Semi-Urban	Ἀγροτικὰ Rural	Ἀστικὰ Urban	Ἡμιαστικὰ Semi-Urban	Ἀγροτικὰ Rural	Ἀστικὰ Urban	Ἡμιαστικὰ Semi-Urban	Ἀγροτικὰ Rural
1956 ..	52.895	22.134	83.174	1.838	917	3.373	991	424	1.462	53,9	46,2	43,3	244	156	725
1957 ..	54.309	21.504	80.127	2.135	1.011	3.738	1.171	455	1.506	54,8	45,0	40,3	150	125	705
1958 ..	54.869	21.814	78.676	1.986	910	3.167	1.059	403	1.347	53,3	44,3	42,5	240	170	725
1959 ..	57.000	22.393	80.806	2.138	918	3.454	1.200	446	1.474	56,1	48,6	42,6	155	130	695
1960 ..	56.508	22.114	78.617	2.043	865	3.342	1.253	388	1.422	59,9	44,7	42,6	35	182	680
1961 ..	58.474	18.518	73.724	2.236	715	3.055	1.381	337	1.321	61,8	47,1	43,2	0	135	635
1962 ..	61.136	19.185	71.837	2.370	778	2.996	1.391	388	1.217	58,7	49,9	40,6	29	100	710
1963 ..	63.248	18.393	66.608	2.357	664	2.804	1.563	324	1.245	66,3	48,8	44,4	0	132	520

* Ὑπολογιζόμενος ἀριθμὸς μὴ δηλωθέντων θανάτων νεογνῶν (κατὰ προσέγγισιν).

* Estimate numbers of non registered neonatal deaths.

γιζομένη βρεφικὴ θνησιμότης, δι' ὁλόκληρον τὴν Χώραν, κυμαίνεται περὶ τοὺς 40 θανάτους βρεφῶν ἐπὶ 1.000 γεννωμένων ζώντων, ἐνῷ ἡ νεογνικὴ θνησιμότης (θνησιμότης κατὰ τὰς πρώτας τέσσαρας μετὰ τὴν γέννησιν ἑβδομάδας) εὑρίσκεται κάτω τῶν 20‰, ἀλλὰ μὲ σαφῆ τάσιν πρὸς ἄνοδον. Ἡ ἀνιοῦσα ὅμως αὐτὴ ροπὴ εἶναι πλασματική, διότι, ἐὰν ἦτο πραγματική, θὰ ἐσήμαινε προϊοῦσαν χειροτέρευσιν τῆς παρ' ἡμῖν προστασίας τῆς μητρότητος καὶ τῆς βρεφικῆς ἡλικίας. Εἰς τὴν κατ' ἀστικόν, ἡμιαστικὸν καὶ ἀγροτικὸν πληθυσμὸν ἀνάλυσιν τῆς βρεφικῆς θνησιμότητος, ἀνευρίσκεται, ὅτι ἡ ἀνιοῦσα αὐτὴ ροπὴ περιορίζεται εἰς μόνον τὰς μεγάλας πόλεις, ἐνῷ εἰς τὸν ἀγροτικὸν πληθυσμὸν ἡ ροπὴ εἶναι, ἀντίθετως, κατιοῦσα, τὸ ἐπίπεδον δὲ τῆς νεογνικῆς θνησιμότητος εἶναι σαφῶς χαμηλότερον ἐκείνου τῶν πόλεων.

Τὸ δεύτερον τοῦτο εὕρημα εἶναι περισσότερον τοῦ πρώτου ἀπίθανον, διότι τὸ συμπέρασμα ὅτι εἰς τὴν

Πίναξ 32. Διεθνὴς ἀνασκόπησις χαρακτηριστικῶν βρεφικῆς θνησιμότητος. Ἀναλογίαι θανάτων νεογνῶν (κάτω τῶν 27 ἡμερῶν) ἐπὶ 100 θανάτων βρεφῶν καὶ ἀναλογία θανάτων ἀρρένων βρεφῶν (ἐπὶ 100 θανάτων ἀμφοτέρων τῶν φύλων). Χῶραι κατὰ μέγεθος τῆς νηπιακῆς θνησιμότητος

Table 32. Components and characteristics of infant mortality in selected countries (arranged in accordance of the size of childhood mortality, 1 - 4 years). Percentage of neonatal deaths and of male deaths to all infant deaths. (From: U. N. Demographic Yearbook)

Χώρα (ἐτήσιος μέσος ὅρος 1955-59)	Νηπιακὴ θνησιμότης 1-4 ἐτῶν Childhood mortality (1-4 years)	Βρεφικὴ θνησιμότης Infant mortality	Θάνατοι νεογνῶν (0-27 ἡμερῶν) ἐπὶ 100 θανάτων βρεφῶν Neonatal (0-27 days) deaths per 100 Infant deaths	Ἄρρενα ἐπὶ 100 θανάτων βρεφῶν ἀμφοτέρων τῶν φύλων Males per 100 infant deaths		Country (anual average 1955-59)
				0-27 ἡμερῶν 0-27 days	0-365 ἡμερῶν 0-365 days	
1 Σουηδία	0,52	17,0	76,0	58,9	58,0	1 Sweden
2 Δανία	0,94	23,7	71,1	59,5	59,0	2 Denmark
3 Ἀγγλία-Οὐαλία	0,94	27,4	71,2	58,2	57,7	3 England-Wales
4 ΗΠΑ	1,10	26,5	72,3	58,1	57,4	4 USA
5 Σκωτία	1,10	28,7	67,2	59.2	57,7	5 Scotland
6 Νέα Ζηλανδία	1,14	21,4	69,7	58,4	57,6	6 New Zealand
7 Νορβηγία	1,14	20,2	62,3	58,8	57,5	7 Norway
8 Ὁλλανδία	1,24	18,1	69,8	58,9	57,9	8 Netherlands
9 Αὐστραλία	1,32	23,9	71,2	57,4	56,9	9 Australia
10 Καναδᾶς	...	30,5	63,8	58,0	57,2	10 Canada
11 Βέλγιον	1,36	35,5	59,6	58,5	58,1	11 Belgium
12 Ἐλβετία	1,44	23,9	72,6	57,2	57,0	12 Switzerland
13 Γερμανία (Δυτ.)	1,48	37,4	67,5	57,6	57,3	13 Germany (F. R.)
14 Γαλλία	1,58	33,2	51,3	58,2	57,5	14 France
15 Φινλανδία	1,66	26,3	63,0	57,4	57,2	15 Finland
16 Αὐστρία	1,74	42,7	61,0	57,5	57,4	16 Austria
17 Γερμανία (Ἀνατ.)	2,00	45,2	52,0	57,7	57,4	17 Germany (east.)
18 Οὐγγαρία	2,00	58,5	52,4	58,1	57,4	18 Hungary
19 Κύπρος	2,40	30,8	52,2	49,2	49,9	19 Cyprus
20 Ἑλλάς	2,48	41,4	46,7	53,8	52,4	20 Greece
21 Ἰταλία (1957-58)	2,55	48,7	51,8	57,2	55,5	21 Italy (1957-58)
22 Πολωνία (1955-57)	2,83	74,6	40,8	57,6	56,9	22 Poland (1955-57)
23 Ἰαπωνία	3,46	37,7	55,7	56,1	55,3	23 Japan
24 Σιγκαπούρη	3,80	42,5	45,2	59,3	56,9	24 Singapore
25 Τρινιντὰτ-Τομπ.	3,82	62,6	46,2	57,5	56,2	25 Trinidad-Tob.
26 Βουλγαρία	4,16	65,8	41,6	58,0	55,7	26 Bulgaria
27 Γιουγκοσλαβία	7,80	98,2	38,2	55,8	53,7	27 Yugoslavia
28 Πορτογαλία	8,93	87,7	32,1	56,8	55,1	28 Portugal
29 Χιλὴ (1954-58)	12,10	118,4	31,5	55,8	54,2	29 Chile (1954-58)
30 Αἴγυπτος*	—	130,0	16,9	56,8	51,1	30 Egypt*

* Περιοχὴ ληξιαρχικῶν καταγραφῶν.

* Registration area.

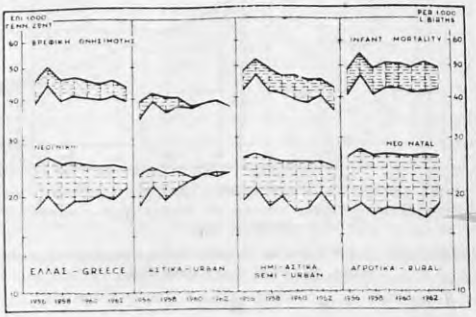

Σχ. 23. Σύγκρισις βρεφικῆς θνησιμότητος ἐν Ἑλλάδι κατ' ἀστικάς, ἡμιαστικὰς καὶ ἀγροτικὰς περιοχάς. Κάτω γραμμή, ὡς ὑπολογίζεται ἐκ τῶν ληξιαρχικῶν καταγραφῶν. Ἀνω γραμμή, ὡς διωρθώθη (βλ. κείμενον).

Fig. 23. Infant mortality in Greece, by major segments of population, e.g. urban, semi-urban and rural. Lower line as derived from the vital registration data, upper line, rectified infant mortality.

ὑπαιθρον χώραν τὰ νεογνὰ προστατεύονται, τάχα, καλλίτερον ἢ εἰς τὰς πόλεις, καθίσταται ἐκ τῶν πραγμάτων ἀπαράδεκτον. Μόνον ἡ ὑπαρξις ἀνωμαλιῶν περὶ τὴν δήλωσιν τῶν θνησκόντων νεογνῶν δύναται νὰ ἐξηγήσῃ τὰ περίεργα ὡς ἄνω εὑρήματα, ἡ ὑπόνοια δὲ αὐτὴ ἐπιρρωννύεται καὶ ἀπὸ τὴν ἐπὶ διεθνοῦς ἐπιπέδου ἀνάλυσιν τῶν σχετικῶν στοιχείων (πίναξ 32). Βάσει ταύτης, ἐσχεδιάσθη τὸ σχῆμα 24, ὅπου δίδονται αἱ κατὰ προσέγγισιν τιμαὶ συσχετίσεως μεταξὺ μεγέθους τῆς βρεφικῆς θνησιμότητος καὶ τῆς ἑκατοστιαίας ἀναλογίας, ἀφ' ἑνὸς μὲν τοῦ ἀριθμοῦ θανάτων νεογνῶν ἐπὶ 100 θνησκόντων βρεφῶν πάσης ἡλικίας,

Πίναξ 33. Ἀρχικὰ (1) καὶ διωρθωμένα (2) ποσοστὰ βρεφικῆς θνησιμότητος (ἐπὶ 1.000 γεννηθέντων ζώντων)

Table 33. The components of infant mortality in Greece, 1956 - 1963. Observed (1) and rectified (2) rates

Ἔτος Year	Διωρθωμένα (2) ποσοστὰ θανάτων νεογνῶν 0-27 ἡμ.) ἐπὶ 100 θανάτων βρεφῶν Corrected proportions(2) of neonatal deaths (0-27 d.)			Νεογνικὴ θνησιμότης (0-27 ἡμ.) Neonatal (0-27) mortality						Βρεφικὴ θνησιμότης (0-365 ἡμ.) Infant mortality (0-365 d.)						Σύνολον Ἑλλάδος Βρεφικὴ θνησιμότης (2) Total Greece infant mortality		
				Ἀστικὰ Urban		Ἡμιαστικὰ Semi-Urb.		Ἀγροτικὰ Rural		Ἀστικὰ Urban		Ἡμιαστικὰ Semi-Urb.		Ἀγροτικὰ Rural				
	Ἀστικὰ Urban	Ἡμιαστικὰ Semi-Urban	Ἀγροτικὰ Rural	(1)	(2)	(1)	(2)	(1)	(2)	(1)	(2)	(1)	(2)	(1)	(2)	Σύνολον Total	Ἄρρενες Males	Θῆλεις Females
1956	59,3	54,1	53,4	18,7	23,2	19,2	26,0	17,6	26,1	34,8	39,2	41,4	48,1	40,6	48,9	45,5	50,2	40,5
1957	57,8	51,1	49,8	21,6	24,3	21,2	26,8	18,8	27,4	39,3	42,0	47,0	52,5	46,7	55,0	50,1	55,1	44,8
1958	58,6	53,1	53,2	19,3	23,6	18,5	26,1	17,1	26,1	36,2	40,4	41,7	49,1	40,3	49,0	46,0	50,7	41,0
1959	59,1	55,0	52,3	21,1	23,7	19,9	25,6	18,2	26,6	37,5	40,1	41,0	46,5	42,7	50,9	46,5	51,2	41,4
1960	60,5	54,4	52,3	22,2	22,8	17,6	25,6	18,1	26,5	37,0	37,6	39,1	47,0	42,5	50,7	45,5	50,2	40,5
1961	60,4	55,5	53,0	23,6	23,1	18,2	25,3	17,9	26,3	38,2	38,2	38,6	45,6	41,4	49,6	44,7	49,4	39,8
1962	59,2	55,6	52,0	22,8	23,2	20,2	25,3	16,9	26,6	38,8	39,2	40,6	45,5	41,7	51,1	45,6	50,4	40,6
1963	62,1	57,3	53,1	24,7	23,2	17,6	24,6	18,7	26,3	37,3	37,3	36,1	43,0	42,1	49,5	43,5	48,1	38,6

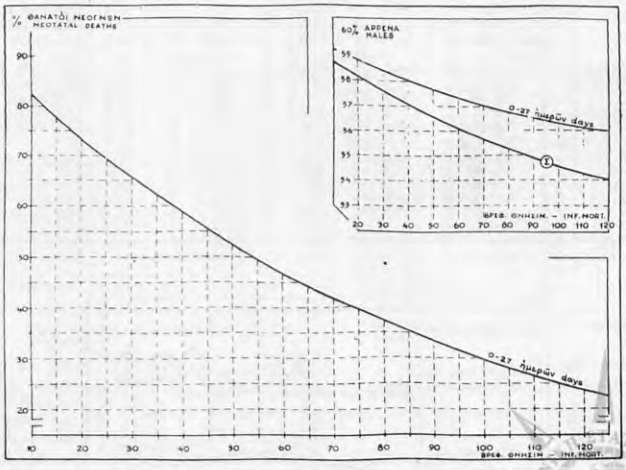

Σχ. 24. Γενίκευσις τῆς σχέσεως μεταξὺ μεγέθους βρεφικῆς θνησιμότητος καὶ ἀναλογίας (ἐπὶ 100 θανάτων βρεφῶν) θανάτων νεογνῶν, καὶ θάνατοι ἀρρένων βρεφῶν ἐπὶ 100 ἀμφοτέρων τῶν φύλων.

Fig. 24. Generalization of the correlation between infant mortality and percent neo-natal deaths, or percent male infant deaths.

ἀφ' ἑτέρου δὲ τῶν θνησκόντων ἀρρένων βρεφῶν ἐπὶ 100 θανάτων βρεφῶν ἀμφοτέρων τῶν φύλων. Μὲ τὴν βοήθειαν τῶν ἀνωτέρω καὶ κατόπιν ἀλλεπαλλήλων διορθώσεων τοῦ ἀριθμοῦ τῶν παρ' ἡμῖν θνησκόντων νεογνῶν, διὰ τήν, κατὰ τὸ δυνατόν, ἀπάλειψιν τοῦ ἐκ τῶν διαπιστωθεισῶν ἀνωμαλιῶν προκύπτοντος λάθους, προέκυψαν τὰ εἰς τὸν πίνακα 33 διωρθωμένα ποσοστὰ βρεφικῆς θνησιμότητος. Ταῦτα ὑπελογίσθησαν, πρῶτον, χωριστὰ κατὰ περιοχὰς (ἀστικάς, ἡμιαστικὰς καὶ ἀγροτικὰς) καί, ἀκολούθως, ἐνεσωματώθησαν, διὰ νὰ ἀποτελέσουν τὴν διωρθωμένην βρεφικὴν θνησιμότητα δι' ὁλόκληρον τὴν Χώραν, διὰ τὴν περίοδον 1956 ἕως 1963. Βάσει τῶν νέων τούτων στοιχείων, διωρθώθησαν, ἐπίσης, καὶ τὰ ποσοστὰ γεννητικότητος καὶ γενικῆς θνησιμότητος, δι' ὁλόκληρον τὴν Χώραν, ὡς εἰς τὸν πίνακα 34.

Πίναξ 34. Ἀρχικὰ (1) καὶ διωρθωμένα (2) ποσοστὰ γεννήσεων καὶ θανάτων (ἐπὶ 1.000 κατοίκων) καὶ βρεφικὴ θνησιμότης, Ἑλλάς, 1956 - 1963

Table 34. Live Births, and Deaths (per 1.000 population) and Infant mortality, in Greece, 1956 - 1963 Registered (1) and rectified (2)

Ἔτος Year	Γεννητικότης Birth - rate		Θνησιμότης Death - rate		Βρεφικὴ θνησιμότης Infant mortality	
	(1)	(2)	(1)	(2)	(1)	(2)
1956	19,7	19,8	7,4	7,5	38,7	45,5
1957	19,3	19,4	7,6	7,7	44,1	50,1
1958	19,0	19,1	7,1	7,2	39,0	46,0
1959	19,4	19,5	7,4	7,5	40,6	46,5
1960	18,9	19,0	7,3	7,4	40,1	45,5
1961	17,9	18,0	7,6	7,7	39,9	44,7
1962	18,0	18,1	7,9	8,0	40,4	45,6
1963	17,6	17,7	7,9	8,0	39,3	43,5

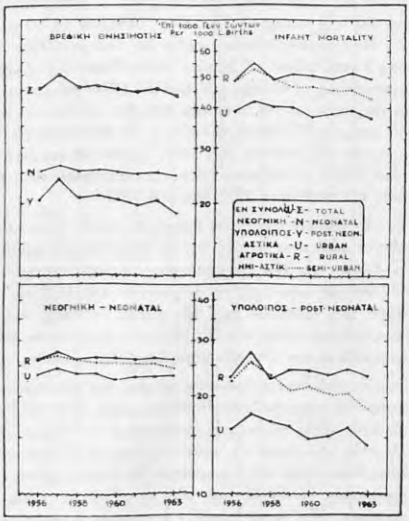

Σχ. 25. Διορθωθεῖσα βρεφικὴ θνησιμότης ἐν Ἑλλάδι, 1956 - 1963.

Fig. 25. Rectified infant mortality in Greece, 1956 - 1963.

Τὰ ἐκ τῆς ἀνωτέρω ἀναλύσεως προκύπτοντα εὑρήματα συνοψίζονται εἰς τὰ ἀκόλουθα πορίσματα :

Πρῶτον, ὅτι σημαντικὸς ἀριθμὸς νεογνῶν, θνησκόντων κατὰ τὰς πρώτας μετὰ τὴν γέννησιν ὥρας, ἡμέρας ἢ ἑβδομάδας, διαφεύγουν τὴν ἐπίσημον ληξιαρχικὴν καταγραφήν των, ὁ ἀριθμὸς δὲ αὐτὸς ἐκυμαίνετο περὶ τὰ 1.100 νεογνά, κατὰ τὴν ἀρχὴν τῆς περιόδου (1956) καὶ εἰς 700 περίπου κατὰ τὸ 1963. Αἱ δια-

φυγαὶ αὐταὶ ἀνευρίσκονται, κυρίως, εἰς τὰς κάτω τῶν 2.000 κατοίκων κοινότητας τῆς Χώρας, ὅπου τὸ ἥμισυ, περίπου, τῶν κάτω τῶν 27 ἡμερῶν θνησκόντων νεογνῶν δὲν δηλοῦται εἰς τὸ Ληξιαρχεῖον καί, ὀλιγώτερον εἰς τὰς μεγαλυτέρας κοινότητας καὶ τὰ ἀστικὰ κέντρα, ὅπου μάλιστα, κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη, ἡ καταγραφὴ αὐτῶν φαίνεται, ὅτι πλησιάζει τὴν ἐπιθυμητὴν πληρότητα (100%).

Δεύτερον, ὅτι οἱ οὕτω διαφεύγοντες τὴν ἐπίσημον καταγραφὴν θάνατοι νεογνῶν, κατὰ λογικὴν συνέπειαν, δὲν εἶχον προηγουμένως δηλωθῆ οὔτε ὡς γεννήσεις ζώντων καί, κατὰ συνέπειαν, ὁ πραγματικὸς ἀριθμὸς καὶ οἱ σχετικοὶ ἐπὶ τῶν γεννήσεων ζώντων δεῖκται θὰ κεῖνται κάπως ὑψηλότερον τοῦ ἐπισήμως κατ' ἔτος διδομένου ἐπιπέδου.

Τρίτον, ὅτι, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰ ἀστικὰ καὶ τὰ ἡμιαστικὰ κέντρα, ὅπου ἡ ἐν συνόλῳ βρεφικὴ θνησιμότης παρουσιάζει σαφῆ πτωτικὴν τάσιν, εἰς τὰς κάτω τῶν 2.000 κατοίκων μικρὰς κοινότητας τῆς Χώρας, οὐδεμία ὑγειονομικὴ βελτίωσις γίνεται ἐμφανής, ἀφοῦ ἡ εἰς αὐτὰς βρεφικὴ θνησιμότης παραμένει ἀκλόνητος εἰς τὸ ὑψηλὸν μᾶλλον ἐπίπεδον τῶν 50 περίπου θανάτων βρεφῶν ἐπὶ 1.000 γεννωμένων ζώντων, ὅπερ ὑπερτερεῖ κατὰ 20% καὶ πλέον ἐκείνης τῶν ἀστικῶν κέντρων.

Τὰ πορίσματα ταῦτα τονίζουν τὴν ἐπιτακτικὴν ἀνάγκην λήψεως μέτρων, ἀφ' ἑνὸς μέν, διὰ τὴν ἐπίτευξιν πληρεστέρας καταγραφῆς τῶν ληξιαρχικῶν φαινομένων εἰς τὴν ὑπαίθρον χώραν, ἀφ' ἑτέρου δέ, διὰ τὴν ἐπέκτασιν τῶν μέτρων δημοσίας ὑγιεινῆς καὶ πρὸς τὰς χιλιάδας τῶν χωρίων τῆς Ἑλλάδος, τὰ ὁποῖα φαίνεται, ὅτι παραμένουν ἀκόμη εἰς τὸ περιθώριον τῆς κρατικῆς μερίμνης. Τὰ χωρία αὐτὰ πληρώνουν τὴν ἐλλιπῆ σήμερον κρατικὴν ὑγειονομικὴν ὀργάνωσιν, μὲ τὴν ἀπάνθρωπον καὶ ἀδικαιολόγητον θυσίαν χιλίων περίπου βρεφῶν κατ' ἔτος, τὰ ὁποῖα κατὰ τεκμήριον θὰ ἐσώζοντο, ἐὰν οἱ γονεῖς αὐτῶν εἶχον τὴν κατοικίαν των εἰς πόλιν τινὰ τῆς Ἑλλάδος.

3. Δημογραφικὴ κατὰ νομοὺς ἀνάλυσις

Οἱ ἐθνικοὶ μέσοι ὅροι τῆς δημογραφικῆς παρ' ἡμῖν καταστάσεως, ὅπως διωρθώθησαν εἰς τὸν πίνακα 34, δίδουν πιστήν, κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον, εἰκόνα τῶν ροπῶν τούτων διὰ τὸ σύνολον τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Χώρας. Ποία, ὅμως, εἶναι ἡ ἐπὶ τοῦ προκειμένου κατάστασις καὶ αἱ τάσεις ἐξελίξεως αὐτῶν, εἰς τὰ διάφορα γεωγραφικὰ διαμερίσματα καὶ τοὺς νομοὺς τῆς Ἑλλάδος; Ἀτυχῶς, τὰ ἐπὶ μέρους δημοσιευόμενα δημογραφικά, κατ' ἔτος, στοιχεῖα δὲν ἐπιτρέπουν ἀκόμη παρομοίαν ἀνάλυσιν. Ἐλλείπουν τὰ πρὸς τοῦτο ἀπαιτούμενα στοιχεῖα, ὅπως, π.χ., ὁ κατὰ φῦλον καὶ ἡλικίαν ὑπολογιζόμενος πληθυσμὸς δι' ἕκαστον νομόν, αἱ γεννήσεις ζώντων καθ' ἡλικίαν μητρός, οἱ θάνατοι καθ' ἡλικίαν, φῦλον καὶ προκαλέσασαν αἰτίαν, καί, τέλος, οἱ θάνατοι βρεφῶν κατὰ τὴν νεογνικὴν καὶ τὴν μετέπειτα περίοδον τοῦ πρώτου ἔτους. Πᾶν ὅ,τι εἶναι δυνατὸν νὰ γίνῃ μὲ τὰ ὑπάρχοντα στοιχεῖα, δίδεται εἰς τὸν πίνακα 35, ὅπου ὑπελογίσθησαν αἱ κατὰ νομοὺς ἀναλογίαι τῶν γεννήσεων ζώντων καὶ τῶν θανάτων (ἐπὶ 1.000 κατοίκων) καὶ ἐκεῖναι τῶν γεννήσεων νεκρῶν καὶ τῶν θανάτων βρεφῶν (ἐπὶ 1.000 γεννηθέντων ζώντων), ὡς ἐτήσιοι μέσοι ὅροι τῆς πενταετίας 1959 ἕως 1963, καὶ τῆς ἀπογραφῆς τοῦ πληθυσμοῦ 19ης Μαρτίου 1961.

Καίτοι τὰ στοιχεῖα, ἐφ' ὧν ἐβασίσθησαν οἱ ὡς ἄνω ὑπολογισμοί, φέρουν προφανῶς τὰ εἰς τὰς προηγουμένας σελίδας διαπιστωθέντα σφάλματα μετρήσεως, αἱ προκύπτουσαι συγκρίσεις εἶναι ἀρκετὰ ἐνδιαφέρουσαι καὶ διαφωτιστικαί. Οὕτως, εἰς τὴν γεννητικότητα, τὰ ποσοστὰ τῆς ὁποίας κυμαίνονται μεταξὺ 26,8 (γεννήσεις ζώντων ἐπὶ 1.000 κατοίκων) εἰς τὴν Εὐρυτανίαν καὶ 14,1 εἰς τὴν Σάμον, ἀποκαλύπτεται, ὅτι ἡ ἀνησυχητικὴ μείωσις τῶν γεννήσεων ἔχει ἤδη εὑρέως ἐπεκταθῆ ἀνὰ τὸν χῶρον τῆς Ἑλλάδος, ἐφ' ὅσον 32 νομοὶ ἔχουν γεννητικότητα κάτω τῶν 20, 16 ἄλλοι εὑρίσκονται ἀκόμη εἰς τὴν ζώνην μεταξὺ 20 καὶ 24, καὶ μόνον εἰς δύο νομοὺς αἱ κατ' ἔτος γεννήσεις ὑπερβαίνουν, κάπως, τὰς 25 ἐπὶ 1.000 κατοίκων.

Ἀνάλογα καὶ κάπως περίεργα εὑρήματα ἐξάγονται καὶ ἀπὸ τὴν κατανομὴν τῆς γενικῆς θνησιμότητος. Οὕτως, εἰς 13 νομοὺς ἡ θνησιμότης παρουσιάζεται ἀπιθάνως μικρά, ἤτοι κάτω τῶν 7 θανάτων ἐπὶ 1.000 κατοίκων (καὶ ἔνίοτε περὶ τὸ 5, ὅπως εἰς τοὺς νομοὺς Θεσπρωτίας καὶ Ἄρτης), εἰς 25 ἄλλους νομοὺς αὕτη κυμαίνεται περὶ τὸ 8, καὶ εἰς τοὺς ὑπολοίπους 12 νομούς, ἡ θνησιμότης εὑρίσκεται μεταξὺ 9 καὶ 11, ἐπὶ 1.000 κατοίκων. Τοιαύτη ὅμως διαφορὰ εἰς τὴν θνησιμότητα δὲν δικαιολογεῖται εὐκόλως, οὔτε μὲ τὴν καθ' ἡλικίαν διάφορον, κάπως, κατανομὴν τοῦ πληθυσμοῦ, οὔτε μὲ τὴν κατὰ τόπους ὑπάρχουσαν διαφορὰν εἰς τὸ βιοτικὸν ἐπίπεδον τῶν κατοίκων. Ἐφ' ὅσον, δηλαδή, τὰ στοιχεῖα ἀνάγονται εἰς τὸν τόπον μονίμου κατοικίας τοῦ γεννηθέντος ἢ τοῦ θανόντος, καταντᾷ δυσεξήγητον πῶς, εἰς τὴν περιοχὴν τῆς Πρωτευούσης, ὅπου συνεσωρεύθη τὸ ἥμισυ καὶ πλέον τοῦ διὰ τὴν Χώραν διατιθεμένου ὑγειονομικοῦ δυναμικοῦ, ἡ γενικὴ θνησιμότης εἶναι μεγαλυτέρα ἐκείνης τοῦ ὑπολοίπου τῆς Ἀττικῆς ἢ τῆς Βοιωτίας ἢ τῶν ὀρεινῶν καὶ πτωχοτέρων νομῶν τῆς Βορειοδυτικῆς Ἑλλάδος.

Πίναξ 35. Γεννήσεις ζώντων, θάνατοι καὶ ὑπεροχὴ γεννήσεων ἐπὶ 1.000 κατοίκων, θάνατοι βρεφῶν καὶ γεννήσεις νεκρῶν ἐπὶ 1.000 γεννηθέντων ζώντων, ἐν Ἑλλάδι, κατὰ νομούς, κατὰ τόπον μονίμου κατοικίας. Μέσοι ὅροι πενταετίας 1959 - 1963 πληθυσμὸς ἀπογραφῆς 19 Μαρτίου 1961

Table 35. Live births, deaths and excess of births over deaths (per 1.000 population), stillbirths and infant deaths (per 1.000 live births) in Greece by regions (nomoi). Annual average of the period 1959 - 1963 and census population of 19 March 1961

Νομοί	Ἐπὶ 1.000 γεννηθέντων ζώντων Per 1.000 live births			Ἐπὶ 1.000 κατοίκων Per 1.000 population			Regions (see fig. 26)
	Θάνατοι βρεφῶν Infant deaths		Γεννήσεις νεκρῶν Still births	Γεννήσεις ζώντων Live births	Θάνατοι Deaths	Ὑπεροχὴ γεννήσεων Excess of births	
Ἑλλὰς	**40,06**	**110***	**14,2**	**18,32**	**7,60**	**10,72**	**Greece**
Πρωτεύουσα	**38,96**	–	**22,8**	**16,10**	**7,25**	**8,85**	**Greater Athens**
1. Ἀττικῆς	35,15	77	22,3	16,14	7,22	8,92	1. Attica
2. Βοιωτίας	27,09	83	9,5	16,54	6,94	9,60	2. Beotia
3. Εὐβοίας	31,58	114	16,1	19,06	8,14	10,92	3. Euboea
4. Φωκίδος	30,53	82	6,6	15,72	9,74	5,98	4. Phokis
5. Φθιώτιδος	18,92	105	12,7	17,43	6,97	10,46	5. Phthiotis
6. Εὐρυτανίας	28,33	100	8,4	26,84	8,38	18,46	6. Evritania
7. Αἰτωλίας-Ἀκαρν.	38,44	99	8,3	22,28	7,05	15,23	7. Aetolia-Akarn.
8. Κορινθίας	31,60	98	8,4	16,42	7,96	8 ,46	8. Korinthia
9. Ἀργολίδος	32,22	52	11,9	17,90	7,26	10,64	9. Argolis
10. Ἀρκαδίας	26,88	110	4,6	19,23	9,06	10,17	10. Arkadia
11. Λακωνίας	33,69	105	11,1	15,86	9,02	6,84	11. Lakonia
12. Μεσσηνίας	33,23	68	7,9	17,63	7,84	9,79	12. Messenia
13. Ἠλείας	37,46	79	5,0	20,81	7,36	13,45	13. Ilia (Elis)
14. Ἀχαΐας	41,07	74	15,7	18,38	7,65	10,73	14. Akhaia
15. Ζακύνθου	31,20	79	7,4	19,67	8,71	10,96	15. Zante
16. Κεφαλληνίας	39,08	103	14,3	18,12	10,53	7,56	16. Cephalonia
17. Λευκάδος	56,55	134	10,4	18,55	10,08	8,47	17. Levkas
18. Κερκύρας	45,84	125	16,4	16,29	9,51	6,78	18. Corfu
19. Θεσπρωτίας	35,25	80	15,4	21,88	5,40	16,48	19. Thesprotia
20. Ἰωαννίνων	31,90	100	15,9	19,25	7,84	11,41	20. Yanina
21. Πρεβέζης	47,91	189	6,2	22,57	6,05	16,52	21. Preveza
22. Ἄρτης	27,51	79	5,9	22,00	5,69	16,31	22. Arta
23. Καρδίτσης	26,03	61	3,9	20,90	6,10	14,80	23. Karditsa
24. Τρικάλων	30,88	70	4,8	20,86	6,00	14,86	24. Trikala
25. Λαρίσης	39,15	70	19,7	18,65	6,40	12,25	25. Larisa
26. Μαγνησίας	28,75	95	25,9	15,86	8,42	7,44	26. Magnisia
27. Φλωρίνης	75,47	135	10,5	23,25	9,30	13,95	27. Florina
28. Καστορίας	45,79	149	13,7	20,60	8,24	12,36	28. Kastoria
29. Κοζάνης	53,57	115	11,1	21,62	7,59	14,03	29. Kozani
30. Πιερίας	42,36	107	6,8	21,84	6,52	15,32	30. Pieria
31. Ἠμαθίας	40,95	88	16,2	18,55	6,33	12,22	31. Imathia
32. Πέλλης	50,36	136	11,6	21,46	7,10	14,36	32. Pella
33. Κιλκίς	47,54	117	13,2	20,38	6,73	13,65	33. Kilkis
34. Θεσσαλονίκης	36,53	109	15,8	16,81	7,54	9,27	34. Salonika
35. Χαλκιδικῆς	33,47	130	9,5	18,26	7,81	10,45	35. Khalkidiki
36. Σερρῶν	47,14	108	12,2	19,77	6,72	13,05	36. Serres
37. Δράμας	63,92	177	11,2	20,81	7,97	12,84	37. Drama
38. Καβάλας	47,20	105	15,0	17,28	7,91	9,37	38. Kavala
39. Ξάνθης	114,96	144	15,2	25,69	9,88	15,81	39. Xanthi
40. Ροδόπης	91,50	122	11,3	21,66	8,61	13,05	40. Rodopi
41. Ἔβρου	57,35	122	8,6	21,40	7,75	13,65	41. Evros
42. Λέσβου	41,82	86	13,4	14,49	10,03	4,46	42. Lesvos
43. Χίου	42,20	105	4,1	17,29	10,99	6,30	43. Chios
44. Σάμου	37,66	66	6,5	14,09	11,38	2,71	44. Samos
45. Δωδεκανήσου	44,90	90	12,9	19,51	7,85	11,65	45. Dodecanesos
46. Κυκλάδων	44,09	128	9,3	17,02	9,48	7,54	46. Cyclades
47. Χανίων	33,39	100	18,2	17,83	7,69	10,14	47. Canea
48. Ρεθύμνης	40,05	99	14,0	19,35	8,64	10,71	48. Rethymno
49. Ἡρακλείου	29,36	96	12,0	19,26	6,90	12,36	49. Iraklion
50. Λασιθίου	32,36	107	16,5	16,56	8,17	8,39	50. Lasithi

(*) Σχέσεις βρεφικῆς θνησιμότητος κοινοτήτων (κάτω τῶν 2.000 κατοίκων), ὅταν ἡ βρεφικὴ θνησιμότης τῶν πόλεων (2.000+) λαμβάνεται ὡς 100.

(*) Rural infant mortality - rate, when that in cities (over 2.000) is taken as 100.

Ἡ ἐπὶ τῶν ἀνωτέρω ἀναλογιῶν βασιζομένη βιολογικὴ κατ' ἔτος αὔξησις τοῦ πληθυσμοῦ (ὑπεροχὴ γεννήσεων ἐπὶ τῶν θανάτων), τονίζει, ἐπίσης, τὴν διαφορὰν ἐπὶ τῶν κοινωνικο - οἰκονομικῶν συνθηκῶν, ὑφ' ἃς διαβιοῦν οἱ κάτοικοι ἑκάστου νομοῦ. Εἰς 33 νομούς, ἡ βιολογικὴ αὐτὴ αὔξησις ἀνέρχεται ἢ ὑπερβαίνει τὸ 1% κατ' ἔτος, ἐνῷ εἰς τοὺς ὑπολοίπους 17, αὕτη εἶναι ἐλλειμματική, ὑστεροῦσα σημαντικῶς τοῦ ἐπιπέδου τούτων. Αἱ ὑψηλότεραι τιμαὶ (1,5 ἕως 1,8%) ἀπαντοῦν, χαρακτηριστικῶς, εἰς ἀπομεμακρυσμένους τοῦ κέντρου καὶ πτωχοὺς μᾶλλον νομοὺς (Εὐρυτανίας, Πρεβέζης, Ξάνθης κλπ.), ἐνῷ αἱ νῆσοι τοῦ Αἰγαίου καὶ τινες ἄλλαι περιοχαὶ νοσοῦν δημογραφικῶς, ἐφ' ὅσον τὸ ποσοστὸν τῆς ἐτησίας αὐξήσεως τοῦ πληθυσμοῦ κυμαίνεται, μόλις, περὶ τὸ 0,5% κατ' ἔτος. Ἀλλ' ἐν ὄψει τῶν ἀτελειῶν τῶν βασικῶν στοιχείων, ἐφ' ὧν βασίζονται αἱ συγκρίσεις αὗται, τὰ ὡς ἄνω εὑρήματα πρέπει νὰ λαμβάνωνται ὡς ἐνδείξεις μόνον καὶ ὄχι ὡς ἀκριβῆ μεγέθη κοινωνικο - οἰκονομικῆς μεταξὺ τῶν διαφόρων νομῶν διαφορᾶς.

Ἐπανερχόμενοι τώρα εἰς τὴν ἀνάλυσιν τῆς θνησιμότητος, εἰς τὸ κύριον, δηλαδή, θέμα τοῦ παρόντος κεφαλαίου, ὑπομιμνήσκομεν, ὅτι ἡ βρεφικὴ θνησιμότης (θάνατοι βρεφῶν ἐπὶ χιλίων γεννωμένων ζώντων, κατ' ἔτος), ἀποτελεῖ εὐαίσθητον δείκτην τοῦ ἐπιπολασμοῦ τῶν δυνάμεων τῆς ἀκαίρου βιολογικῆς φθορᾶς πληθυσμοῦ τινος καὶ, ἐμμέσως, βαθμολογεῖ τὴν εἰς τὸν ὑγειονομικὸν τομέα ἐπίδοσιν ἑκάστης περιοχῆς. Ἀλλ' ὅπως ἀπεδείχθη προηγουμένως, ἡ παρ' ἡμῖν καταγραφομένη βρεφικὴ θνησιμότης πάσχει σοβαρῶς, λόγῳ ἀμελείας περὶ τὴν δήλωσιν ὅλων τῶν κατὰ τὴν νεογνικὴν περίοδον ἐπερχομένων θανάτων καί, συνεπῶς, ἡ κατὰ νομοὺς κατανομὴ αὐτῆς (πίναξ 35, σχῆμα 26), καίτοι ἄκρως ἐνδιαφέρουσα, δὲν ἀντικατοπτρίζει πιστῶς τὴν ὡς ἄνω κατάστασιν. Ἐπὶ πλέον, διόρθωσις αὐτῆς, ὡς ἡ ἐπιχειρηθεῖσα εἰς τὸν πίνακα 33, δὲν εἶναι ἐπὶ τοῦ προκειμένου δυνατή, διότι ἐλλείπει, εἰς τὰς ἐπισήμους δημοσιεύσεις, ἡ νεογνικὴ κατὰ νομοὺς θνησιμότης. Δύο δὲ παραπληρωματικὰ στοιχεῖα, ἤτοι ἡ διαφορικὴ θνησιμότης μεταξὺ ἀγροτικοῦ καὶ ἀστικοῦ πληθυσμοῦ (ὅταν ἡ βρεφικὴ θνησιμότης τοῦ τελευταίου λαμβάνεται ὡς 100) καὶ ἡ κατὰ νομοὺς συχνότης τῶν γεννωμένων νεκρῶν, δὲν ἀποδεικνύονται καλοὶ ὑποκαταστάται τοῦ περὶ τὴν πληρότητα τῆς καταγραφῆς κριτηρίου, τοῦ ἐκπηγάζοντος ἀπὸ τὴν σχέσιν: θάνατοι νεογνῶν, ὡς ποσοστὸν τῶν ὅλων θανάτων βρεφῶν.

Εἶναι, συνεπῶς, φανερόν, ὅτι ἡ κατὰ νομοὺς βρεφικὴ θνησιμότης, ἡ ὁποία, εἰς τὸν πίνακα 35, ὑπελογίσθη βάσει τῶν δημοσιευθέντων, ἀλλ' οὐχὶ διωρθωμένων στοιχείων (θάνατοι βρεφῶν καὶ γεννήσεις ζώντων) τῆς πενταετίας 1959 - 1963, ὑστερεῖ τοῦ πραγματικοῦ της ἐπιπέδου κατ' ἄλλον, ἄλλοτε, ἀλλ' ἀπροσδιόριστον, εἰσέτι, βαθμόν. Μὲ τὴν μικρὰν δὲ αὐτὴν ἐπιφύλαξιν, ἡ ἐν λόγῳ κατανομὴ λαμβάνει τὴν ἀκόλουθον μορφήν. Ἡ θνησιμότης τῆς περιφερείας Πρωτευούσης, ὅπου, κατὰ τεκμήριον, ἐπικρατοῦν αἱ καλλίτεραι ἐν Ἑλλάδι συνθῆκαι προστασίας τῆς βρεφικῆς ἡλικίας, ἀνέρχεται εἰς 39 θανάτους βρεφῶν ἐπὶ 1.000 γεννωμένων ζώντων. Ἡ θνησιμότης ὅμως αὐτὴ δὲν εἶναι, ὡς θὰ ἀνέμενέ τις, ἡ μικροτέρα, διότι κάτωθεν τοῦ ἐπιπέδου αὐτοῦ (βλ. σχ. 26) κεῖνται 26 νομοί καί, μόνον, 24 νομοὶ χάνουν, ἀναλογικῶς, περισσότερα τῆς Πρωτευούσης βρέφη, κατ' ἔτος. Αἱ ἀκραῖαι τιμαὶ τῆς βρεφικῆς θνησιμότητος (18,9 εἰς τὸν νομὸν Φθιώτιδος καὶ 115,0 εἰς τὸν νομὸν Ξάνθης) διαφέρουν ὡς οἱ ἀριθμοὶ 1 πρὸς 6, ἡ κολοσσιαία δὲ αὐτὴ διαφορὰ δὲν συμβιβάζεται εὐκόλως μὲ τὴν σχετικὴν ὁμοιογένειαν τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Χώρας μας. Αἱ μεγαλύτεραι τιμαὶ βρεφικῆς θνησιμότητος ἀπαντοῦν, χαρακτηριστικῶς, εἰς τοὺς νομοὺς τῆς Βορείου Ἑλλάδος (Ξάνθης 115, Ροδόπης 91, Φλωρίνης 75, Δράμας 64, Ἔβρου 57, Κοζάνης 53), ἐνῷ εἰς τινας νομοὺς τῆς μέσης καὶ νοτίου Ἑλλάδος αἱ τιμαὶ τῆς βρεφικῆς θνησιμότητος παρουσιάζονται ὡς ἀπιθάνως μικραί (Εὐρυτανίας 28, Ἄρτης 27, Βοιωτίας 27, Ἀρκαδίας 27, Καρδίτσης 26, Φθιώτιδος 19). Παράπλευροι ἐνδείξεις (ὡς, π.χ., τὸ ποσοστὸν τῶν γεννωμένων νεκρῶν, ἡ πραγματικὴ ἀναλογία τοῦ ὁποίου πρέπει νὰ κυμαίνεται μεταξὺ 20 καὶ 25 ἐπὶ 1.000 γεννωμένων ζώντων, ὡς καὶ ἡ εἰς ἕκαστον νομὸν διαφορὰ τῆς βρεφικῆς θνησιμότητος, μεταξὺ πόλεων καὶ μικρῶν κοινοτήτων, μὲ τὴν μεγαλυτέραν θνησιμότητα εἰς τὰς τελευταίας) καθιστοῦν φανερόν, ὅτι αἱ ληξιαρχικαὶ καταγραφαὶ εἶναι πληρέστεραι εἰς τὴν βόρειον Ἑλλάδα, τὴν Πρωτεύουσαν καὶ τὰς Ἰονίους Νήσους, ἀλλὰ χωλαίνουν αἰσθητῶς εἰς τὰ ἄλλα διαμερίσματα τῆς Χώρας. Ὡς βασικὴ πηγὴ λάθους παραμένει ἡ ἀμέλεια περὶ τὴν ληξιαρχικὴν δήλωσιν νεογνῶν, γεννηθέντων μὲν ζώντων, ἀλλ' ἀποθησκόντων ὀλίγας ὥρας, ἡμέρας ἢ ἑβδομάδας μετὰ τὴν γέννησιν. Ἄλλαι ὅμως πηγαὶ λάθους, ὡς π.χ. ἀνακρίβειαι περὶ τὴν δήλωσιν τῆς μονίμου κατοικίας τῆς μητρός, καθυστερήσεις δηλώσεως κλπ., δὲν ἀποκλείεται νὰ παρεισφρήσουν ἐπὶ τοῦ προκειμένου.

Ὡς γενικὸν συμπέρασμα τοῦ κεφαλαίου τούτου, προκύπτει ἡ διαπίστωσις, ὅτι ἡ βρεφικὴ θνησιμότης εἶναι, κατὰ τόπους, λίαν ὑψηλὴ καὶ ἐν πολλοῖς ἀσυμβίβαστος μὲ τὴν εἰς ἄλλους τομεῖς ἱκανοποιητικήν, μᾶλλον, ἀνάπτυξιν τῆς Χώρας μας. Κατὰ συνέπειαν, ἡ ἀπαράδεκτος αὐτὴ ἑκατόμβη τῶν βρεφῶν τῆς Ἑλλάδος

εἶναι δυνατόν, καὶ πρέπει, νὰ περιορισθῇ, μὲ τὴν σύντονον καὶ πρὸς τὰς ἐπαρχίας αὐτὰς ἐπέκτασιν τῶν ὑγειονομικῶν τοῦ Κράτους ὑπηρεσιῶν. Ἡ δευτέρα διαπίστωσις ἀφορᾷ τὰς σοβαρὰς ἀτελείας περὶ τὴν δήλωσιν τῶν ληξιαρχικῶν φαινομένων, καὶ ἰδίᾳ τῶν ὅσων νεογνῶν ἀποθνήσκουν εὐθὺς μετὰ τὴν γέννησίν των, τὴν

Σχ. 26. Ἡ βρεφικὴ θνησιμότης ἐν Ἑλλάδι κατὰ νομούς. (Ἐτήσιοι μέσοι ὅροι θανάτων βρεφῶν καὶ γεννήσεων ζώντων 1959 - 1963).

Fig. 26. Infant mortality in Greece, by regions (annual average 1959 - 1963).

πλήρη καὶ ἀνελλιπῆ δήλωσιν τῶν ὁποίων δύναται νὰ ἐξασφαλίσῃ ἡ ἔντεχνος καὶ ψυχολογημένη ἐφαρμογὴ τῶν κειμένων νομικῶν διατάξεων. Γνωστὸν τυγχάνει, ὅτι παρόμοια μέτρα, τείνοντα εἰς τὴν συστηματικὴν παρακολούθησιν τῶν πληθυσμιακῶν ροπῶν καὶ εἰς τὴν ἀνύψωσιν τοῦ ὑγειονομικοῦ ἐπιπέδου τῶν κατοίκων, ἀποτελοῦν ἔργα ὑποδομῆς, ἀπαραίτητα διὰ τὴν κοινωνικὴν καὶ οἰκονομικὴν ἀνάπτυξιν τῆς Χώρας μας, εἰς τὸ διεθνὲς πλαίσιον τῆς Εὐρωπαϊκῆς Κοινῆς Ἀγορᾶς καὶ τοῦ δυτικοῦ ἐν γένει κόσμου.

ΕΘΝΙΚΗ ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΗ
ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΚΕΦ. IV. ΑΠΟΔΗΜΙΑΙ

1. Ἀνάλυσις τῆς μεταναστευτικῆς κινήσεως

Ὡς τρίτη πλαστουργὸς τοῦ ὄγκου καὶ τῆς μορφῆς τοῦ πληθυσμοῦ δύναμις, ἀναγνωρίζεται ἡ πέραν τῶν γεωγραφικῶν ὁρίων τῆς Χώρας κατευθυνομένη μεταναστευτικὴ κίνησις. Ἀφαιρεῖ αὕτη μέλη τοῦ ἐργατικοῦ δυναμικοῦ καὶ τῆς ἀναπαραγωγικῆς ὁμάδος τοῦ πληθυσμοῦ καί, κατὰ συνέπειαν, μειώνει τὴν γεννητικότητα καὶ τὴν ἱκανότητα τοῦ πληθυσμοῦ πρὸς παραγωγὴν ἀγαθῶν, ἐνῷ, ἐξ ἄλλου, προωθεῖ τὴν γενικὴν θνησιμότητα καὶ τὴν κοινωνικὴν κακεξίαν. Ἡ Ἑλλάς, ἡ χώρα τοῦ Ὀδυσσέως καὶ τῶν ἱστορικῶν ἐκείνων ἐποικισμῶν τῆς πρώτης πρὸ Χριστοῦ χιλιετηρίδος, ἐξακολουθεῖ καὶ σήμερον νὰ ἐξαποστέλλῃ ἀνὰ τὴν ὑφήλιον, κατ' ἔτος, ποσοστὸν τῶν ἐμψύχων αὐτῆς κεφαλαίων. Ἀπρογραμμάτιστος δὲ ὅπως, συνήθως, ἐξελίσσεται ἡ ἐξ Ἑλλάδος μετανάστευσις, προσέλαβε δίς, κατὰ τὸν παρόντα αἰῶνα, τὰς διαστάσεις ἐθνικῆς κρίσεως, ὅπως εἰκονίζεται εἰς τὸ σχῆμα 27.

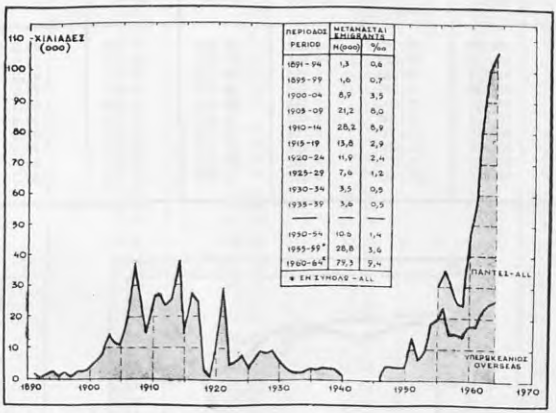

ΠΕΡΙΟΔΟΣ PERIOD	ΜΕΤΑΝΑΣΤΑΙ ΕΜΙΓΡΑΝΤΣ Ν(000)	‰
1891-94	1,3	0,6
1895-99	1,6	0,7
1900-04	8,9	3,5
1905-09	21,2	8,0
1910-14	28,2	8,9
1915-19	13,8	2,9
1920-24	11,9	2,4
1925-29	7,6	1,2
1930-34	3,5	0,5
1935-39	3,6	0,5
1950-54	10,5	1,4
1955-59*	28,8	3,6
1960-64*	79,3	9,4

* ΕΝ ΣΥΝΟΛΟ - ALL

Σχ. 27. Οἱ ἀποδημοῦντες ἐξ Ἑλλάδος (εἰς χιλιάδας) ἀπὸ τοῦ 1890 μέχρι τοῦ 1964.

Fig. 27. Emigrants from Greece (in thousands) from 1890 to 1964.

Ἡ πρώτη συμπίπτει μὲ τὴν ὁμαδικὴν πρὸς τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας τῆς Ἀμερικῆς **ἔξοδον** νεαρῶν Ἑλλήνων ἀγροτῶν, κατὰ τὴν ἀρχὴν τοῦ αἰῶνός μας. Μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1895 καὶ 1912, ἡ Ἑλλὰς τῶν 2,7 ἑκατομμυρίων κατοίκων, ἔχασε 215.000 περίπου μετανάστας, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἄρρενας, ἡλικίας μεταξὺ 12 καὶ 30 ἐτῶν, ἤτοι τὸ ἓν τρίτον τοῦ ἀντιστοίχου ἡλικίας ἄρρενος πληθυσμοῦ, ἢ 8% τοῦ συνόλου τῶν κατοίκων της. Ἡ ἐκ τούτου δημιουργηθεῖσα κατάστασις ὑπῆρξεν ὄντως δραματική. Ἐκολοβώθησαν αἰσθητῶς τὰ ποσοστὰ τῶν γάμων καὶ τῶν γεννήσεων, ἐξηρθρώθη ἡ ἀγροτικὴ οἰκονομία, ἰδίᾳ τῶν ἡμιορεινῶν περιοχῶν τῆς Χώρας, τὸ πλεῖστον τῶν ὁποίων ἠχρηστεύθη ἔκτοτε διὰ παντός, λόγῳ τῆς ἐκ τῆς ἐγκαταλείψεως ἐπισυμβάσης διαβρώσεως καὶ ἀποπλύσεως τῆς γονίμου ἐπιφανειακῆς στιβάδος τοῦ ἐδάφους. Ἡ ἐπακολουθή-

σασα ἀποτελμάτωσις εἰς τὴν δημογραφικήν, οἰκονομικὴν καὶ κοινωνικὴν ζωήν, θὰ ἀπέβαινεν ἴσως μοιραία διὰ τὴν Χώραν μας, ἐὰν δὲν ἐπηκολούθει ἡ θρυλικὴ ἐκείνη ἐξόρμησις τοῦ 1912 - 13, μὲ τὴν ὁποίαν ἐδιπλασιάσθη ὁ βιοτικὸς χῶρος τῆς Ἑλλάδος καὶ διηυρύνθησαν αἱ προοπτικαὶ διὰ τὴν ἀνάπτυξιν βιωσίμου καὶ συναγωνιστικῆς πρὸς τὰς ἄλλας Εὐρωπαϊκὰς χώρας ἐθνικῆς οἰκονομίας (βλ. ὑποσημ. εἰς σελ. 11).

Ὡς δευτέρα κρίσις χαρακτηρίζεται ἡ κατὰ τὴν τελευταίαν δεκαετίαν ἐξελισσομένη ραγδαία μεταναστευτικὴ κίνησις, ἡ ὁποία κατευθύνεται τώρα, ὄχι τόσον πρὸς τὰς ὑπερποντίους χώρας, ὅσον πρὸς ἐκείνας τῆς βορειοδυτικῆς Εὐρώπης. Αἱ διαστάσεις τῆς προσφάτου αὐτῆς κινήσεως ὑπερέβησαν ἤδη κάθε ἱστορικὸν προηγούμενον. Εἰς ἀπολύτους ἀριθμούς, αἱ κατ' ἔτος μεταναστεύσεις ὑπερεκάλυψαν τὴν βιολογικὴν τοῦ πληθυσμοῦ μας αὔξησιν, καί, ἄρα, ὁ πληθυσμὸς τῆς Χώρας μας τείνει ἤδη πρὸς προοδευτικὴν ἐλάττωσιν, ἀναλογικῶς δέ, οἱ κατ' ἔτος μονίμως ἀναχωροῦντες συμποσοῦνται, τελευταίως, εἰς ποσοστὸν 12 καὶ πλέον ἐπὶ 1.000 κατοίκων, ἔναντι τοῦ μεγίστου 9‰, κατὰ τὴν προηγηθεῖσαν μεταναστευτικὴν κρίσιν. Ἕτερον χαρακτηριστικὸν τῆς παρούσης **φυγῆς** εἶναι, ὅτι οἱ σημερινοὶ μετανάσται, ἡλικίας, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, μεταξὺ 15 καὶ 45 ἐτῶν (βλ. πίν. 36 καὶ σχ. 28), προέρχονται, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ἀπὸ τὸ εἰδικευμένον ἐργατικὸν δυναμικὸν τῆς Χώρας καὶ ἀναχωροῦν, ὅταν τοῦτο εἶναι δυνατόν, οἰκογενειακῶς. Τοῦτο φαίνεται

Πίναξ 36. Μετανάσται (μόνιμοι) ἐξ Ἑλλάδος, κατὰ μεγάλας ὁμάδας ἡλικιῶν καὶ ὑπεροχὴ γεννήσεων. Ἀπόλυτοι ἀριθμοὶ 1955 - 1964 καὶ ποσοστὰ μεταναστῶν ἐπὶ 1.000 κατοίκων

Table 36. Emigration from Greece during the decade 1955 - 1964, by major age-groups, and excess of births over deaths. Absolute numbers and rates of emigration per 1.000 population

Ἔτος Year	Ὑπεροχὴ γεννήσεων Excess of births	Μετανάσται, σύνολον καὶ καθ' ἡλικίαν Emigrants, total and by age-groups				% 15-44	Ἐπὶ 1.000 κατοίκων Per 1.000 population
		Σύνολον Total	0 - 14	15 - 44	45 +		
1955	99.482	29.787	4.062	22.933	2.792	77,0	3,74
1956	98.746	35.349	4.861	27.061	3.427	76,6	4,40
1957	94.276	30.428	3.659	24.766	2.003	81,4	3,76
1958	97.199	24.521	3.446	18.978	2.097	77,4	3,00
1959	99.347	23.684	2.744	18.941	1.999	80,0	2,87
1960	96.676	47.768	3.627	41.387	2.754	86,6	5,69
1961	86.761	58.837	3.704	52.251	2.882	88,8	7,01
1962	85.604	84.054	4.128	76.010	3.916	90,4	9,95
1963	81.436	100.072	5.752	89.273	5.047	89,2	11,80
1964	83.681	105.569	6.322	93.599	5.648	88,7	12,40

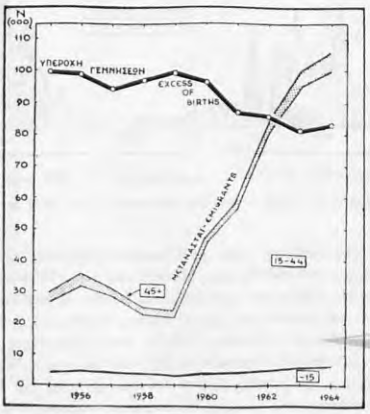

Σχ. 28. Οἱ ἀποδημοῦντες ἐξ Ἑλλάδος (εἰς χιλιάδας) ὡς μόνιμοι μετανάσται, κατὰ μεγάλας ὁμάδας ἡλικιῶν 1955 - 1964.

Fig. 28. Emigrants from Greece (in thousands), by major age groups, 1955 - 1964.

Πίναξ 37. Μέση ἐτησία αὔξησις τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Ἑλλάδος κατὰ νομοὺς (πενταετία 1959 - 1963), βάσει τῆς σημειωθείσης ὑπεροχῆς γεννήσεων καὶ μεταναστευτικῆς κινήσεως *

Table 37. Annual increase (average 1959 - 1963) of the population of Greece (per 1.000 population), by regions, on the basis of excess of births over deaths and migratory mouvements *

Νομοί	Ἐπὶ 1.000 κατοίκων Per 1.000 population			Ἄρρενες ἐπὶ 100 ἀποδημούντων Males per 100 emigrants	Regions
	Ἐτησία αὔξησις Annual increase	Ὑπεροχὴ γεννήσεων Excess of births	Μετανάσται Emigrants		
Ἑλλὰς	**3,22**	**10,72**	**7,50**	**62,8**	**Greece**
Πρωτεύουσα	**2,44**	**8,85**	**6,41**	**64,2**	**Greater Athens**
1. Ἀττικῆς	2,99	8,92	5,93	64,3	1. Attica
2. Βοιωτίας	7,77	9,60	1,83	68,2	2. Beotia
3. Εὐβοίας	7,24	10,92	3,68	75,0	3. Euboea
4. Φωκίδος	3,76	5,98	2,22	63,9	4. Phokis
5. Φθιώτιδος	9,30	10,46	1,16	73,2	5. Phthiotis
6. Εὐρυτανίας	15,90	18,46	2,66	60,8	6. Evritania
7. Αἰτωλίας-Ἀκαρν.	12,87	15,23	2,36	61,3	7. Aetolia-Akarn.
8. Κορινθίας	2,85	8,46	5,61	56,6	8. Korinthia
9. Ἀργολίδος	6,86	10,64	3,78	62,0	9. Argolis
10. Ἀρκαδίας	3,02	10,17	7,15	57,8	10. Arkadia
11. Λακωνίας	– 4,23	6,84	11,07	47,1	11. Lakonia
12. Μεσσηνίας	2,22	9,79	7,57	57,8	12. Messenia
13. Ἠλείας	8,89	13,45	4,56	58,8	13. Ilia (Elis)
14. Ἀχαΐας	5,39	10,73	5,34	60,1	14. Akhaia
15. Ζακύνθου	4,56	10,96	6,40	54,4	15. Zante
16. Κεφαλληνίας	0,24	7,56	7,32	64,4	16. Cephalonia
17. Λευκάδος	1,73	8,47	6,74	63,4	17. Levkas
18. Κερκύρας	– 1,11	6,78	7,89	77,3	18. Corfu
19. Θεσπρωτίας	– 7,79	16,48	24,27	72,9	19. Thesprotia
20. Ἰωαννίνων	0,46	11,41	10,95	70,0	20. Yanina
21. Πρεβέζης	5,19	16,52	11,33	70,3	21. Preveza
22. Ἄρτης	12,13	16,31	4,18	76,1	22. Arta
23. Καρδίτσης	12,34	14,80	2,46	74,4	23. Karditsa
24. Τρικάλων	8,53	14,86	6,33	69,5	24. Trikala
25. Λαρίσης	8,38	12,25	3,87	69,5	25. Larisa
26. Μαγνησίας	4,82	7,44	2,62	67,1	26. Magnisia
27. Φλωρίνης	–16,51	13,95	30,46	58,1	27. Florina
28. Καστορίας	– 9,08	12,36	21,44	62,2	28. Kastoria
29. Κοζάνης	0,32	14,03	13,71	62,0	29. Kozani
30. Πιερίας	– 1,02	15,32	16,34	62,7	30. Pieria
31. Ἠμαθίας	4,47	12,22	7,75	62,9	31. Imathia
32. Πέλλης	4,69	14,36	9,67	62,1	32. Pella
33. Κιλκίς	0,93	13,65	12,72	64,2	33. Kilkis
34. Θεσσαλονίκης	2,42	9,27	6,85	60,9	34. Salonika
35. Χαλκιδικῆς	4,85	10,45	5,60	72,6	35. Khalkidiki
36. Σερρῶν	5,02	13,05	8,03	62,2	36. Serres
37. Δράμας	–11,31	12,84	24,15	62,3	37. Drama
38. Καβάλας	– 5,58	9,37	14,95	62,6	38. Kavala
39. Ξάνθης	– 0,83	15,81	16,64	57,5	39. Xanthi
40. Ροδόπης	0,79	13,05	12,26	68,2	40. Rodopi
41. Ἔβρου	– 6,55	13,65	20,20	67,4	41. Evros
42. Λέσβου	– 4,79	4,46	9,25	58,0	42. Lesvos
43. Χίου	1,13	6,30	5,17	54,2	43. Chios
44. Σάμου	– 4,63	2,71	7,34	62,1	44. Samos
45. Δωδεκανήσου	– 4,03	11,65	15,68	62,5	45. Dodecanesos
46. Κυκλάδων	6,08	7,54	1,46	66,4	46. Cyclades
47. Χανίων	5,07	10,14	5,07	64,2	47. Canea
48. Ρεθύμνης	7,42	10,71	3,29	78,4	48. Rethymno
49. Ἡρακλείου	9,28	12,36	3,08	76,6	49. Iraklion
50. Λασιθίου	6,83	8,39	1,56	69,6	50. Lasithi

* Ἐλλείπουν τὰ στοιχεῖα ἐπὶ τῶν ἐπαναπατριζομένων μεταναστῶν.

* Number of returning migrants are not registered.

ἀπὸ τὴν ἀναλογίαν τῶν ἀρρένων, ἐπὶ 100 μεταναστῶν (περίπου 64%), ἥτις εὑρίσκεται εἰς καταφανῆ ἀντίθεσιν πρὸς ὅ,τι συνέβη προηγουμένως, ὅτε οἱ ἄρρενες ἀπετέλουν τὸ σύνολον σχεδὸν τῆς μεταναστευτικῆς κινήσεως.

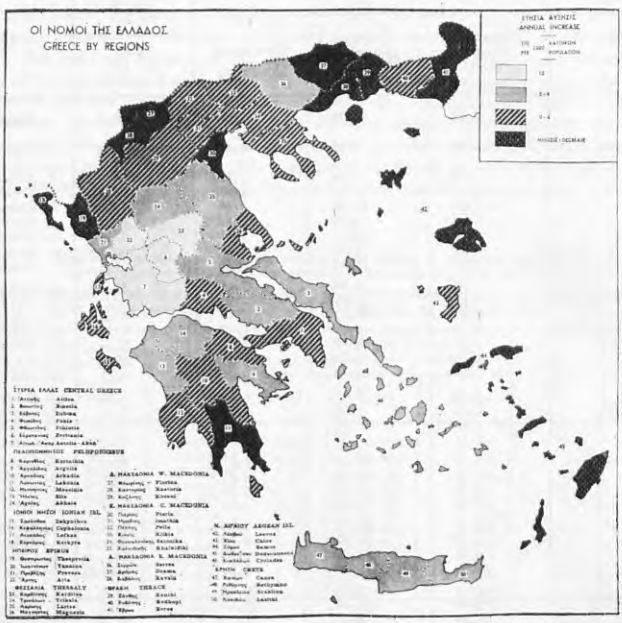

Σχ. 29. Μέση ἐτησία αὔξησις τοῦ πληθυσμοῦ κατὰ νομούς, 1959 – 1963

Fig. 29. Net population increase by regions (nomos) of Greece, 1959 – 1963

Αἱ ἐπὶ τοῦ δημογραφικοῦ καὶ οἰκονομικοῦ τομέως ἐπιπτώσεις τοῦ νέου αὐτοῦ μεταναστευτικοῦ κύματος, καίτοι μὴ μελετηθεῖσαι ἀκόμη πλήρως, ἀποτελοῦν, ἀσφαλῶς, ἰσχυρὰν τροχοπέδην διὰ τὴν κανονικὴν ἐξέλιξιν τῆς Χώρας μας. Αἱ πρῶται κραυγαὶ ἀπελπισίας καταφθάνουν, ἐνίοτε, ἀπὸ τὴν ὕπαιθρον χώραν, ὅπου σπανίζουν αἱ ἐργατικαὶ χεῖρες διὰ τὴν συγκομιδὴν τῶν γεωργικῶν προϊόντων. Σπάνις, φυσικά, ὑφίσταται καὶ κατὰ τὸ προηγούμενον στάδιον τῆς καλλιεργείας τοῦ ἐδάφους, ἀλλ' ἡ φάσις αὕτη τοῦ προβλήματος διατρέχει συνήθως σιωπηρῶς. Ἡ προϊοῦσα ἐρήμωσις περιοχῶν τινων τῆς ὑπαίθρου χώρας (66 ἀπὸ τὰς 137 ἐπαρχίας τῆς Ἑλλάδος, ἔχασαν σημαντικὸν ποσοστὸν τοῦ πληθυσμοῦ των, μεταξὺ τῶν ἀπογραφῶν 1951 καὶ 1961), ἡ ἐγκατάλειψις πολλῶν ἡμιορεινῶν χωρίων καὶ ἡ κατὰ τόπους κάμψις τῆς ἀγροτικῆς παραγωγῆς συνθέτουν, ἀναμφιβόλως, δυσοίωνον διὰ τὸ μέλλον τῆς Χώρας μας εἰκόνα.

Ἡ μετανάστευσις πλήττει, ὡς εἰκός, βαρύτερον περιοχὰς μὲ μικρὸν κατὰ κεφαλὴν εἰσόδημα, ἀποτελεῖ δὲ ἀτυχῆ συγκυρίαν τὸ γεγονός, ὅτι αἱ οὕτω πάσχουσαι περιοχαὶ κεῖνται παρὰ τὴν ἀκριτικὴν τῆς Χώρας μας ζώνην. Ἐκεῖ, ὁ πληθυσμὸς ὑφίσταται, ἐπὶ πλέον, τὰς μεγαλυτέρας ἀπὸ τὴν ἄκαιρον θάνατον φθορὰς (βλ. πίν. 35) καί, κατὰ συνέπειαν, κολοβώνεται σοβαρῶς ἡ κατ' ἔτος βιολογικὴ αὔξησις τοῦ πληθυσμοῦ, ἡ ὁποία, μὲ τὴν προώθησιν τῆς μεταναστεύσεως, μηδενίζεται ἢ διασκελίζει πρὸς τὴν ἀρνητικὴν αὐτῆς φάσιν, ὅπως φαίνεται εἰς τὸν πίνακα 37. Ἡ οὕτω συντιθεμένη μελανὴ καὶ δυσοίωνος εἰκὼν πάσχει, βεβαίως, ἀπὸ μίαν προφανῆ ἀδυναμίαν, τὴν παράλειψιν δηλαδὴ τῶν στοιχείων τῶν τυχὸν ἐπαναπατριζομένων μεταναστῶν. Τὸ στοιχεῖον ὅμως τοῦτο δὲν ὑπάρχει εἰς τὰς ἐπισήμους τοῦ Κράτους στατιστικάς (κ α ὶ π ρ έ π ε ι,

ἑπομένως, νὰ ληφθοῦν μέτρα διὰ τὴν σύντομον καὶ ἀνελλιπῆ συλλογὴν αὐτοῦ), ἀλλά, καὶ ἂν ὑπῆρχε, μικρὰν ἢ ἀσήμαντον ἀλλαγὴν πιστεύεται ὅτι θὰ ἐπέφερεν, ἐπὶ τοῦ προκειμένου. Ὅπως ἐξηγεῖται ἀνωτέρω, τὰ στοιχεῖα δίδονται ὡς ἐτήσιοι μέσοι ὅροι τῆς πενταετίας 1959–1963, ὅτε ἀκριβῶς ἐσημειώθη ἡ ἔξαρσις τῆς μεταναστεύσεως, ἡ ὁποία ἀφορᾷ τοὺς πέραν τοῦ ἔτους μονίμως ἐξ Ἑλλάδος μεταναστεύοντας. Κατὰ λογικὴν δὲ συνέπειαν, ὁ ἐπαναπατρισμὸς αὐτῶν δὲν ἀναμένεται νὰ πραγματοποιηθῇ πρὸ τῆς παρελεύσεως ἱκανοῦ ἀριθμοῦ ἐτῶν, ἡ ἐν τῷ μεταξὺ δὲ συνεχιζομένη ἀλματώδης αὔξησις τῆς μεταναστεύσεως (κατὰ τὸ πρῶτον πεντάμηνον τοῦ 1965 προσετέθησαν 50.264 ἐπὶ πλέον μόνιμοι μετανάσται εἰς τὸ σύνολον τῶν 540.069 τῆς προηγουμένης δεκαετίας) συνεπικουρεῖ τὴν ὡς ἄνω ὑπόθεσιν.

Τὸ ἐπὶ τῶν ἡμερῶν μας διαμορφούμενον πελώριον πρόβλημα τῆς μεταναστεύσεως, τὸ χειρότερον τῆς συγχρόνου ἱστορίας μας, ἐν συνεργασίᾳ μὲ τὴν κατὰ τόπους παρατηρουμένην δημογραφικὴν καὶ οἰκονομικὴν κάχεξίαν, κλονίζει τὸ ὑπόβαθρον τῆς μελλοντικῆς μας ἐξελίξεως καὶ προοιωνίζει δημογραφικὸν καὶ κοινωνικο-οἰκονομικὸν μαρασμὸν τοῦ πληθυσμοῦ μας. Προφανὴς καθίσταται ἡ ἀνάγκη ταχείας ἐξόδου ἀπὸ τὸν οὕτω δημιουργούμενον φαῦλον κύκλον, τὰ ἀπαιτούμενα δὲ μέτρα διὰ τὴν προώθησιν τοῦ ὑγειονομικοῦ καὶ τοῦ βιοτικοῦ ἐπιπέδου τῶν πασχουσῶν περιφερειῶν εἶναι γνωστὰ εἰς τοὺς ἐπαΐοντας. Μέχρις ὅτου ὅμως ἐκδηλωθῇ, ἐμπράκτως καὶ στιβαρῶς, ἡ πρὸς τοῦτο μέριμνα τοῦ Κράτους, διὰ τὴν περιστολὴν δηλαδὴ τῶν κατὰ τόπους δυσμενῶν βιοτικῶν συνθηκῶν, ὥστε νὰ παύσῃ ἡ ἐκ τῆς μεταναστεύσεως καὶ τῆς ἀκαίρου θνησιμότητος αἱμορραγία τοῦ πληθυσμοῦ, πᾶσα εὐνοϊκὴ προοπτικὴ διὰ τὴν δημογραφικὴν καὶ ἐκπολιτιστικὴν ἐξέλιξιν τῆς Χώρας μας καθίσταται, ἐκ τῶν πραγμάτων, δύσκολος ἢ μᾶλλον ἀνέφικτος.

ΕΘΝΙΚΗ ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΗ
ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΚΕΦ. V. ΑΙ ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΑΙ ΠΡΟΟΠΤΙΚΑΙ ΤΟΥ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Ἐν ὄψει τῶν ἐκ τῆς προηγουμένης ἀναλύσεως διαπιστωθεισῶν δημογραφικῶν ροπῶν τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Ἑλλάδος, εἶναι ἄραγε δυνατὸς ὁ κατὰ προσέγγισιν, ἔστω, ὑπολογισμὸς τῆς μελλοντικῆς αὐτοῦ ἐξελίξεως; Κατ' ἀρχήν, ἡ ἀπάντησις εἶναι καταφατική, ὑπὸ τὸν περιορισμόν, βεβαίως, ὡρισμένων προϋποθέσεων. Ἡ μελλοντικὴ προέκτασις τοῦ καθ' ἡλικίαν καὶ φῦλον πληθυσμοῦ, ἀρχῆς γενομένης ἀπὸ τῆς στιγμῆς μιᾶς προσφάτου καὶ ἀξιοπίστου ἀπογραφῆς, καθίσταται ἐφικτὴ ἐκ τοῦ γνωστοῦ γεγονότος, ὅτι αἱ μακροχρόνιοι ροπαὶ τῶν δύο βασικῶν πλαστουργῶν τοῦ πληθυσμοῦ δυνάμεων, δηλαδὴ τῆς εἰδικῆς καθ' ἡλικίαν μητρὸς **γεννητικότητος** καὶ τῆς καθ' ἡλικίαν καὶ φῦλον **θνησιμότητος**, διατηροῦν, συνήθως, μίαν ἁρμονικὴν εἰς τὸν χρόνον πορείαν, ἐκτός, βεβαίως, ἐὰν διαταραχθοῦν αὗται ἀπὸ ἀπρόβλεπτον, ἀλλὰ θεμελιώδη ἀλλαγὴν εἰς τὴν πολιτικὴν κατάστασιν ἢ τὸ βιοτικὸν ἐπίπεδον τῶν ἀνθρώπων. Γνωστόν, π.χ., τυγχάνει, ὅτι οἱ πόλεμοι, αἱ μεγάλαι λοιμικαὶ ἢ λιμικαὶ ἐπιδημίαι καὶ αἱ τυχὸν ριζικαὶ ἀλλαγαὶ εἰς τὰς βιοτικὰς συνηθείας τῶν ἀνθρώπων, ἐκτρέπουν ζωηρῶς τὰς ὑπὸ τῶν παλαιοτέρων παρατηρήσεων καθοριζομένας ροπάς, ἀπὸ τὴν κανονικὴν αὐτῶν πορείαν. Ἀλλ' οἱ παράγοντες αὐτοί, ὑπαγόμενοι εἰς τὸν ἀπροσπέλαστον διὰ τὸν ἀνθρώπινον νοῦν τομέα τῆς προφητείας, ἀποκλείονται, φυσικῷ τῷ λόγῳ, ἀπὸ τοὺς ὡς ἄνω ὑπολογισμούς. Ἀπομένει, συνεπῶς, ἡ εὔλογος προϋπόθεσις, ὅτι αἱ ροπαὶ τῆς εἰδικῆς γεννητικότητος καὶ θνησιμότητος, ὡς ἀπορρέουσαι ἐκ τῆς προοδευτικῆς ἐξελίξεως τοῦ βιο-κοινωνικοῦ περιβάλλοντος τοῦ πληθυσμοῦ, θὰ συνεχίσουν, πιθανῶς, τὰς ἤδη διαγραφομένας ροπὰς καὶ κατὰ τὰς ἑπομένας δύο ἢ τρεῖς δεκαετίας. Φανερόν, ἐπίσης, εἶναι ὅτι, ὅσον ἀπώτερον τίθεται ὁ στόχος τῆς ἀποπειρωμένης προοπτικῆς, τόσον μικροτέρα εἶναι ἡ πιθανότης, ὅτι ἡ πραγματικὴ ἐξέλιξις θὰ προσεγγίσῃ, ἔστω καὶ ἐκ τοῦ μακρόθεν, τὰς οὕτως ὑπολογιζομένας προβλέψεις.

Ὁ ἕτερος ὅμως παράγων, ὅστις ἐπηρεάζει ἐπίσης τὸν ὄγκον καὶ τὴν δομὴν τοῦ πληθυσμοῦ, δηλαδὴ ἡ πρὸς τὰ ἔξω ἢ τὰ ἔσω τῶν γεωγραφικῶν ὁρίων τῆς Χώρας κατευθυνομένη μεταναστευτικὴ κίνησις, εἶναι ἀσυγκρίτως περισσότερον ἀσταθὴς καὶ ἀπρόβλεπτος. Κατ' ἀρχήν, ὁ παράγων αὐτὸς δὲν μετρεῖται πλήρως εἰς τὴν Χώραν μας, διότι καταγράφονται μέν, περίπου κανονικῶς, οἱ διὰ μακρότερον τοῦ ἑνὸς ἔτους ἀναχωροῦντες εἰς τὸ ἐξωτερικὸν Ἕλληνες (μόνιμοι μετανάσται), ἀλλὰ τὸ ἀντίστοιχον στοιχεῖον, τῶν ἐπαναπατριζομένων δηλαδὴ μεταναστῶν, δὲν συλλέγεται ὑπὸ τῶν ἁρμοδίων ὑπηρεσιῶν. Ἀποτελεῖ δὲ τοῦτο σοβαρὰν παράλειψιν, τῆς ἰδίας περίπου ὁλκῆς, ὡς ἐὰν τὰ Ληξιαρχεῖα τῆς Χώρας κατέγραφον μόνον τοὺς θανάτους, ἀλλ' ὄχι καὶ τὰς γεννήσεις, ἡ ἔλλειψις δὲ αὐτὴ πρέπει νὰ πληρωθῇ τὸ ταχύτερον δυνατόν, διότι ἄνευ καὶ τοῦ στοιχείου τούτου ἡ δημογραφικὴ ἀνάλυσις τοῦ πληθυσμοῦ μας παραμένει ἡμιτελὴς καὶ περίπου ἀπρόσφορος.

Ὡς ἀρχὴ ἐκκινήσεως διὰ τὴν ἀπόπειραν προβλέψεως τῆς μελλοντικῆς δημογραφικῆς ἐξελίξεως, λαμβάνεται ὁ κατὰ τὴν ἀπογραφὴν τῆς 19ης Μαρτίου 1961 πληθυσμὸς τῆς Ἑλλάδος, κατὰ φῦλον καὶ ἡλικίαν, μετά, βεβαίως, τὴν ἀναπροσαρμογὴν αὐτῶν, ὥστε νὰ περιλάβουν καὶ τοὺς ἄνευ ἢ μὲ ἐσφαλμένην ἡλικίαν ἀπογραφέντας (βλ. πίν. 5, σελ. 16-17). Κατόπιν, καὶ βάσει τῶν γνωστῶν ἤδη στοιχείων ἐπὶ τῶν γεννηθέντων ζώντων καὶ τῶν εἰς τὰς διαφόρους ἡλικίας θανόντων, ὁ πληθυσμὸς οὗτος ἀνάγεται εἰς τὴν πρώτην Ἰανουαρίου 1960, ὡς εἰς τὸν πίνακα 38. Ἀπὸ τὴν συμβατικὴν αὐτὴν ἡμερομηνίαν, ἑκάστη καθ' ἡλικίαν καὶ φῦλον πενταετὴς ὁμὰς τοῦ ὑπάρχοντος πληθυσμοῦ, προβάλλεται, ἀλληλοδιαδόχως, κατὰ πενταετεῖς σταθμοὺς εἰς τὸ μέλλον, ὑπὸ τὴν ἐπήρειαν τῆς εἰδικῆς, δι' ἑκάστην ὁμάδα καὶ χρονικὴν περίοδον, θνησιμότητος. Οὕτως, ἡ ἀρχικὴ κατὰ τὸ ἔτος 1960 ὁμὰς τοῦ πληθυσμοῦ ἡλικίας 0-4 ἐτῶν, μετατίθεται εἰς τὴν ὁμάδα 5-9 ἐτῶν, κατὰ τὸ 1965, εἰς τὴν ὁμάδα 10-14 ἐτῶν κατὰ τὸ 1970, κατὰ δὲ τὸ 1985, τὸ τελευταῖον δηλαδὴ ἔτος τῆς ἐνταῦθα ἐπιχειρουμένης προβολῆς, ἡ ὁμὰς αὕτη τοῦ πληθυσμοῦ, διαρκῶς μειουμένη κατ' ὄγκον, λόγῳ τῶν ἐν τῷ μεταξὺ ἀναμενομένων θανάτων, φθάνει τὴν ἡλικίαν 25 ἕως 29 ἐτῶν. Εὐνόητον τυγχάνει, ὅτι τὰ πρὸ τῆς ὁμάδος αὐτῆς κενὰ τοῦ πληθυσμοῦ τῆς 1ης Ἰανουαρίου 1985, θὰ πρέπει νὰ συμπληροῦνται μὲ

Πίναξ 38. Πληθυσμὸς Ἑλλάδος κατὰ φῦλον καὶ ἡλικίαν, ἀναχθεὶς εἰς τὴν 1ην Ἰανουαρίου 1960

Table 38. Population of Greece by sex and age-groups, estimated for the first January 1960, on the basis of the 1961 census

Ὁμάδες ἡλικιῶν Age - groups	Σύνολον Total	Ἄρρενες Males	Θῆλεις Females
Σύνολον - Total	**8.257.377**	**4.023.726**	**4.233.651**
0 – 4	745.864	383.713	362.151
5 – 9	712.456	367.254	345.202
10 – 14	739.297	376.842	362.455
15 – 19	619.988	308.763	311.225
20 – 24	734.968	355.881	379.087
25 – 29	722.746	348.230	374.516
30 – 34	673.911	326.512	347.399
35 – 39	510.506	245.016	265.490
40 – 44	456.989	217.970	239.019
45 – 49	501.477	243.551	257.926
50 – 54	454.287	224.049	230.238
55 – 59	394.339	189.368	204.971
60 – 64	311.636	142.223	169.413
65 – 69	236.346	103.771	132.575
70 – 74	187.013	81.227	105.786
75 – 79	130.389	57.263	73.126
80 – 84	75.388	32.781	42.607
85 +	49.777	19.312	30.465

τοὺς κατὰ τὰς ἐνδιαμέσους πενταετίας ἀναμενομένους ἀριθμοὺς γεννήσεων ζώντων, δεόντως μειουμένων καὶ τούτων, λόγῳ τῆς πανταχοῦ καὶ πάντοτε ἐνδερευούσης πιθανότητος θανάτου.

Δύο νέα στοιχεῖα, ἤτοι οἱ εἰς τὸ μέλλον **ἀναμενόμενοι θάνατοι** καὶ αἱ **ἀναμενόμεναι γεννήσεις,** παρεμβάλλονται, συνεπῶς, εἰς τὴν ἐπιχείρησιν αὐτὴν τῆς μελλοντικῆς προβολῆς τοῦ σημερινοῦ

Πίναξ 39. Πηλίκα Ἐπιβιώσεως τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Ἑλλάδος κατὰ φῦλον καὶ ὁμάδας ἡλικιῶν, διὰ τὴν προβολὴν τοῦ πληθυσμοῦ 1ης Ἰανουαρίου 1960 μέχρι τῆς 1ης Ἰανουαρίου 1985, βάσει τῆς σταθερᾶς Lx : Lx + 4 τῶν πινάκων ἐπιβιώσεως

Table 39. Survival Ratios applied to quenquenial age groups of the population of Greece (1 - I - 1960) for its projection to the 1 - I - 1985. Based on the Life-Tables function Lx to Lx + 4

Ὁμάδες ἡλικιῶν Age groups	1960 - 1965		1965 - 1970		1970 - 1975		1975 - 1980		1980 - 1985	
	Ἄρρενες Males	Θῆλεις Females	Ἄρρενες Males	Θῆλεις Females	Ἄρρενες Males	Θῆλεις Females	Ἄρρενες Males	Θῆλεις Females	Ἄρρενες Males	Θῆλεις Females
Γεννήσεις: Births : 0 – 4	**0,94368**	**0,95028**	**0,95268**	**0,95922**	**0,96167**	**0,96817**	**0,97066**	**0,97712**	**0,97965**	**0,98607**
0 – 4 : 5 – 9	,99016	,99089	,99193	,99267	,99371	,99445	,99548	,99623	,99726	,99800
5 – 9 : 10 – 14	,99692	,99767	,99738	,99806	,99783	,99845	,99829	,99883	,99875	,99922
10 – 14 : 15 – 19	,99661	,99758	,99705	,99800	,99750	,99832	,99795	,99863	99839	,99895
15 – 19 : 20 – 24	,99523	,99673	,99568	,99698	,99612	,99723	,99656	,99748	,99701	,99773
20 – 24 : 25 – 29	,99417	,99579	,99461	,99604	,99505	,99630	,99549	,99656	,99593	,99681
25 – 29 : 30 – 34	,99336	,99488	,99381	,99516	,99426	,99545	,99472	,99573	,99517	,99601
30 – 34 : 35 – 39	,99203	,99372	,99253	,99403	,99303	,99434	,99353	,99466	,99404	,99497
35 – 39 : 40 – 44	,98878	,99184	,98938	,99223	,98998	,99261	,99057	,99300	,99117	,99338
40 – 44 : 45 – 49	,98214	,98793	,98296	,98846	,98378	,98899	,98460	,98952	,98541	,99004
45 – 49 : 50 – 54	,97084	,98013	,97222	,98101	,97359	,98188	,97497	,98275	,97635	,98362
50 – 54 : 55 – 59	,95303	,96685	,95532	,96854	,95761	,97022	,95990	,97191	,96219	,97360
55 – 59 : 60 – 64	,92377	,94498	,92699	,94777	,93021	,95055	,93344	,95334	,93666	,95613
60 – 64 : 65 – 69	,87875	,90897	,88299	,91277	,88724	,91657	,89148	,92037	,89573	,92417
65 – 69 : 70 – 74	,81038	,85214	,81561	,85644	,82084	,86073	,82607	,86502	,83130	,86932
70 – 74 : 75 – 79	,71457	,76322	,72009	,76675	,72560	,77028	,73112	,77381	,73664	,77733
75 – 79 : 80 – 84	,58321	,63339	,58838	,63495	,59356	,63651	,59874	,63807	,60392	,63963
80 – 84 : 85 – 89	,43438	,47213	,43836	,47284	,44235	,47355	,44633	,47427	,45032	,47498
85 – 89 : 90 – 94	,29211	,31294	,29473	,31322	,29734	,31350	,29995	,31377	,30256	,31405
90 – 94 : 95 – 99	,18375	,19438	,18490	,19449	,18605	,19460	,18721	,19471	,18836	,19482
95 – 99 : 100 +	,10741	,10840	,10757	,10846	,10773	,10852	,10789	,10858	,10805	,10864

πληθυσμοῦ, ὁ ὑπολογισμὸς δὲ τούτων γίνεται ἐπὶ τῇ βάσει τῶν προηγουμένως διαπιστωθεισῶν ροπῶν, ὡς ἀκολούθως. Οὕτω, διὰ τὴν θνησιμότητα, αἱ **πλέον πιθαναὶ** προβλέψεις τῆς καθ' ἡλικίαν καὶ φῦλον μεταβολῆς αὐτῆς, κατὰ τὰς προσεχεῖς δύο περίπου δεκαετίας, στηρίζονται, ἐφ' ἑνὸς μέν, εἰς τὴν σειρὰν τῶν **Ἑλληνικῶν Πινάκων Ἐπιβιώσεως**, ἀφ' ἑτέρου δέ, εἰς τὴν αὐθαίρετον, πλὴν λογικοφανῆ, προϋπόθεσιν, ὅτι μέχρι τοῦ 1985, ἡ θνησιμότης τοῦ Ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ θὰ πλησιάσῃ τὸν τύπον τῆς σημερινῆς θνησιμότητος τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Σουηδίας, ὅπως ἐκφράζεται εἰς τοὺς Σουηδικοὺς Πίνακας Ἐπιβιώσεως διὰ τὸ ἔτος 1960. Ἐπὶ τῇ ὑποθέσει δέ, ὅτι ἡ ὡς ἄνω βελτίωσις τῆς ἐν Ἑλλάδι θνησιμότητος θὰ ἀκολουθήσῃ εὐθύγραμμον εἰς τὸ μέλλον πορείαν, τὰ δι' ἑκάστην περίοδον **πηλίκα ἐπιβιώσεως**, διὰ τὰς διαφόρους ὁμάδας ἡλικιῶν τοῦ πληθυσμοῦ, ὑπελογίσθησαν ὡς εἰς τὸν πίν. 39.

Δι' ἀλλεπαλλήλων πολλαπλασιασμῶν τοῦ ἑκάστοτε πληθυσμοῦ ἐπὶ τὰ ἀντίστοιχα πηλίκα ἐπιβιώσεως, προκύπτουν τὰ στοιχεῖα τοῦ μελλοντικοῦ πληθυσμοῦ τῆς Χώρας μας, κατὰ φῦλον καὶ πενταετεῖς ὁμάδας ἡλικιῶν, μέχρι τῆς ἡμερομηνίας 1ης Ἰανουαρίου 1985. Οὕτως, ἐκ τοῦ πληθυσμοῦ ἀρρένων, ἡλικίας 0 ἕως 4 ἐτῶν, ὅστις κατὰ τὸ 1960 ἀνήρχετο εἰς 384 χιλιάδας περίπου, θὰ ἐπιζήσουν, κατὰ τὸ 1985, περὶ τὰ 375 χιλιάδας ἄτομα, τὰ ὁποῖα θὰ διανύουν τὴν ἡλικίαν 25 ἕως 29 ἐτῶν. Κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον, ὑπολογίζονται καὶ ὅσοι, ἐκ τῶν ἑπομένων πενταετῶν ὁμάδων ἡλικιῶν, θὰ ἐπιζήσουν μέχρι τοῦ 1985. Ἀλλὰ διὰ τὴν συμπλήρωσιν ὁλοκλήρου τῆς καθ' ἡλικίαν δομῆς τοῦ μελλοντικοῦ πληθυσμοῦ, χρειάζεται καὶ ἡ ἐκτίμησις τοῦ **πλέον πιθανοῦ** μεγέθους τῆς καθ' ἡλικίαν μητρὸς γεννητικότητος. Τοῦτο γίνεται, βάσει τῶν εἰς τὸν πίνακα 16 εὑρεθέντων ποσοστῶν τῆς εἰδικῆς καθ' ἡλικίαν μητρὸς γεννητικότητος, διὰ προεκτάσεως τῶν ροπῶν αὐτῶν εἰς τὸ μέλλον, ὡς εἰς τὸν πίνακα 40 (σχ. 30).

Πίναξ 40. Γεννήσεις ζώντων ἐπὶ 1.000 γυναικῶν εἰς ἑκάστην ὁμάδα τῆς ἀναπαραγωγικῆς ἡλικίας. Προεκτάσεις καθ' ὑπολογισμόν, βάσει τῶν ροπῶν τῆς περιόδου 1956-1962 (ἀδρὸν ποσοστὸν ἀναπαραγωγῆς, G.R.R.)

Table 40. Live births per 1.000 women at the reproductive age in Greece. Projected on the basis of the 1956-1962 trends. (Estimate Gross Reproduction Rate)

Ἡλικία μητρὸς Age of the mother	Ποσοστὰ γεννητικότητος — Fertility rates					
	1955-59	1960-64	1965-69	1970-74	1975-79	1980-84
< 20	15,1	16,5	17,4	18,0	18,4	18,7
20-24	100,8	105,4	107,8	109,4	110,5	111,3
25-29	154,8	146,0	142,4	141,2	140,6	140,1
30-34	111,2	105,2	102,6	101,2	100,3	99,6
35-39	55,0	46,8	43,7	42,0	40,9	40,2
40-44	16,4	13,1	12,0	11,5	11,2	11,0
45-49	3,2	1,6	0,9	0,6	0,4	0,2
Σ 15-49	456,5	434,6	426,8	423,9	422,3	421,1
5.Σ	2.282,5	2.173,0	2.134,0	2.119,5	2.111,5	2.105,5
G.R.R.	1.109,3	1.056,1	1.037,1	1.030,1	1.026,2	1.023,3

Ἐάν, συνεπῶς, ἐπαληθεύσουν αἱ εἰς τὸν πίνακα τοῦτον διδόμεναι ροπαὶ τῆς καθ' ἡλικίαν μητρὸς γεννητικότητος ἐν Ἑλλάδι, τότε τὸ σύνολον τῶν κατ' ἔτος γεννωμένων ζώντων βρεφῶν θὰ μειοῦται, μὲ τὴν πάροδον τῶν πενταετιῶν, ἀπὸ 2.173 ζῶντα νεογνὰ ἐπὶ 1.000 γυναικῶν τῆς ἀναπαραγωγικῆς ἡλικίας, κατὰ τὴν τρέχουσαν πενταετίαν, εἰς 2.105 κατὰ τὴν περίοδον 1980-85. Οἱ ἀντίστοιχοι ἀριθμοὶ τῶν θηλέων νεογνῶν (μὲ ἀναλογίαν 486 θηλέων ἐπὶ 1.000 ἀμφοτέρων τῶν φύλων), θὰ κατέλθουν ἀπὸ 1.056 εἰς 1.023 θήλεα νεογνὰ ἐπὶ 1.000 μητέρων, ὁ δείκτης δὲ οὗτος (ἀκαθάριστον ποσοστὸν ἀναπαραγωγῆς: G.R.R.), δηλοῖ ὅτι ἡ ἀναπαραγωγικὴ δύναμις τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ ἔρθασεν ἤδη εἰς ἐπικινδύνως χαμηλὸν ἐπίπεδον. Ἀλλ' ὡς εἶναι φανερόν, αἱ εἰς τὸ μέλλον προβολαὶ τῆς εἰδικῆς γεννητικότητος, ὡς στηριζόμεναι ἐπὶ ἀνεπαρκοῦς μᾶλλον σειρᾶς παρατηρήσεων (μόνον διὰ τὴν περίοδον μεταξὺ 1956-1963), στεροῦνται τοῦ ὅσου βαθμοῦ ἀξιοπιστίας ὑποτίθεται ὅτι ἀπολαμβάνουν αἱ προβολαὶ τῆς θνησιμότητος. Συνιστοῦν ὅμως, τό γε νῦν ἔχον, τὴν **πλέον πιθανὴν** προϋπόθεσιν, ἐπὶ τοῦ προκειμένου.

Τῇ βοηθείᾳ τῶν ποσοστῶν τούτων τῆς εἰδικῆς καθ' ἡλικίαν μητρὸς γεννητικότητος, καὶ βάσει τοῦ εἰς

τὰς ἀντιστοίχους ἡλικίας πληθυσμοῦ θηλέων, ὑπελογίσθη ὁ ὁλικὸς ἀριθμὸς τῶν εἰς ἑκάστην περίοδον **ἀναμενομένων** γεννήσεων ζώντων βρεφῶν, τὰ ὁποῖα ἐχωρίσθησαν ἀκολούθως, κατὰ φῦλον, κατὰ τὴν γνω-

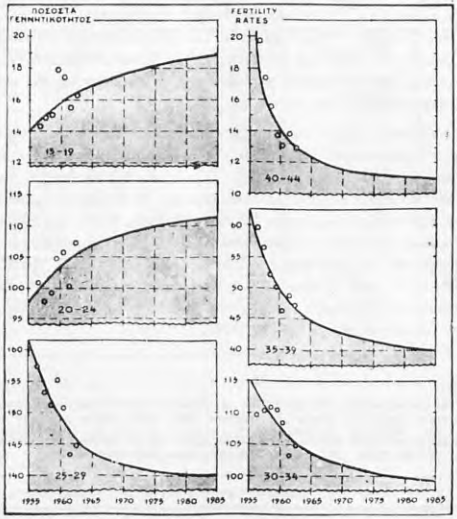

Σχ. 30. Προέκτασεις, μέχρι τοῦ ἔτους 1985, τῆς καθ' ἡλικίαν μητρῴας γεννητικότητος ἐν Ἑλλάδι, βάσει τῶν παρατηρήσεων 1956 - 1963.

Fig. 30. Age specific fertility-rates in Greece 1956 - 1963, projected till 1985.

στὴν ἀναλογίαν 51,4% ἄρρενα καὶ 48,6% θήλεα. Οἱ ἀριθμοὶ τέλος οὗτοι, μειούμενοι ἀναλόγως τῶν ἀντιστοίχων πηλίκων ἐπιβιώσεως, συμπληροῦν τὰς ἐλλειπούσας στιβάδας τοῦ δι' ἑκάστην χρονολογίαν ὑπολογιζομένου πληθυσμοῦ, ὡς εἰς τὸν πίνακα 42 καὶ τὸ σχῆμα 31.

Πίναξ 41. Προβολὴ τῆς φυσικῆς κινήσεως τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Ἑλλάδος. Ἐτήσιοι μέσοι ὅροι (ἀπόλυτοι ἀριθμοὶ εἰς χιλιάδας) διὰ τὴν περίοδον 1960 - 1985. Καθ' ὑπολογισμόν

Table 41. Estimate numbers of population, live births and deaths (in thousands), in Greece and vital rates for the period up to 1985

Περίοδος Period	Πληθυσμὸς (000) Population	Ἐτησία αὔξησις % Annual increase	Ἀριθμοὶ (000) Numbers		Ἐπὶ 1.000 κατοίκων Per 1.000 population	
			Γεννήσεις ζώντων Live births	Θάνατοι Deaths	Γεννήσεις ζώντων Live births	Θάνατοι Deaths
1960 – 64	8.448,6	0,93	153,1	74,2	18,1	8,8
1965 – 69	8.817,8	0,82	149,0	77,8	16,9	8,8
1970 – 74	9.159,6	0,73	146,4	80,9	16,0	8,8
1975 – 79	9.475,5	0,65	145,9	85,9	15,4	9,0
1980 – 84	9.768,7	0,59	146,4	90,0	15,0	9,2

Τὸ οὕτω προκῦπτον ἀποτέλεσμα, καίτοι μὴ πλῆρες, ἀφοῦ παραλείπεται ἡ εἰς τὸ μέλλον πιθανὴ παρ' ἡμῖν μεταναστευτικὴ κίνησις, εἶναι ἄκρως ἐνδιαφέρον. Ἀποκαλύπτει τοῦτο ὅτι, μὲ τὰς σημερινὰς ροπὰς τῆς γεννητικότητος καὶ τῆς θνησιμότητος, ὁ πληθυσμὸς τῆς Χώρας μας, καὶ ἂν ἀκόμη δὲν πρόκειται νὰ χάνη

οὔτε ἕνα μετανάστην κατὰ τὰ προσεχῆ ἔτη, θὰ αὐξάνεται μὲ βραδύτατον ρυθμόν, προσθέτων, κατ' ἔτος 76 περίπου χιλιάδας ψυχὰς (ὑπεροχὴ γεννήσεων) κατὰ τὴν ἀρχὴν τῆς ὑπ' ὄψιν περιόδου, καὶ μόλις 56 χιλιάδας κατὰ τὸ τέλος αὐτῆς, μεταξὺ 1980 καὶ 1985. Ὁ κατ' ἔτος ἀριθμὸς τῶν γεννήσεων (βλ. πίν. 41) θὰ ἐλαττοῦται προοδευτικῶς, ἐνῷ θὰ αὐξάνεται, ἀντιστοίχως, ὁ ἀριθμὸς τῶν θανάτων, λόγῳ τῆς προϊούσης γηράνσεως τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Ἑλλάδος, ἀφοῦ τὸ ποσοστὸν τῶν ἄνω τῶν 65 ἐτῶν ἀνθρώπων, θὰ ἀνέλθῃ

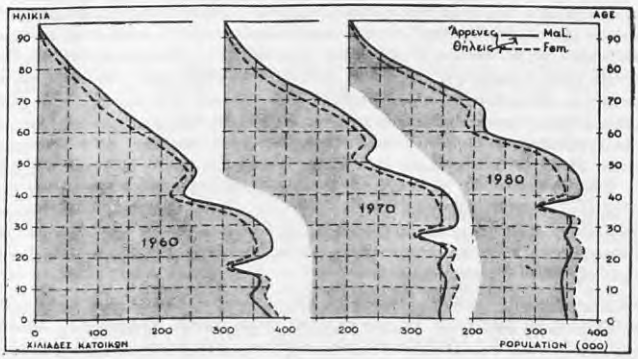

Σχ. 31. Κατατομὴ τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Ἑλλάδος κατὰ φῦλον καὶ δετεῖς ὁμάδας ἡλικιῶν 1960, 1970 καὶ 1980 (καθ' ὑπολογισμόν).

Fig. 31. Profiles of the population of Greece (by sex and age-groups) in 1960 (observed) and 1970 and 1980 (projected).

Πίναξ 42. Προβολὴ τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Ἑλλάδος (εἰς χιλιάδας), κατὰ φῦλον καὶ ἡλικίαν καὶ κατὰ πενταετίας, 1960 ἕως 1985

Table 42. Population projection of Greece, in thousands, by sex and age groups, 1960 - 1985 (first January)

Ὁμάδες ἡλικιῶν Age groups	1960		1965		1970		1975		1980		1985	
	Ἄρρενες Males	Θήλειες Females	Ἄρρενες Males	Θήλειες Females	Ἄρρενες Males	Θήλειες Females	Ἄρρενες Males	Θήλειες Females	Ἄρρενες Males	Θήλειες Females	Ἄρρενες Males	Θήλειες Females
0– 4	383,7	362,2	371,3	353,5	364,9	347,4	361,8	344,4	364,1	346,5	368,7	350,9
5– 9	367,2	345,2	379,9	358,9	368,3	350,9	362,6	345,5	360,2	343,1	363,1	345,8
10–14	376,8	362,5	366,1	344,4	378,9	358,2	367,5	350,4	362,0	345,1	359,8	342,9
15–19	308,8	311,2	375,6	361,6	365,1	343,7	378,0	357,6	366,7	349,9	361,4	344,7
20–24	355,9	379,1	307,3	310,2	374,3	360,5	363,6	342,8	376,7	356,7	365,6	349,1
25–29	348,2	374,5	353,8	377,5	305,6	309,0	372,5	359,2	362,0	341,6	375,2	355,5
30–34	326,5	347,4	345,9	372,6	351,6	375,7	303,9	307,6	370,5	357,7	360,2	340,2
35–39	245,0	265,5	323,9	345,2	343,3	370,4	349,2	378,5	301,9	305,9	368,3	355,9
40–44	218,0	239,0	242,3	263,3	320,5	342,5	339,9	367,6	345,9	350,9	299,2	303,9
45–49	243,5	257,9	214,1	236,1	238,1	260,3	315,3	338,8	334,6	363,8	350,8	367,2
50–54	224,1	230,2	236,5	252,8	208,1	231,6	231,8	255,6	307,4	332,9	326,7	357,8
55–59	189,4	205,0	213,5	222,6	225,9	244,8	199,3	224,8	222,5	248,4	295,8	324,1
60–64	142,2	169,4	174,9	193,7	197,9	211,0	210,1	232,7	186,0	214,3	208,5	237,5
65–69	103,8	132,6	125,0	154,0	154,5	176,8	175,6	193,4	187,3	214,2	166,6	198,0
70–74	81,2	105,8	84,1	113,0	101,9	131,9	126,8	152,2	145,1	167,3	155,7	186,2
75–79	57,3	73,1	58,0	80,7	60,6	86,6	74,0	101,6	92,7	117,8	106,9	130,0
80–84	32,8	42,6	33,4	46,3	34,2	51,3	35,9	55,1	44,3	64,8	56,0	75,3
85 +	19,3	30,5	19,5	28,2	19,9	29,6	20,3	32,5	21,5	35,2	25,7	40,6
Σ	4.023,7	4.233,7	4.225,1	4.414,6	4.413,6	4.582,2	4.588,1	4.735,3	4.751,4	4.876,1	4.904,2	5.005,6
Σ	8.257,4		8.639,7		8.995,8		9.323,4		9.627,5		9.909,8	

εἰς 11,5% κατὰ τὸ 1985, ἔναντι 8,3% σήμερον. (1.141.000 εἰς ἀπολύτους ἀριθμούς, ἔναντι 679.000 ἀντιστοίχως).

Τοῦτο δηλοῖ, ὅτι θὰ χαλαρωθοῦν συντόμως τὰ κίνητρα διὰ ταχεῖαν οἰκονομικὴν ἀνάπτυξιν τῆς Χώρας μας, ἐφ' ὅσον, λόγῳ τῆς προϊούσης γηράνσεως, ἡ προοπτικὴ τῆς κοινωνίας μας θὰ στρέφεται, ὁλονὲν καὶ περισσότερον, ὄχι πρὸς μακρόπνοα ἔργα ὑποδομῆς, ἀλλὰ πρὸς ἀπόκτησιν καταναλωτικῶν ἀγαθῶν καὶ τὴν λιμνάζουσαν συντηρητικότητα τῶν **γεροντιζόντων** πληθυσμῶν.

Πόση ὅμως εἶναι ἡ ἀξιοπιστία τῶν ἀνωτέρω εὑρημάτων ; Γνωστὸν τυγχάνει, ὅτι, βάσει τῆς θεωρίας τῶν πιθανοτήτων (ἐπὶ τῆς ὁποίας στηρίζ ται ἡ προκειμένη ἐπεξεργασία), ἡ πραγματικὴ εἰς τὸ μέλλον ἐξέλιξις τοῦ πληθυσμοῦ μας δὲν ἀναμένεται νὰ συμπέσῃ ἀπολύτως μὲ τὰς ἀνωτέρω προρρήσεις. Πολλοὶ λόγοι συνηγοροῦν πρὸς τοῦτο, ὁ κυριώτερος τῶν ὁποίων εἶναι ἡ ἐκ τῶν ὑπολογισμῶν παράλειψις τοῦ παράγοντος τῆς μεταναστεύσεως. Εἶναι δυνατόν, π.χ., ἡ ἀποδημία τῶν Ἑλλήνων νὰ συνεχισθῇ μὲ τὸν αὐτόν, ὡς καὶ σήμερον, ρυθμόν, ὁπότε, ὁ πραγματικὸς πληθυσμὸς τῆς Ἑλλάδος θὰ εἶναι εἰς τὸ μέλλον κατὰ πολὺ μικρότερος τοῦ ὑπολογιζομένου, αἱ ἐκ τούτου δὲ κοινωνικο-οἰκονομικαὶ ἐπιπτώσεις, κατὰ πολὺ βαρύτεραι τῶν προβλεπομένων. Τὸ ἀντίθετον ἐνδεχόμενον εἶναι ἐπίσης πιθανόν, ὅτι δηλαδὴ θὰ σταματήσῃ ἡ ἔξοδος τῶν μεταναστῶν ἢ ὅτι θὰ ἐπιταχυνθῇ τὸ ρεῦμα τῶν ἐπαναπατριζομένων, ὁπότε ἡ πραγματικὴ δημογραφικὴ κατάστασις θὰ εἶναι αἰσθητῶς καλλιτέρα. Ἄλλοι παράγοντες, οἵτινες εἶναι δυνατὸν νὰ προκαλέσουν σημαντικὴν παρέκκλισιν τῆς μελλοντικῆς δημογραφικῆς μας ἐξελίξεως, εἶναι αἱ τυχὸν διάφοροι τῶν σημερινῶν ροπαὶ θνησιμότητος καὶ ἀναπαραγωγικότητος, αἵτινες θὰ δώσουν διάφορον, ἐπίσης, ἀποτέλεσμα εἰς τὸν ὄγκον καὶ τὴν δομὴν τοῦ πληθυσμοῦ.

Πάντα ταῦτα καταλήγουν εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι αἱ ἀνωτέρω δημογραφικαὶ προοπτικαὶ τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Ἑλλάδος, ὡς βασιζόμεναι ἐπὶ τῶν σημερινῶν πλέον πιθανῶν προϋποθέσεων, ἀποτελοῦν ἐνδείξεις μόνον τῆς μελλούσης αὐτοῦ ἐξελίξεως καί, κατὰ συνέπειαν, χρήσιμα στοιχεῖα διὰ τοὺς ἐπὶ μακροχρονίου βάσεως προγραμματίζοντας τὴν οἰκονομικὴν καὶ κοινωνικὴν ἀνάπτυξιν τῆς Χώρας μας. Ἐν ἁρμονίᾳ δὲ μὲ τὴν γενικὴν τεχνικὴν τοῦ προγραμματισμοῦ, τὰ στοιχεῖα ταῦτα χρειάζονται συχνὴν ἀναπροσαρμογήν, ὑπὸ τὸ φῶς τῶν ἑκάστοτε νεωτέρων δεδομένων, ὥστε αἱ διαρκῶς ἀναθεωρούμεναι προβλέψεις νὰ ἀποκτοῦν τὸ **μέγιστον** τῆς ἀξιοπιστίας, τοὐλάχιστον διὰ τὴν ἑπομένην προσεχῆ πενταετίαν ἢ δεκαετίαν, ἀφοῦ εἶναι γνωστόν, ὅτι, ὅσον ἀπώτερον τίθεται ὁ στόχος τῆς προβλέψεως, τόσον καὶ ἡ πιθανότης ἀποτυχίας γίνεται μεγαλυτέρα.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Μετὰ μακρὰν καὶ περιπετειώδη ἱστορίαν, ἡ στατιστικὴ παρακολούθησις τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Χώρας μας ἔφθασε, κατὰ τὴν τελευταίαν δεκαετίαν, τὴν ἐπιζητουμένην ἰσοτιμίαν μὲ ἐκείνην τῶν προηγμένων χωρῶν τοῦ κόσμου. Αἱ ἀπὸ τοῦ 1920 καὶ ἐντεῦθεν ἐνεργηθεῖσαι πέντε ἀπογραφαὶ τοῦ πληθυσμοῦ, καίτοι ἐγένοντο κατ' ἐλαφρῶς ἀκανόνιστα διαστήματα, παρέχουν πλούσιον ὑλικὸν διὰ τὴν δημογραφικὴν καὶ κοινωνικὴν διερεύνησιν τῶν κατοίκων. Ἐκ παραλλήλου, ἡ σειρὰ τῶν ληξιαρχικῶν καταγραφῶν ἐπὶ τῶν γάμων, τῶν γεννήσεων καὶ τῶν θανάτων, καίτοι διακοπεῖσα ἐπὶ μίαν περίπου δεκαετίαν κατὰ τὴν περίοδον τοῦ πολέμου, διαρκῶς βελτιουμένη κατ' ἔκτασιν καὶ βάθος, ἐπιτρέπει τὴν ἄνετον πλέον διαπίστωσιν τῶν δημογραφικῶν ροπῶν, αἵτινες χρησιμεύουν ὡς θεμέλιον, διὰ τὴν σύνθεσιν καὶ ὀρθολογιστικὴν ἐφαρμογὴν μακροπνόων προγραμμάτων, ἀποσκοπούντων εἰς τὴν κοινωνικὴν καὶ οἰκονομικὴν ἀνάπτυξιν τῆς χώρας.

Ἀτέλειαι καὶ ἐλλείψεις ἀπαντοῦν, βεβαίως, καὶ εἰς τὰ ἡμέτερα δημογραφικὰ στοιχεῖα, ὅπως ἄλλωστε καὶ εἰς ὅλας σχεδὸν τὰς δημογραφικὰς σειρὰς τοῦ κόσμου. Ἐν τούτοις, ἡ διασταύρωσις τούτων κατὰ διάφορα χαρακτηριστικά, ὅπως γίνεται εἰς τὰς τελευταίας ἐκδόσεις τῆς ΕΣΥΕ, ἐπιτρέπει τὴν ἐντόπισιν καὶ τὸ εἶδος τοῦ ἐπιγιγνομένου λάθους, εἰς τρόπον ὥστε, μὲ τὴν προσεκτικὴν δημογραφικὴν ἀνάλυσιν, νὰ εἶναι δυνατὸς ὁ κατὰ προσέγγισιν ἔστω ὑπολογισμὸς τῆς πραγματικῆς καταστάσεως. Τοῦτο, ἄλλως τε, ἀποτελεῖ τὸ ἰσχυρότερον κίνητρον διὰ τὴν ἐνδεχομένην ἀπάλειψιν τῶν αἰτιῶν, ἀπὸ τὰς ὁποίας ἀπορρέουν τὰ σφάλματα τῶν δημογραφικῶν στοιχείων.

Ἡ παροῦσα πρώτη ἐπίσημος δημογραφικὴ ἀνάλυσις τῆς Χώρας, φέρει εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τὰς εἰς τοὺς δαιδάλους τῶν στατιστικῶν σειρῶν ὑποκρυπτομένας ἐξελίξεις τοῦ πληθυσμοῦ μας. Πολλαὶ τούτων εἶναι, ὡς ἀνεμένετο, ὑγιεῖς καὶ ἐποικοδομητικαὶ τῆς σημειουμένης προόδου, ἄλλαι ὅμως, καὶ αὐταὶ εἶναι ὀλιγώτεραι, ὑποδηλοῦν δημογραφικὴν κόπωσιν ἢ κοινωνικὴν κάμψιν, ἐναντίον τῶν ὁποίων χρειάζεται ἔγκαιρος καὶ ἀποτελεσματικὴ ἀντίδρασις. Μεταξὺ τῶν καλῶν ἐξελίξεων συγκαταλέγονται ἡ ραγδαία ὑποχώρησις τοῦ ἀναλφαβητισμοῦ καὶ ἡ πλέον ὥριμος, καθ' ἡλικίαν, φύλον καὶ οἰκογενειακὴν κατάστασιν, διάρθρωσις τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Χώρας. Ἀπότοκος τῶν ἀνωτέρω εἶναι ἡ παρατηρουμένη πλέον ὑπεύθυνος συγκρότησις τῆς Ἑλληνικῆς οἰκογενείας, ἡ σημαντικὴ ἐνίσχυσις, καὶ πλέον καρποφόρος κατὰ κλάδους κατανομὴ τοῦ ἐργατικοῦ δυναμικοῦ, καὶ ἡ θεαματικὴ ὑποχώρησις τῆς θνησιμότητος, ἰδίᾳ κατὰ τὴν μικρὰν καὶ ὥριμον ἡλικίαν τῶν ἀνθρώπων. Ὑπὸ καλούς, συνεπῶς, δημογραφικοὺς οἰωνούς, ἐγένετο ἡ εἴσοδος τῆς Χώρας μας εἰς τὴν Κοινὴν Ἀγοράν, ἀφοῦ ἡ προσδοκωμένη κατὰ τὴν γέννησιν ζωὴ ἔφθασεν ἢ προσεγγίζει ἐκείνην τῶν λαῶν τῆς Δυτικῆς καὶ Βορείου Εὐρώπης, τὸ ἐπαρκὲς δὲ κατ' ὄγκον, καὶ διαρκῶς βελτιούμενον εἰς ποιότητα, ἐργατικὸν δυναμικόν, ἐπιτρέπει τὴν συναγωνιστικὴν μὲ τοὺς ἄλλους ἀμιλλαν.

Τὰ ἀσθενῆ ἐξ ἄλλου σημεῖα ἀνάγονται, π ρ ῶ τ ο ν, εἰς τὴν ἀνησυχητικὴν ἐλάττωσιν τῶν γεννήσεων, ἥτις φαίνεται ὅτι συντελεῖται μὲ τὸ παράνομον, ἀντικοινωνικὸν καὶ δημογραφικῶς ἐπικίνδυνον μέσον τῆς προκλητῆς ἐκτρώσεως, καὶ δ ε ύ τ ε ρ ο ν, εἰς τὴν κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἀναπτυχθεῖσαν «ἐπιδημικὴν» ἀποδημίαν τοῦ πλέον ρωμαλέου τμήματος τοῦ πληθυσμοῦ μας. Ἀμφότερα ὁδηγοῦν εἰς ἐπιβράδυνσιν, ἢ πλήρη ἀνακοπήν, τοῦ ρυθμοῦ αὐξήσεως τοῦ πληθυσμοῦ, τὴν πρόωρον αὐτοῦ γήρανσιν καί, τέλος, τὴν ἀνακοπὴν τῆς ἐπιχειρουμένης ἐπιταχύνσεως τῆς οἰκονομικῆς καὶ κοινωνικῆς δραστηριότητος τῆς Χώρας.

Ἐνδιαφέροντα, συνεπῶς, καὶ ἐθνικῶς χρήσιμα εἶναι τὰ ἀπὸ τὴν προκειμένην δημογραφικὴν ἀνάλυσιν προκύπτοντα πορίσματα. Ἐπιτρέπουν, ἐν πρώτοις, τὴν κατὰ φῦλον καὶ ἡλικίαν προβολὴν τοῦ πληθυσμοῦ, διὰ τὰς δύο, μέχρι τοῦ ἔτους 1985, δεκαετίας, συμφώνως πρὸς τὰς «πλέον πιθανὰς» μελλοντικὰς ἐξελίξεις τῆς παρ' ἡμῖν γεννητικότητος καὶ τῆς θνησιμότητος. Ἐνισχύουν, κατόπιν, τὴν αὐτοπεποίθησιν καὶ ἑδραιώνουν τὴν προσπάθειαν τῆς παρούσης γενεᾶς, διὰ τὴν οἰκοδόμησιν ἑνὸς καλλιτέρου μέλλοντος, ἐνῷ, ἐξ ἄλλου, ἡ ἀποκάλυψις τῶν τυχὸν ἀδυνάτων σημείων, κεντρίζει τὴν ἐπιθυμίαν καὶ συνεγείρει τὰς συλλογικὰς δυνάμεις διὰ τὴν ἄμβλυνσιν, καὶ ἐνδεχομένην ἀπάλειψιν, τῶν δυνητικῶς ἐπικινδύνων δημογραφικῶν αὐτῶν αἰχμῶν.

ENGLISH SUMMARY

Population statistics in Greece, which run back to the first half of the 19th century, include about a dozen of population censuses *(table 1)* and an intermittent registration of vital facts *(table 6)*, the interruptions coinciding with periods of war, or decline in the administration machinery. Both series suffer from the usual weaknesses of under-registration, misstatements in the reported age and other characteristics. General trends can, however, be detected, such as the gradual growth of urbanization and of literacy *(table 2)*, as well as, a tendancy towards a more mature age composition *(table 3)* and an improvement in production and in the national income.

Nearly correct data on vital statistics exist for the periods 1930 - 1939 and after the year 1956. Its analysis by urban-rural, month of occurence *(table 8)* and other characteristics, reveals several systematic errors of registration, the rectification of which is attempted, only, for the most recent period (1956 - 1963).

Both, fertility and mortality rates have fallen significantly during the post-war years. Declines in fertility are accounted for by, (a) the increasing median age at (first) marriage *(table 10 and 15)*, (b) the higher educational levels of both brides and grooms, *(table 11)* and (c) the widespread attitude towards family limitation *(table 18)*. Young couples in Greece desire a family of two, but not more than three children, and to this effect, they avoid procreation, when the mother is too young (below 20 years of age), or beyond the age of 35 *(table 12 and 16)*. In the same token, live births beyond parity three, are mostly avoided *(table 17)*. This results to a curtailment of the gross reproduction rate in Greece, which now is the smallest among 25 countries compared in *table 13*. Correspondingly, the net reproduction rate, has fallen below unity *(table 12)*.

Declines in mortality affected, mainly, the young segments of the population *(table 22)*, thus raising significantly the expectation of life at birth to 67,5 years for males and to 70,7 years for females *(table 23)*. The decline is mostly due to the effective control of infectious diseases *(table 27)*, which goes hand in hand, with increases in the numbers of medical personnel and of hospital beds *(table 28)*. Collateral causes are the significant improvements in the levels of living of the population, such as better nutrition, milk pasterization, modern water supply and sewage disposal systems and, last but not the least, the growth of the average national per capita income *(table 29)*.

Deficiencies in the registration of deaths become evident by the sizable number of ill-defined (including senility) causes of death *(table 26)* and, also, by urban-rural differential of mortality. This is brought to light by comparison of mortality among (a) illegitimate children *(table 30)* and (b) deaths during the neonatal period *(table 31)*. It is not likely, for example, that neonatal and illegitimate death-rates are smaller in rural areas and higher in urban, since exactly the opposite is logically expected. Such discrepancies were taken to indicate incomplete registration of infant-deaths, among those born outside of wedlock and, also, among those occuring soon after birth (neonatal deaths). Rectification for incomplete registration of infant deaths, in Greece, was attempted by bringing them into line with the international experience. A well known fact is that, infant mortality-rate is inversally related with percentage of infant deaths occuring during the first four weeks after birth *(table 32)*. On this basis, the infant death-rate, as well as, the other vital rates of Greece, were corrected as in *table 34*.

Analysis of vital rates by regions (nomos) of Greece, as shown in *table 35*, is made by referring annual averages of events, during the five years period 1959 - 1963, to the Census returns of 1961. In the absence of detailed (by age) tabulation of infant deaths, at the level of nomos, no rectification for under-registration in the various regions was attempted. But, even in that crude form, the data show a remarkable variability, indicating a wide divergence, from

the national average, of both, completeness of registration and levels of living, occuring in the different geographic segments of the country. The most striking variability is observed in the infant mortality-rate (19 in Fthiotis, 115 in Xanthi) and that of late foetal-death-rate (4 in Karditsa, 26 in Magnisia), which corroborates the hypothesis that, besides differences in levels of living, which are not expected to be that large, under-registration of foetal and of neonatal deaths, account for most part of the variability observed.

Migration, the third pottent factor which shapes the population profiles, is also found to be incompletely registered in Greece, since the returning migrants are not officially recorded. On the basis of the numbers of emigrants *(table 36)*, two *crisis* can be depicted in *fig. 27*, the first, during the decade around 1910, with the mass emigrations toward the United States of America and, the second, after the year 1960, with the development of a huge wave of migrants, directed mainly towards the north-central European countries (mostly Germany). The last wave of emigration reached, in 1964, the unprecedental rate of 12,4 migrants per 1.000 population per year, *(table 36)*, thus depleting seriously the labour force of the country *(table 37)*.

Finaly, population projections by sex and five-years age groups, were computed for the period 1965 - 1985, at five years intervals. The computations were made on the following two assumptions: (a) that fertility-rates will be slightly declining, during the following two decades *(table 40)*, in accordance with the trend of age-specific-fertility-rates, exhibited during the period 1956 - 1963 *(table 16)*, and (b) that age and sex survival-rates will approach, by 1985, the corresponding survival rates of Sweden, as established in its life-table of 1960, *(table 39)*. The factor of migration was left out of this system of assumptions, because it was found to be hopelessly unpredictable at this time. As shown in *table 42*, the net result indicates that, even if emigration stops completely, the population of Greece is expected to grow very slowly, reaching, by 1985, a total of about ten million inhabitants.

ΕΘΝΙΚΗ ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΗ
ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΤΙΜΗ ΔΡΧ. 50 (Ἐξωτερικοῦ $ 2,50)
PRICE DRS 50 (Abroad $ 2,50)